

iWS

**Rozważania nad problematyką
bezpieczeństwa publicznego
Przeciwdziałanie zagrożeniom
Rola Służb**

red. Tomasz Kośmider, Marcin Strzelec

Rozważania nad problematyką bezpieczeństwa publicznego

Przeciwdziałanie zagrożeniom

Rola Służb

Rozważania nad problematyką bezpieczeństwa publicznego

Przeciwdziałanie zagrożeniom

Rola Służb

red. Tomasz Kośmider, Marcin Strzelec

RECENZENCI *prof. dr hab. Bogusław Jagusiak, WAT*
dr hab. Marian Kuliczowski, prof. ASW
dr hab. Marzena Toumi, prof. ASW
dr hab. Mirosław Karpiuk, prof. UWM

OPRACOWANIE REDAKCYJNE *dr Anna Janus*
REDAKCJA JĘZYKOWA, KOREKTA *Halina Kosienkowska-Ciota*
SKŁAD, ŁAMANIE *Wiaczesław Kryształ*
PROJEKT OKŁADKI *Bogusław Słomka*
FOTOGRAFIA *Carlos Nakazato (Unsplash)*

Copyright © by Instytut Wymiaru Sprawiedliwości, Warszawa 2019
Copyright © by Wyższa Szkoła Kryminologii i Penitencjarystyki, Warszawa 2019

ISBN 978-83-66344-38-9 [WIWS]
ISBN 978-83-66454-01-9 [WSKiP]

WYDAWNICTWO INSTYTUTU WYMIARU SPRAWIEDLIWOŚCI
ul. Krakowskie Przedmieście 25, 00-071 Warszawa
SEKRETARIAT tel.: (22) 630-94-53, fax: (22) 630-99-24, e-mail: wydawnictwo@iws.gov.pl

DRUK, OPRAWA „Elpil”, ul. Artyleryjska 11, 08-110 Siedlce

Spis treści

Wstęp 7

Część pierwsza · Zagrożenia, przeciwdziałanie 11

DANIEL MIELNIK

Działalność bliskowschodnich organizacji terrorystycznych
w kontekście bezpieczeństwa europejskiego. Wybrane problemy 13

PIOTR BACZAR

Działania antyterrorystyczne w środowisku wielodomenowym 35

MICHAŁ KRÓLIK

Cyberprzestępczość. Ślady pozostawiane w sieci –
sposoby ich identyfikacji 53

IZABELA NOWACZYK

Edukacja na rzecz bezpieczeństwa elementem przygotowania
obywateli do skutecznego przeciwdziałania zagrożeniom 75

AGNIESZKA ŁAPIŃSKA

Prawo do tożsamości kulturowej w systemie ochrony
międzynarodowej udzielanej cudzoziemcom na terenie Polski 91

Część druga · Zadania służb – wymiar instytucjonalny 105

MARIUSZ KURYŁOWICZ

Zasoby systemu bezpieczeństwa państwa – służba więzienna.
Wprowadzenie do problematyki 107

PIOTR HAC

Współdziałanie policji i służby więziennej
w ujawnianiu przestępstw oraz wykrywaniu sprawców 121

LESZEK KOŁTUN

Tactical prison rescue – sposób doskonalenia
służb mundurowych w Polsce 137

GRZEGORZ KOSTYRA

Strzelectwo jako istotny element szkolenia służb mundurowych 153

Wstęp

Z problematyką bezpieczeństwa nierozdzielnie wiąże się pojęcie zagrożenia. Podstawowym wyzwaniem stojącym więc przed wszystkimi instytucjami bezpieczeństwa pozostaje zapewnienie stabilności będącej podstawą ładu, tak wewnątrz państwa, jak i poza jego granicami. Paradygmat bezpieczeństwa państwa, o czym nie należy zapominać, jest wypadkową wielu zmiennych, których uchwycenie stanowi *conditio sine qua non* do jego zbudowania. Istota tych działań warunkuje ich charakter, który sprowadza się do eliminowania i neutralizacji zjawisk postrzeganych jako negatywne. Ten aspekt polityki bezpieczeństwa wskazuje na dwa uzupełniające się elementy. Pierwszy – o charakterze reaktywnym w stosunku do zachodzących zdarzeń oraz drugi – odznaczający się charakterem kreatywnym, który wiąże się z przygotowaniem do „absorpcji negatywnych dla państwa oddziaływań, a także tworzeniem ku temu odpowiedniego potencjału indywidualnego i zbiorowego z udziałem innych podmiotów stosunków międzynarodowych”¹.

Bezpieczeństwo państwa w znacznym stopniu uzależnione jest od zdolności podmiotów bezpieczeństwa do kierowania nim w sposób adaptacyjny, a nie reaktywny. Zapewniający sprawne funkcjonowanie organów władzy i administracji we wszystkich stanach i okolicznościach funkcjonowania państwa, wraz z dokonywaniem dynamicznych zmian organizacyjnych oraz uwzględniających wszystkie wyzwania i zagrożenia bezpieczeństwa

---

¹ J. Gryz, *Bezpieczeństwo Państw. Władza – polityka – strategia*, Warszawa 2013, s. 164.

narodowego². Punktem odniesienia w projektowaniu kierowania bezpieczeństwem w państwie jest przy tym zamierzony stan końcowy.

Nadrzędność bezpieczeństwa nad innymi dziedzinami jest dość szczególna, jest ono bowiem wartością, jakiej osiągnięcie stanowi podstawowy obowiązek, bez którego nie sposób rozwijać innych form aktywności społecznej. Jednocześnie bezpieczeństwo ma charakter interdyscyplinarny, a zarazem użyteczny i nie może być rozpatrywane jako wartość autarkiczna ani w wymiarze ontologicznym, ani aksjologicznym³. W ujęciu filozoficznym bezpieczeństwo stanowi „konfigurację sytuacji, zdarzeń, faktów, stanów rzeczy niezależnych od ludzi i od ludzi zależnych, a co za tym idzie bezpieczeństwo tak rozumiane, poprzedza inne wartości, ale samo jest jedną z wartości podstawowych, spełniając rolę instrumentalną dla powstawania i istnienia wartości materialnych i duchowych”⁴. Niewątpliwie uznać je można za „pierwotną, egzystencjalną potrzebę jednostek, grup społecznych i państw”⁵.

Pojawiające się symptomy prawdopodobnych zagrożeń i rozwoju państwa są rozproszone oraz niejednokrotnie nieprzewidywalne pod względem znaczenia, skali, kierunku, rodzaju podmiotu, a także źródła pochodzenia. Oznacza to konieczność przygotowania lub reorganizacji systemu bezpieczeństwa narodowego, tak aby był on zdolny odpowiednio reagować na różne sytuacje zachodzące w środowisku bezpieczeństwa państwa. Globalizacja oraz rewolucja informacyjna sprzyjają rozprzestrzenianiu się nowoczesnych technologii, doskonaleniu metod zarządzania i sposobów finansowania. Efektem nowych trendów rozwojowych są jednak nowe wyzwania i zagrożenia dla bezpieczeństwa.

Nie ulega wątpliwości, że zbudowanie efektywnego i spójnego systemu bezpieczeństwa narodowego narzuca konieczność „zwiększenia integracji polityk publicznych z polityką bezpieczeństwa”. Oznacza to między innymi potrzebę wykorzystania potencjału społeczeństwa obywatelskiego na rzecz

---

² W. Kitler, *Organizacja zarządzania kryzysowego jako element zarządzania bezpieczeństwem narodowym na poziomie nadrzędnym*, [w:] *System reagowania kryzysowego*, red. nauk. J. Gryz, W. Kitler, Toruń 2007, s. 265.

³ Idem, *Bezpieczeństwo narodowe RP. Podstawowe kategorie, uwarunkowania, system*, Warszawa 2011, s. 22–23.

⁴ W. Tulibacki, *Etyczne aspekty bezpieczeństwa na tle pewnych „stałych” cech natury ludzkiej*, [w:] *Edukacja dla bezpieczeństwa i pokoju w jednoczącej się Europie. Teoria i jej zastosowanie*, red. nauk. R. Rosa, Siedlce–Chlewicka 1999, s. 33.

⁵ R. Kuźniar, *Po pierwsze bezpieczeństwo*, „Rzeczpospolita” 9 I 1996.

bezpieczeństwa. Czynnikiem o rosnącym znaczeniu dla nowoczesnego i kompleksowego rozwoju narodu i państwa jest kultura, czyli przyjęte przez społeczeństwo wartości, normy zachowań umożliwiające porozumiewanie oraz współpracę. Należy zauważyć, że kultura nabiera coraz większego znaczenia, jako czynnik rozwoju, sama ulegając pod wpływem zmian cywilizacyjnych głębokim przeobrażeniom⁶.

Natura nowych konfliktów ery postindustrialnej czyni społeczeństwo obywatelskie ważnym udziałowcem w podejmowanych działaniach o charakterze społeczno-ekonomicznym. Zachodzące przeobrażenia społeczno-kulturowe kreują tożsamość obywatelską. Aktywność społeczeństwa obok „sprawnego pomocnego państwa” stanowi istotne dopełnienie pozostałych czynników prowadzących do poprawy jakości życia, a przede wszystkim konkurencyjności i innowacyjności. Aktywność społeczna powiązana jest z edukacją. Szczególnie ważna z punktu widzenia rozpatrywanego problemu badawczego pozostaje edukacja dla bezpieczeństwa⁷.

Uwarunkowania bezpieczeństwa, i to zarówno w wymiarze zewnętrznym, jak i wewnętrznym, narzucają konieczność prowadzenia badań, których podstawową treść stanowi ochrona i obrona ludności oraz dóbr narodowych warunkujących pomyślny byt narodowy i rozwój państwa. W kontekście szerokiego wachlarza zagrożeń istotne pozostaje zbudowanie poczucia bezpieczeństwa obywateli. Nie należy przy tym zapominać, że obecność Rzeczypospolitej Polskiej w strukturach międzynarodowych w sposób szczególny wymusza identyfikowanie i diagnozowanie zagrożeń występujących w przestrzeni europejskiej w zakresie bezpieczeństwa wewnętrznego i zagrożeń terrorystycznych oraz kreowania pozytywnego własnego wizerunku w środowisku międzynarodowym.

Niezwykle istotne pozostaje projektowanie bezpieczeństwa państwa w zakresie ochrony ludności przed działaniami, które godzą w życie i zdrowie ludzi lub porządek publiczny, normy i obyczaje społeczne czy też w instytucje publiczne – co określane jest mianem bezpieczeństwa publicznego oraz próby określenia użyteczności teorii bezpieczeństwa państwa w aspekcie

---

⁶ *Strategia Rozwoju Kraju 2020 r. Aktywne Społeczeństwo. Konkurencyjna Gospodarka. Sprawne Państwo*, dokument przyjęty przez Radę Ministrów 25 września 2012 r., Monitor Polski z 22 XI 2012 r., poz. 882, s. 17; T. Kośmider, *Kulturowy wymiar bezpieczeństwa państwa polskiego – wyzwania i zagrożenia*, „Rozprawy Społeczne” 2014, nr 1, s. 29–30.

⁷ *Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)*, przyjęta przez Radę Ministrów 14 II 2017 r., s. 353–359.

zapewniania tego bezpieczeństwa poprzez planowanie i realizację działań służących osiągnięciu przyszłych, pożądanych stanów rzeczy⁸. Tematyka ta stanowi cel analiz podjętych przez grupę badaczy funkcjonujących w środowisku Wyższej Szkoły Kryminologii i Penitencjarystyki w Warszawie.

Wielość analiz i syntez oscylujących wokół podjętej problematyki jest niewątpliwie konieczna i uzasadniona, szczególnie w sytuacji licznych zagrożeń. Jest to nade wszystko konsekwencja złożoności zagadnień, które badacze mogli uchwycić jedynie w ich specyficznych aspektach. Podjęte działania pozwolą na sformułowanie kierunków dalszych badań, ważnych w procesie tworzenia zintegrowanego systemu bezpieczeństwa narodowego.

Zamieszczone teksty, podzielone na dwie części, a mianowicie *Zagrożenia, przeciwdziałanie* oraz *Zadania służb – wymiar instytucjonalny*, stanowią interesującą propozycję naukowego rozwiązania szczegółowych kwestii podjętego obszaru badawczego. Opracowanie zawiera najważniejsze elementy merytorycznie poprawnych odpowiedzi na postawione przez Autorów pytania badawcze.

Publikacja wpisuje się w rozwijany współcześnie nurt badań nad bezpieczeństwem z uwzględnieniem właściwej mu wielowymiarowości i interdyscyplinarności. Należy podkreślić, że zawarte w książce ustalenia, będące wynikiem wieloletnich badań oraz znajomości już ogłoszonych drukiem dociekań środowiska naukowego, mogą stanowić argument w debacie na temat budowania zintegrowanego systemu bezpieczeństwa narodowego. Przedstawione studium nie wyczerpuje tematu, pozwala jednakże na sformułowanie kierunków dalszych badań, które jawią się jako ważne w tworzeniu bezpieczeństwa narodowego Polski – ze szczególnym uwzględnieniem bezpieczeństwa publicznego – w oparciu o wiedzę wygenerowaną w dyskursie o zagrożeniach bezpieczeństwa obywateli oraz dóbr narodowych. Podjęcie tych badań uznać należy za przemyślane i w pełni uzasadnione.

płk prof. WSKiP dr hab. Tomasz Kośmider

Dyrektor Instytutu Nauk o Bezpieczeństwie Wyższej
Szkoły Kryminologii i Penitencjarystyki w Warszawie

---

⁸ W. Kitler, *Bezpieczeństwo narodowe ...*, s. 56; T. Kośmider (red.), *Współczesna wielowymiarowość bezpieczeństwa narodowego. Wybrane problemy z zakresu bezpieczeństwa publicznego i powszechnego*, Kraków 2018, s. 7.

CZĘŚĆ PIERWSZA

ZAGROŻENIA, PRZECIWDZIAŁANIE

DANIEL MIELNIK

Wyższa Szkoła Kryminologii i Penitencjarystyki w Warszawie

Działalność bliskowschodnich organizacji terrorystycznych w kontekście bezpieczeństwa europejskiego. Wybrane problemy

Abstrakt

Celem niniejszego opracowania jest próba pokazania działalności organizacji terrorystycznych, ze zwróceniem szczególnej uwagi na działalność bliskowschodnich organizacji terrorystycznych w kontekście bezpieczeństwa europejskiego i państwa polskiego. Autor niniejszego opracowania zastosował metodę opisową, historyczną oraz teoretyczno-prawną.

Słowa kluczowe

bezpieczeństwo, terroryzm, Unia Europejska, prawo, ISIS

Abstract

The purpose of this study is to attempt to discuss the activities of terrorist organizations in the Middle East in the context of European Union security. The author of this study used the descriptive, historical and theoretical-legal method.

Key words

security, terrorism, European Union, law, ISIS

Wprowadzenie

Bliski Wschód, dawniej okreśłany Lewantem albo Orientem, stanowi obszar znajdujący się na styku trzech kontynentów: Europy, Azji oraz Afryki. Przedmiotowy obszar jest bez wątpienia rejonem, gdzie – jak podkreśla A. Wejkszner – obserwować można dynamiczny i wielowątkowy rozwój działalności

organizacji terrorystycznych¹. Co ważne, na przestrzeni ostatnich kilkudziesięciu lat powstało co najmniej kilkanaście znaczących grup terrorystycznych o różnej proveniencji ideologicznej, walczących dość często o różne (także rozbieżne) cele, współpracujących ze sobą lub, co częstsze, zwalczających się nawzajem. Były to zarówno organizacje odwołujące się do świeckich, w tym nacjonalistycznych haseł, jak też i grupy silnie akcentujące hasła religijne.

Historia terroryzmu jest równie długa, jak historia polityki². Warto wskazać, że pojęcie „terroryzm” stało się w XXI w. niezwykle popularne, służąc – w wielu sytuacjach – jako quasi-etykieta, za pomocą której determinowano wszelkie akty przemocy budzące poruszenie opinii publicznej. Bezpośrednim następstwem takiego działania było to, że każdy odrażający czyn (zabroniony), postrzegany jako działanie przeciwko społeczeństwu, skierowany przeciwko państwu (władzy) zostaje określany mianem aktu terrorystycznego, bez względu na to, czy został popełniony przez fanatyków religijnych, funkcjonariuszy dyktatorskich reżimów, dysydentów politycznych czy przez zorganizowane grupy przestępcze, pojedynczych szantażystów, czy też przez uczestników masowych manifestacji lub wręcz przez osoby nie zrównoważone psychicznie. Równie często słowa „terroryzm” używa się w znaczeniu przenośnym, tj. chcąc np. wyrazić swój negatywny stosunek do działań zmierzających do wymuszenia określonego działania, choćby w sferze ekonomicznej. Co więcej, pojęcia tego używa się wraz z przydawką modyfikującą, tj. z określeniem doprecyzowującym znaczenie tego terminu oraz mającym w założeniu umiejscowić dane zjawisko w konkretnym punkcie odniesienia. Można zatem spotkać się z takimi terminami, jak: „terroryzm polityczny”, „fundamentalistyczny”, „kryminalny”, „ekologiczny” czy „narkoterroryzm”³.

Warto również zaakcentować, że przez wiele lat terroryzm kojarzony był głównie z odległymi geograficznie oraz kulturowo regionami świata, a także z ich specyficznymi uwarunkowaniami społecznymi, politycznymi czy też religijnymi. Jak podaje K. Wiak, „u progu XXI w. stał się on jednak problemem globalnym, realnie zagrażającym także takim krajom jak Polska, dotychczas

---

¹ A. Wejkszner, *Ewolucja zagrożenia terrorystycznego na Bliskim Wschodzie w 2016 roku*, „Przegląd Strategiczny” 2017, nr 10, s. 498.

² K. Jałoszyński (red.), *Współczesne zagrożenia terroryzmem*, Szczytno 2013, s. 21.

³ J. Dworzecki, *Terroryzm jako zagrożenie współczesnego świata*, „Zeszyt Naukowy” 2011, nr 5, s. 197–212.

wolnym od tego typu przestępczości⁴. W dobie ewolucji technologicznej oraz znoszenia barier reglamentujących możliwości komunikowania i przemieszczania się żadna społeczność nie może czuć się wolna od groźby zamachu terrorystycznego⁵.

Należy również podkreślić, że we współczesnym terroryzmie, przybierającym niespotykane dotychczas formy i natężenie, dostrzega się poważne zagrożenie stosunków międzynarodowych, demokracji oraz praw człowieka⁶. Przeświadczenie takie wynika ze szczególnej determinacji i bezwzględności sprawców aktów terrorystycznych, wykorzystywania przez nich zupełnie nowych metod działania, ścisłej współpracy ugrupowań terrorystycznych z różnych państw oraz ich związków z wysoko rozwiniętą przestępczością zorganizowaną. Spektakularne akty przemocy „kierowane są przeciwko najcenniejszym dobrom prawnym przysługującym jednostkom i społecznościom. Godzą one w życie, zdrowie i wolność człowieka oraz naruszają bezpieczeństwo państwa, porządek publiczny i zakłócają relacje międzynarodowe”⁷.

Celem niniejszego opracowania jest próba omówienia działalności organizacji terrorystycznych na Bliskim Wschodzie w kontekście bezpieczeństwa europejskiego.

Pojęcie i istota organizacji terrorystycznych oraz samego terroryzmu

Pojęcia „terroryzm”, „akt terrorystyczny”, „terrorysta”, „organizacja terrorystyczna” czy „przestępstwo o charakterze terrorystycznym” wywodzą się od łacińskiego słowa *terror*. Oznaczało ono „strach, straszną rzecz, wieść”, a etymologicznie pochodziło od czasownika *terre* – „przerażać”. Do języków nowożytnych określenie „terror” weszło za pośrednictwem francuskiego rzeczownika *terreur*⁸. W języku polskim wskazuje się na dwa znaczenia tego słowa, a mianowicie: stosowanie przemocy, gwałtu, okrucieństwa w celu

---

⁴ K. Wiak, *Prawnokarne środki przeciwdziałania terroryzmowi*, Lublin 2009, s. 11.

⁵ Ibidem.

⁶ Ibidem.

⁷ Ibidem.

⁸ A. Pawłowski, *Terroryzm w Europie XIX–XX wieku*, Zielona Góra 1980, s. 9.

zastraszenia, zniszczenia przeciwnika, a także sam skutek takich zachowań w postaci strachu, grozy, trwogi lub zastraszenia. Terroryzm oznacza „organizowanie i przygotowywanie zamachów (z bronią w ręku, a także bombowych) skierowanych przeciwko władzy, polityce, religii, rasie. Ataki terrorystyczne ukierunkowane są także na obcokrajowców bądź przypadkowych, niczemu niewinnych przechodniów. Terroryci porywają ludzi, niejednokrotnie też samoloty, aby zdobyć przewagę i władzę, wywołują atmosferę strachu i niepewności”⁹. Przywołana definicja stanowi jedną z wielu (w literaturze przedmiotu podaje się, że aktualnie występuje ich ok. 200), jakimi posługuje się współczesny świat do opisania zjawiska terroryzmu.

Krytyczna ocena literatury teoretyczno-wojskowej daje możliwość stworzenia definicji terroryzmu. Według słownika terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego „terroryzm jest formą przemocy, która polega na dokładnie przygotowanej i przemyślanej akcji wymuszania lub zastraszania rządów, bądź też określonych grup społecznych, w celach politycznych, ekonomicznych i innych”¹⁰. W polskiej literaturze przedmiotu jedną z najbardziej dokładnych, quasi-kompleksowych, a przy tym dość ogólnych definicji zjawiska terroryzmu podjął się M. Flemming, według którego „terroryzm jest to świadome i planowe działanie, które stanowi naruszenie prawa karnego. Działania terrorystów zmierzają w drodze aktów przemocy lub zagrożenia tymi aktami do zastraszania organów państwa lub znacznych odłamów społeczeństwa oraz do wymuszenia określonego postępowania”¹¹.

Międzynarodową definicję aktu terrorystycznego uzgodniono dopiero pod koniec XX w., ponieważ 9 grudnia 1999 r. Zgromadzenie Ogólne ONZ przyjęło Międzynarodową konwencję o zwalczaniu finansowania terroryzmu, zgodnie z którą za „akt terrorystyczny uznaje się dowolny czyn mający spowodować śmierć lub ciężki uszczerbek na zdrowiu osoby cywilnej albo dowolnej innej osoby nieuczestniczącej aktywnie w działaniach wojennych w sytuacji konfliktu zbrojnego, jeśli celem takiego czynu, wynikającym z samego jego charakteru lub z kontekstu, jest zastraszenie ludności albo skłonienie rządu

⁹ W. Kopaliński, *Słownik wydarzeń, pojęć i legend XX wieku*, Warszawa 1999, s. 423.

¹⁰ W. Łepkowski, *Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego*, Warszawa 2013, s. 152.

¹¹ M. Flemming, *Terroryzm polityczny w międzynarodowym prawodawstwie*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 1996, nr 1, s. 3.

lub organizacji międzynarodowej do dokonania lub do niedokonania dowolnej czynności”¹².

Legalną (tj. prawną) definicję aktu terrorystycznego przyjęto także w ramach Unii Europejskiej (dalej UE). Decyzja ramowa Rady z 13 czerwca 2002 r. w sprawie zwalczania terroryzmu (2002/475/WSiSW)¹³ zaleca przyjęcie we wszystkich państwach członkowskich zbliżonej definicji przestępstwa terrorystycznego. Zgodnie z przepisami decyzji – za akt terrorystyczny uznaje się następujące czyny:

- ataki na życie, które mogą spowodować śmierć;
- ataki na integralność cielesną osoby;
- porwania lub branie zakładników;
- spowodowanie rozległych zniszczeń obiektów rządowych lub obiektów użyteczności publicznej, systemu transportowego, infrastruktury, włącznie ze zniszczeniem systemu informacyjnego, stałych platform umieszczonych na szelfie kontynentalnym, mienia publicznego lub mienia prywatnego, mogące zagrozić życiu ludzkiemu lub spowodować poważne straty gospodarcze;
- zajęcie statku lub innego środka transportu publicznego lub towarowego;
- wytwarzanie, posiadanie, nabywanie, przewożenie, dostarczanie lub używanie broni, materiałów wybuchowych lub jądrowych, broni biologicznej lub chemicznej, a także badania i rozwój broni biologicznej i chemicznej;
- uwalnianie substancji niebezpiecznych lub powodowanie pożarów, powodzi lub wybuchów, których rezultatem jest zagrożenie życia ludzkiego;
- zakłócenie lub przerwy w dostawach wody, energii elektrycznej lub wszelkich innych podstawowych zasobów naturalnych, których rezultatem jest zagrożenie życia ludzkiego;
- zagrożenie popełnieniem wyżej wymienionych czynów.

---

¹² Międzynarodowa konwencja o zwalczaniu finansowania terroryzmu, przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych 9 XII 1999 r., Dz.U. 2004, nr 263, poz. 2620.

¹³ Decyzja ramowa Rady 2008/919/WSiSW z 28 XI 2008 r. zmieniająca decyzję ramową 2002/475/WSiSW w sprawie zwalczania terroryzmu, Dz.U. UE L 330 z 9 XII 2008 r.

W prawie polskim ustawową definicję przestępstwa o charakterze terrorystycznym zawiera kodeks karny (dalej k.k.)¹⁴. Przepis art. 115 § 20 k.k. stanowi, że jest to czyn zabroniony, zagrożony karą pozbawienia wolności, której górna granica wynosi co najmniej 5 lat, popełniony w celu:

- poważnego zastraszania wielu osób;
- zmuszenia organu władzy publicznej Rzeczypospolitej Polskiej lub innego państwa albo organu organizacji międzynarodowej do podjęcia lub zaniechania określonych czynności;
- wywołania poważnych zakłóceń w ustroju lub gospodarce Rzeczypospolitej Polskiej, innego państwa lub organizacji międzynarodowej – a także groźba popełnienia takiego czynu.

Geneza i rodzaje organizacji terrorystycznych

Naukowcy badający zjawisko terroryzmu dokonują jego podziału, uwzględniając różnorodne uwarunkowania i przesłanki jego występowania. Podział, który kategoryzuje terroryzm w sposób odmienny od wcześniej opisywanych, uwzględnia geograficzny obszar, na którym zjawisko to występuje. Definiowanie terroryzmu w taki sposób jest uzasadnione, ponieważ specyfika motywów, celów oraz sposobów działania organizacji terrorystycznych w konkretnych częściach świata stanowi adekwatną zmienną służącą określeniu rodzajów terroryzmu. Posługując się tymi przesłankami, T. Hanausek wskazuje terroryzm występujący na obszarze europejskim jako terroryzm kontynentalny, odnoszący się w sensie czasowym do wszystkich przypadków terroryzmu na świecie, jakie zdarzyły się od połowy lat 60. XX stulecia do dziś, w sensie przestrzennym natomiast do tych zamachów, które miały miejsce w Europie¹⁵.

Terroryzm ten jest różny od terroryzmu bliskowschodniego, którego przesłanki mają swoje korzenie w dążeniach separatystycznych i nacjonalistycznych arabskich sąsiadów Izraela (dążenie do eliminacji żydowskiego państwa z mapy świata, odzyskanie utraconych w wyniku wojen z Izraelem

---

¹⁴ Ustawa z 6 VI 1997 r. – Kodeks karny, Dz.U. 1997, nr 88, poz. 553, ze zm.

¹⁵ T. Hanausek, *W sprawie pojęcia współczesnego terroryzmu*, „Problemy Kryminalistyki” 1980, nr 143, s. 31.

terytoriów), a także w konflikcie na płaszczyźnie religijnej dwóch narodów (islam kontra judaizm). Przesłanki te powodują, że trudno jest odpowiednio (jednoznacznie) zakwalifikować działalność terrorystów palestyńskich do konkretnego rodzaju terroryzmu. Warto podkreślić, że historia Państwa Islamskiego stanowi żywą historię sunnickiego radykalizmu i terroryzmu¹⁶.

Zdaniem K. Strachoty

od czerwca 2014 roku za centralny problem bezpieczeństwa Bliskiego Wschodu i jeden z najważniejszych problemów bezpieczeństwa europejskiego, i globalnego, powszechnie uznawane jest tzw. Państwo Islamskie (dalej ISIS) – przez lata jedna z wielu organizacji terrorystycznych powiązana z Al-Kaidą – osiągnęła sukces przerastający dorobek innych podobnych organizacji w wyniku operacji militarnej przejęła kontrolę nad znacznymi obszarami Syrii i Iraku, stworzyła tam własne struktury parapaństwowe, rzuciła najpoważniejsze od wieku wyzwanie cywilizacyjne, tworząc samozwańczy kalifat i wiarygodnie zapowiada dalszą ekspansję o zasięgu globalnym. Sukcesem tym towarzyszy szeroko nagłośniona systemowa brutalność o cechach zbrodni przeciw ludzkości. Jednym z efektów jest egzotyczny nieformalny sojusz wszystkich państw regionu i licznych państw spoza regionu w walce z ISIS¹⁷.

Jedną z największych powstałych organizacji terrorystycznych, nie tylko na Bliskim Wschodzie, ale i na świecie jest bez wątpienia organizacja specjalizująca się w zamachach samobójczych Al-Kaida. Rzeczona organizacja powstała w 1988 r., obecnie wraz z innymi ugrupowaniami tworzy najbardziej niebezpieczną siatkę terrorystyczną na świecie¹⁸. Stanowi ona dość specyficzną grupę, różniącą się pod wieloma względami od organizacji, które zarówno działają obecnie, jak i działały w przeszłości. Al-Kaida porównywana jest dziś do ogromnego i dość dobrze prosperującego przedsiębiorstwa, które jest w większym stopniu pod wpływem niż pod rzeczywistym kierownictwem założyciela organizacji Osamy bin Ladena.

---

¹⁶ K. Strachota, *Bliski Wschód w cieniu Państwa Islamskiego*, Warszawa 2015, s. 8.

¹⁷ Ibidem, s. 5.

¹⁸ M. Zimny, *Terroryzm samobójczy*, Warszawa 2006, s. 16.

W latach 80. XX w. muzułmańscy ochotnicy z wielu krajów islamskich walczyli w Afganistanie z wojskami radzieckiej 40. Armii. Dzięki pomocy finansowej, która pochodziła od zamożnych Arabów (chcieli oni w ten sposób udowodnić, że nie oszczędzają pieniędzy na „świętą wojnę”), a także dość wysokich kwot pochodzących od służb specjalnych Stanów Zjednoczonych i innych krajów – stworzyli oni prawdziwą armię islamskich wojowników, zwanych mudżahedinami. W ten sposób powstała potężna sieć powiązań umożliwiająca uzyskiwanie stałego wsparcia materialnego, prowadzenie rekrutacji i szkolenia. Kiedy Związek Radziecki wycofał się z Afganistanu (1989 r.), kontrolę nad wspomnianą powyżej armią islamskich wojowników przejął Osama bin Laden.

W 1996 r. ogłoszona została obecna po dziś dzień doktryna ideologiczna Al-Kaidy, a Osama bin Laden ogłosił tzw. Deklarację wojny przeciwko Amerykanom okupującym Ziemię Dwoch Świętych Miejs¹⁹. Twierdził w niej, że okupacja ziemi islamu przez wojska amerykańskie jest najcięższym aktem agresji wobec krajów muzułmańskich, który zmusza je do rozpoczęcia walki. Wzywał wszystkich muzułmanów do dżihadu przeciwko Amerykanom i do obalenia dynastii Saudów, współpracujących z Izraelem i Stanami Zjednoczonymi; dżihad uznał za osobisty obowiązek każdego muzułmanina²⁰.

Trudno jest odnaleźć na świecie inną organizację lub grupę terrorystyczną, która tak jak Al-Kaida, odznaczałaby się równie szeroko sformułowanymi celami i która wypowiedziałaby wojnę tylu podmiotom. Zgodnie z licznymi dokumentami przywódców Al-Kaidy „walczy ona z każdym narodem i instytucją rządową, która nie funkcjonuje w sposób zgodny ze szczególnie skrajną interpretacją islamu przyjętą przez tę organizację”²¹. Nadrzędnym celem działań organizacji „jest zjednoczenie wszystkich muzułmanów w celu stworzenia systemu rządów, który będzie przestrzegał reguł ustanowionych przez kalifów. Formułując swoje cele, terroryści kierują się islamskim prozelityzmem, co rodzi nieograniczoną wykorzystywanych do ich osiągnięcia środków oraz metod. „Al-Kaida działa jak drapieżnik w świecie zwierząt,

---

¹⁹ K. Bratniewicz, *Zachód i Islam. Dylematy relacji*, Kraków 2009, s. 116.

²⁰ G. Kepel, *Święta wojna. Powstanie i upadek fundamentalizmu islamskiego*, Warszawa 2003, s. 320.

²¹ J. Durkalec, *Wpływ tarczy antyrakietowej na pozycję międzynarodową Polski: Konsekwencje*, Kraków 2008, s. 565.

gdzie napastnik jest szczególnie wyczulony na słabość potencjalnej ofiary – najsłabsze osobniki stają się celem numer jeden. W polityce często działa podobny mechanizm²².

Głównym celem organizacji jest obalenie „zepsutych i heretyckich” rządów państw arabskich i zastąpienie ich systemu prawem islamu (*szariat*). Al-Kaida jest silnie antyzachodnia i traktuje Stany Zjednoczone jako głównego wroga islamu, co ma szczególne odzwierciedlenie w poglądach głoszonych przez Osamę bin Ladena, które wzywają wszystkich muzułmanów, by chwytali za broń i wystąpili przeciwko Stanom Zjednoczonym.

Szczególną wagę w działalności Al-Kaidy przywiązywano do utrzymania w tajemnicy informacji przekazywanych wewnątrz organizacji oraz przesyłanych do działających w innych krajach, głęboko zakonspirowanych komórek lub pojedynczych „uśpionych” terrorystów, znajdujących się na terenie m.in. Unii Europejskiej.

Struktura i metody działań organizacji terrorystycznych na Bliskim Wschodzie

Do czerwca 2014 r. organizacja występująca dziś pod nazwą Państwa Islamskiego, jak podkreśla K. Strachota, była typową organizacją terrorystyczną, organicznie związaną z Al-Kaidą i osobą założyciela – Jordańczyka Abu Musaby al-Zarkawiego. Historia ISIS jest żywą historią sunnickiego radykalizmu oraz terroryzmu. Zarkawi – niespełniony ochotnik w antysowieckiej wojnie afgańskich mudżahedinów; skazany w Jordanii za terroryzm – w 1999 r. założył organizację Jamaat al-Tawhid wal Jihad, działającą w obrębie wpływów Osamy bin Ladena w Afganistanie talibów; walczył z Amerykanami w 2001 r., uciekł przez Iran do Iraku (2003), gdzie przejął kierownictwo nad najbardziej aktywnymi środowiskami sunnickimi, zwalczającymi Amerykanów i szytów, co trwało aż do jego śmierci w czerwcu 2006 r. Niezależnie od poważnego kryzysu związanego ze śmiercią Zarkawiego, a także z sukcesami amerykańskiej kampanii antyterrorystycznej – przedmiotowa organizacja przetrwała w Iraku, zaktywizowała się tam z ogromnymi sukcesami po 2011 r.,

---

²² T. Białek, *Terroryzm. Manipulacja strachem*, Warszawa 2005, s. 239.

jak również rozszerzyła działalność na Syrię, ogarniętą wojną domową od 2011 r., równoległe intensyfikując działania w Iraku. W początkach 2014 r. organizacja definitywnie zerwała związki z Al-Kaidą. W owym okresie kilkakrotnie zmieniała nazwę – do czasu przemianowania na Państwo Islamskie znana była m.in. jako Islamskie Państwo Iraku, a następnie Islamskie Państwo Syrii i Iraku (ISIS, ISIL lub Daesh). W 2010 r. jej przywódcą został Abu Bakr al-Baghdadi²³.

W toku swojej historii organizacja, określana dziś jako ISIS, zaprezentowała imponujące zdolności operacyjne w zakresie aktywności terrorystycznej i dywersyjnej. Zarkawi i jego ludzie aktywni byli w Jordanii i Afganistanie, przypisuje się im między innymi akcje w Maroku, Turcji i Jordanii (udaremniony zamach z użyciem broni chemicznej), przede wszystkim zaś na głównym obszarze działań w Iraku i w Syrii. Prowadzili oni ponadto skuteczne i długotrwałe kampanie przeciwko lokalnym władzom i strukturom siłowym oraz wyspecjalizowanym siłom amerykańskim (2004–2008)²⁴.

Państwo Islamskie stosowało i nadal stosuje terroryzm indywidualny m.in. na terenie UE, tj. spektakularne zamachy bombowe (samobójcze i z użyciem samochodów), spektakularne egzekucje (np. dziennikarzy), masowe egzekucje etc. Warto wskazać, że celem tych działań były zarówno siły bezpieczeństwa, armia, jak i ludność cywilna – w przypadku Iraku szyici i miejsca kultu szyickiego. O wielkim potencjale organizacyjnym ISIS świadczyć mogły, jak podkreśla K. Strachota, m.in. przeprowadzane w tym samym czasie w odległych miejscach Iraku serie zamachów bombowych, a także skuteczna kampania rozbijania więzień w Iraku w celu uwolnienia realnych i potencjalnych członków organizacji (np. rozbito osławione więzienie Abu Ghraib pod Bagdadem w 2013 r.)²⁵.

Specyfikę i siłę ISIS dobrze pokazują jej relacje z Al-Kaidą. Przez kilkanaście lat, jak zostało to już wspomniane, Państwo Islamskie było częścią sieciowej struktury Al-Kaidy i tym samym uznawało jej zwierzchność, lecz co najmniej od rozpoczęcia „rozdziału irackiego” zarysowały się różnice w celach i instrumentach stosowanych przez ISIS oraz centralne dowództwo.

---

²³ K. Strachota, op. cit., s. 8.

²⁴ Ibidem, s. 9.

²⁵ Ibidem.

Te cechy ISIS są aktualne do dziś, tj. działalność *stricte* terrorystyczna posiada charakter subsydiarny (pomocniczy) i skupia się na atakowaniu celów bliskich, obliczonych na zastraszanie przeciwników, prowokowanie odwetu i tym samym konsolidację własnego zaplecza. Znamienne jest to, że najgłośniejsze akty terroru podejmowane przez ISIS po sukcesach w 2014 r. wpisują się w ten trend, tj. były to masowe egzekucje jeńców armii irackiej, masakry plemion sprzeciwiających się Państwu Islamskiemu oraz egzekucje cudzoziemców (np. dziennikarzy, jeńców pochodzących z Europy). Występowały również pojedyncze akty terrorystyczne, dokonywane na miejscu, których siła rażenia polegała na brutalności i profesjonalnym pod względem medialnym nagłaśnianiu tych faktów (m.in. filmy z egzekucji)²⁶.

Co ważne specyfiką i siłą Al-Kaidy były i nadal są spektakularne zamachy przeprowadzane na Zachodzie, uderzające w symboliczne punkty i ludność cywilną, wymagające dużo większej logistyki (od zamachów z 11 września 2001 r., poprzez ataki na koleje podmiejskie w Madrycie (2004), metro londyńskie (2005), po inspirację indywidualnych zamachów „samotnych wilków”, np. w Paryżu na redakcję „Charlie Hebdo” (2015).

Różnice między ISIS a Al-Kaidą, o których była mowa powyżej, nasiliły się w ostatnich latach, tym samym tworząc dwa konkurujące ze sobą modele terroryzmu. Al-Kaida pozostaje centrum rozległej oraz – jak się wydaje – słabo zintegrowanej siatki terrorystycznej. Państwo Islamskie stało się z kolei modelem budowy i konsolidacji wpływów na określonym terenie, aspirującym do pozycji państwa, skoncentrowanym dziś na działaniach w skali lokalnej i regionalnej. Wpływy na świecie są budowane nie przez rozrost siatki, lecz przez stworzenie atrakcyjnego ośrodka przyciągania dla już istniejących grup – przy tym ośrodkiem przyciągania jest „państwo” – „kalifat”²⁷. Co ważne, ISIS prowadzi również politykę międzynarodową – przede wszystkim rozwijając współpracę z podobnymi sobie środowiskami radykalnymi, ale też negocjując kwestie sporne z innymi państwami (np. uwolnienie tureckich zakładników zatrzymanych w czerwcu 2014 r. w Mosulu).

---

²⁶ Ibidem, s. 10.

²⁷ Ibidem, s. 11.

Przykłady działań organizacji terrorystycznych Bliskiego Wschodu

Analizując przykłady działań organizacji terrorystycznych Bliskiego Wschodu, autor pracy szczególną uwagę zwrócił na działalność Al-Kaidy oraz ISIS, mając świadomość, że takie ujęcie nie wyczerpuje pełnego katalogu zagrożeń. Al-Kaida jako „organizacja wydmowa” charakteryzuje się przeprowadzaniem akcji terrorystycznych, także przez luźno powiązane z nią grupy. Rdzeń Al-Kaidy nie przeprowadza takich samych operacji jak powiązane z nim grupy, jednak preferowany efekt ataku jest zawsze taki sam. Słusznie zatem twierdzi M. Danner, że „zamiast o Al-Kaidzie, powinno mówić się o alkaidyzmie, czyli o ogólnoświatowym ruchu politycznym – jako że jest ona czymś w rodzaju zmiennej i luźnej koalicji dziesiątków ugrupowań, a sprawcy zamachów rekrutują się z reguły z miejscowej ludności i ściśle biorąc nie należą do Al-Kaidy. Oddziały czy komórki terrorystyczne są w istocie spontanicznie powstałymi domorosłymi grupami koleżeńskimi o nikłym, tylko sporadycznym (najczęściej internetowym) kontakcie z jakąkolwiek centralą”²⁸.

Al-Kaida przeprowadza zamachy terrorystyczne na wybrane obiekty o znaczeniu symbolicznym – głównie budynki rządowe (np. ambasady) oraz cele o dużym znaczeniu militarnym (bazy wojskowe, okręty wojenne). Taktyka przeprowadzania zamachów obejmuje: terrorystyczne zamachy samobójcze przy wykorzystaniu materiałów wybuchowych, a także terrorystyczne operacje samobójcze – jednoczesne ataki na kilka celów.

Charakterystyczny dla Al-Kaidy jest całkowity brak symptomów ostrzegających przed zamachem, prócz ogólnych pogroźek o możliwości jego dokonania. Taki rodzaj postępowania jest szczególnie groźny dla bezpieczeństwa europejskiego. Zamachy poprzedzone są profesjonalnym rozpoznaniem i szczegółowym planowaniem. Co ważne, Al-Kaida najczęściej nie przyznaje się oficjalnie do bezpośredniego związku z zamachami²⁹. Z kolei ISIS prezentuje zgoła odmienną postawę, tj. przypisuje sobie organizację wszelkich zamachów, choć *de facto* zostały one przeprowadzone przez inne ugrupowania.

---

²⁸ Ibidem, s. 56.

²⁹ M. Zimny, op. cit., s. 18–20.

W działalności terrorystycznej na terenie Starego Kontynentu Al-Kaida stosuje techniki operacyjne obowiązujące w pracach wywiadu, np. posiadanie ukrytych współpracowników (tzw. śpiochów) – agentów, którzy od wielu lat mieszkają w danym kraju, prowadzą normalne życie, nawet zakładają rodziny, najchętniej zawierając związki małżeńskie z przedstawicielami miejscowej społeczności. Najistotniejszym momentem działalności terrorystycznej jest zamach. Zanim jednak do niego dojdzie, organizacja poświęca wiele czasu i pieniędzy na jego przygotowanie (rekrutacja członków i ich szkolenie, obozy treningowe i bazy, zakwaterowanie i wyżywienie, zakup sprzętu, materiałów wybuchowych, broni).

Terroryzm pozostanie głównym narzędziem walki dżihadystycznej. Co ciekawe, A. Wejkszner nie wyklucza zwiększenia intensywności jego wykorzystywania w obliczu nasilającej się presji międzynarodowej skierowanej przeciwko ISIS; przejawiać się to może w większej liczbie zamachów terrorystycznych nie tylko na Bliskim Wschodzie, ale także na terenie Unii Europejskiej³⁰. A. Machniak z kolei, odnosząc się do skutków działań terrorystycznych na Bliskim Wschodzie, wskazuje, że „istotnym zagadnieniem wartym szczególnej analizy jest masowy napływ zachodnioeuropejskich ochotników do walki po stronie ISIS”³¹. Większość z grona 5 tys. europejskich terrorystów, którzy do końca 2015 r. wzmocnili ISIS, to młodzi ludzie przed 35 rokiem życia. Przy wykorzystaniu tzw. środków masowego przekazu ISIS zaktywizowało wielu zachodnioeuropejskich muzułmanów.

Nieco rozwijając powyższe zagadnienie, należy wskazać, że według przeprowadzonych szacunków najwięcej ochotników wstępujących w struktury ISIS z Europy Zachodniej wywodzi się z państw najludniejszych, z największymi diasporami muzułmańskimi, a więc z Francji, Anglii i Niemiec. Według danych z 2015 r. we Francji prawie 1700 osób było podejrzewanych o działalność w Państwie Islamskim. Ciekawe, że pod koniec 2015 r. w porównaniu z 2014 r. liczba muzułmanów pochodzenia francuskiego udających się na Bliski Wschód, aby zasilić szeregi ISIS, wzrosła o ponad 200% (*sic!*). Z kolei na podstawie danych angielskich służb w 2014 r. w szeregach ISIS walczyło

---

³⁰ Ibidem, s. 504–505.

³¹ A. Machniak, *Państwo islamskie i jego wpływ na aktualne bezpieczeństwo międzynarodowe*, „Polityka i Społeczeństwo” 2016, nr 4, s. 134.

ok. 500 osób pochodzenia angielskiego, a w 2015 r. liczba ta wzrosła do ponad 1500. Wielu ochotników przyłączających się do ISIS pochodzi z Danii, Austrii, Belgii czy Kosowa. W 2015 r. do ISIS wstąpiły: 553 osoby z Belgii, z Austrii – 30 osób, z Danii – 22 osoby, ze Szwecji – 300 osób. Z Hiszpanii wyjechało ponad 160 osób, z Kosowa ponad 200 osób, a z Bośni i Hercegowiny 160³².

Skutkiem działań organizacji terrorystycznych na Bliskim Wschodzie jest również wzrost zagrożenia związany z rozwojem technologicznym, a w szczególności z rozwojem technologii informatycznej, ponieważ – jak podkreśla A. Juszcak – to właśnie ona daje możliwość budowania struktur sieciowych grup terrorystycznych oraz koordynowania i wspomagania poczynań takich organizacji³³. Powyższe należy również odbierać jako realne zagrożenie dla cyberbezpieczeństwa przestrzeni europejskiej.

Z kolei globalizacja systemów informatycznych umożliwia to, że centrum dowodzenia zamachami terrorystycznymi może mieć siedzibę tysiące kilometrów od miejsca ataku. Innym sposobem wykorzystania Internetu, będącym skutkiem działalności organizacji terrorystycznych, jest umieszczanie materiałów szkoleniowych, a także agitacja polegająca na publikacji filmów z egzekucji zakładników. Brak możliwości cenzurowania tych obrazów powoduje, zdaniem T. Gobana-Klasa, że Internet dla organizacji terrorystycznych staje się (i jest) najlepszym instrumentem dającym nieograniczone możliwości masowego przekazu³⁴. Niewątpliwie ogromną zaletą Internetu jest globalność zasięgu, szybkość, taniość i niemożność wykrycia działań. K. Liedel, twórca spójnej koncepcji wykorzystywania mediów przez rząd i terrorystów, zauważa, że „w obu przypadkach mamy do czynienia z pięcioma poziomami interakcji, tj.: propagandą, komunikacją, dezinformacją, szkoleniem, zdobywaniem informacji”³⁵.

Z badań przeprowadzonych przez Europol wynika, że znaczna liczba zamachów terrorystycznych jest dziełem organizacji separatystycznych o podłożu lewicowym, jak również prawicowym. Dość poważnym problemem zagrażającym bezpieczeństwu europejskiemu jest zwiększająca się liczba osób

³² Ibidem.

³³ A. Juszcak, *Wpływ państwa islamskiego na poziom zagrożenia terrorystycznego w Europie*, „Security, Economy & Law” 2017, nr 4, s. 133.

³⁴ T. Goban-Klasa, *Media i terroryści. Czy zastraszą nas na świecie?*, Kraków 2009, s. 1.

³⁵ K. Liedel, P. Piasecka, *Terroryzm wczoraj i dziś*, Warszawa 2015, s. 34.

podejrzanych o działania terrorystyczne i zatrzymanych w Europie, jak też wzrastająca liczba zamachów zrealizowanych przez europejskich muzułmanów zintegrowanych ze społeczeństwem europejskim³⁶.

Metody zwalczania działań terrorystycznych

Impulsem do zainicjowania czynności w zakresie zwalczania działań terrorystycznych były wydarzenia z 11 września 2001 r. Od tego zamachu zaczęto nie tylko wprowadzać zintensyfikowane rozwiązania o charakterze legislacyjnym, które miały służyć przeciwdziałaniu terroryzmowi, ale także podejmować działania praktyczne. Jednym z nich były działania wszczęte przez USA. Posiadały *stricte* militarny charakter i skierowane były przeciwko działalności organizacji terrorystycznych. Wspomniane rozwiązania i działania określone zostały przez prezydenta Stanów Zjednoczonych George'a W. Busha mianem wojny z terroryzmem lub globalnej wojny z terroryzmem³⁷. Ta globalna wojna z terroryzmem najczęściej kojarzona jest z działaniami zbrojnymi prowadzonymi na terenie Iraku i Afganistanu. W kontekście metod zwalczania działań terrorystycznych na Bliskim Wschodzie należy podkreślić, że M. Fryc wskazuje na kilka rodzajów współczesnej wojny, tj. wojnę prewencyjną, wojnę wirtualną, wojnę informacyjną, wojnę sieciową, wojnę kultur oraz wojnę asymetryczną³⁸. Z kolei E. Sloan w swojej książce opisuje cyberwojnę, operacje wojskowe oparte na efektach (*effects-based operations* – EBO) oraz doktrynę *shock and awe*³⁹.

Państwo Islamskie korzysta z sieci internetowej i mediów społecznościowych, mając, zdaniem T. Wójtowicza, wpływ nie tylko na ludność zamieszkującą obszary, na których prowadzone są działania wojenne, ale na całą społeczność międzynarodową korzystającą z Internetu. Z tego powodu walka z organizacjami terrorystycznymi toczy się również na tym obszarze. Oprócz wojny wirtualnej, metodą walki z ISIS jest również cyberwojna, która

---

³⁶ A. Juszczyk, op. cit., s. 135.

³⁷ J. Bielecka, G. Nowacki, *Służby specjalne w zwalczaniu zagrożeń terrorystycznych w Polsce i na świecie*, „Bezpieczeństwo i Ekologia” 2017, nr 9, s. 36.

³⁸ M. Fryc, *Wojna, współczesne oblicze*, Warszawa 2009, s. 52–93.

³⁹ Zob. E. Sloan, *Modern Military Strategy*, London–New York 2012.

obejmuje zarówno działania niekinetyczne (tj. zakłócanie przekazu, infiltracja, oślepianie systemów), jak i kinetyczne (tj. wymierzone w elementy infrastruktury przeciwnika). Ten rodzaj wojny polega na przeprowadzaniu ataków na elementy infrastruktury krytycznej państwa czy też na jego system finansowy, a raczej na źródła finansowania organizacji terrorystycznych⁴⁰.

Pentagon stara się izolować ISIS w środowisku wirtualnym poprzez ograniczenie komunikacji na poziomie taktycznym, wpływając tym samym na efektywność prowadzonych operacji. Celem Cyber Command jest także specjalna komórka nazwana cyberkalifatem (CyberCaliphate). Specjaliści zatrudnieni w niej zajmują się m.in. opracowywaniem ogólnodostępnych aplikacji, które można pobierać za pomocą Apple's i Tunes czy Google Play. W 2018 r. w Cyber Command zwalczaniem Państwa Islamskiego zajmowało się ponad 6000 żołnierzy i cywilnych specjalistów podzielonych na 133 zespoły zadaniowe. Jeden z takich zespołów, liczący 65 osób, ma obecnie swą siedzibę na Bliskim Wschodzie⁴¹.

W kontekście walki z organizacjami terrorystycznymi na Bliskim Wschodzie należy również wspomnieć o tzw. operacjach planowanych, zakładających różne stopnie osiągniętych efektów w ramach działań militarnych, dyplomatycznych, psychologicznych i ekonomicznych. W ramach tych pierwszych, tj. planowanych działań militarnych – szczególną rolę odgrywają uderzenia precyzyjne na wybrane wcześniej cele. Wśród nich znajdują się przywódcy wojskowi i polityczni, infrastruktura krytyczna państwa, wojskowe ośrodki dowodzenia, łączności i komunikacji, centra przemysłowe, a na najniższym taktycznym szczeblu siła żywa przeciwnika i jego wyposażenie⁴².

W związku z tym, że skutki działalności organizacji terrorystycznych dotyczą również Europy, należy też wspomnieć o rozwiązaniach prawnych, mających na celu walkę z terroryzmem. Nowy etap wzmożonej aktywności Rady Europejskiej, jak podkreśla K. Wiak, zapoczątkowany został w następstwie wspomnianych wcześniej zamachów terrorystycznych w USA w 2001 r. Etap ten charakteryzował się dążeniem do opracowania spójnej i całościowej strategii zwalczania terroryzmu. W zakresie prawa karnego koncepcja ta

---

⁴⁰ T. Wójtowicz, *Jak pokonać ISIS? Metody walki z Państwem Islamskim*, „Rocznik Bezpieczeństwa Międzynarodowego” 2016, nr 2, s. 99.

⁴¹ Ibidem.

⁴² Ibidem.

wzbogaca dotychczasowy dorobek Rady Europejskiej przez zwiększenie efektywności przyjętych wcześniej środków prawnych oraz nadanie priorytetowego znaczenia kwestii zapobiegania przestępstwom terrorystycznym. 21 września 2001 r. na nadzwyczajnym spotkaniu Rada uzgodniła „plan działań” w walce z terroryzmem, obejmujący m.in. opracowanie wspólnej definicji przestępstw terrorystycznych, ustalenie listy organizacji terrorystycznych, przeciwdziałanie finansowaniu terroryzmu, a także wprowadzenie jednolitego europejskiego nakazu aresztowania, który miał zastąpić dotychczasowe długotrwałe i nie zawsze skuteczne procedury ekstradycyjne pomiędzy państwami członkowskimi⁴³.

Sporządzenie 15 maja 2003 r. w Strasburgu Protokołu zmieniającego Europejską konwencję o zwalczaniu terroryzmu⁴⁴ pozwoliło na uzupełnienie listy przestępstw, które wykluczone zostały z kategorii przestępstw politycznych, pozostających w związku z przestępstwem politycznym albo przestępstw popełnionych z pobudek politycznych. W ostatnich latach aktywność organów UE została ukierunkowana na opracowanie oraz rozwijanie całościowej koncepcji przeciwdziałania terroryzmowi. Impulsem dla tych prac stały się zamachy, jakie miały miejsce w Madrycie (11 marca 2004 r.) i w Londynie (7 i 21 lipca 2005 r.), a także negatywna ocena stopnia implementacji dotychczas przyjętych rozwiązań prawnych w państwach członkowskich oraz sygnały o niedostatecznym ich wykorzystywaniu do rozwijania międzynarodowej współpracy⁴⁵. Dążenie do uporządkowania oraz odpowiedniego wzmocnienia tych różnorodnych działań wyrażają liczne dokumenty o charakterze politycznym i programowym. Do najistotniejszych zaliczyć należy Deklarację w sprawie zwalczania terroryzmu wraz z załącznikiem w postaci Strategicznych celów Unii Europejskiej w walce z terroryzmem, przyjęte

---

⁴³ K. Wiak, op. cit., s. 181; A. Reinisch, *The Action of the European Union to Combat International Terrorism*, [w:] *Enforcing International Law Norms Against Terrorism*, red. A. Bianchi, Oxford 2004, s. 124–125; S. Parzymies, *Unia Europejska po Laeken*, „Studia Międzynarodowe” 2001, nr 4, s. 515.

⁴⁴ Protocol Amending the European Convention on the Suppression of Terrorism, European Treaty Series, nr 190, ratyfikowany przez Polskę 10 XI 2004 r. (Dz.U. 2004, nr 172, poz. 1803).

⁴⁵ M. Dąbrowska, *Prawno-organizacyjne aspekty zwalczania terroryzmu w Unii Europejskiej*, [w:] *Walka z terroryzmem w świetle prawa międzynarodowego*, red. K. Lankosz, M. Chrośnicki, P. Czubik, Bielsko-Biała 2004, s. 200.

na szczycie Rady Europejskiej 25 marca 2004 r. Deklaracja wzywa państwa członkowskie do wprowadzenia w życie przyjętych dotychczas w ramach UE środków prawnych oraz zwiększenia współpracy w zakresie: wymiany informacji, zabezpieczenia dostępu do broni i technologii wykorzystywanych do realizacji zamachów terrorystycznych (pkt 5), wzmocnienia kontroli granicznej i zabezpieczeń dokumentów (pkt 6), zapobiegania finansowaniu terroryzmu (pkt 10). W dokumencie tym zamieszczono również tzw. klauzulę solidarności, wyrażającą wzajemne zobowiązanie wszystkich państw UE do udzielenia pomocy (w tym militarnej) jednemu z nich w razie ataku terrorystycznego (pkt 2), a także podjęto decyzję o powołaniu Koordynatora ds. Zwalczenia Terroryzmu (pkt 14). Dalsze uszczegółowienie i pogłębienie zadań UE w walce z terroryzmem nastąpiło w tzw. Programie haskim, przyjętym na spotkaniu Rady Europejskiej 4–5 listopada 2004 r.⁴⁶

Istotnym dokumentem porządkującym aspekt zwalczania terroryzmu jest Strategia Unii Europejskiej w dziedzinie walki z terroryzmem, przyjęta przez Radę Europejską na spotkaniu 15–16 grudnia 2005 r. U jej podstaw leży „zobowiązanie strategiczne UE” do „zwalczania terroryzmu w skali światowej, z uwzględnieniem praw człowieka, tak aby Europa była miejscem bezpieczniejszym i obszarem wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości dla swoich obywateli”⁴⁷. Zadanie to realizowane jest w ramach czterech quasi-filarów, obejmujących:

- zapobieganie rekrutacji kandydatów na terrorystów;
- ochronę potencjalnych celów;
- ściganie członków terrorystycznych „sieci”;
- reagowanie na akty terrorystyczne i zarządzanie kryzysowe.

W kontekście walki z organizacjami terrorystycznymi należy również wskazać, że do priorytetowych celów zaliczono także zwiększenie efektywności

---

⁴⁶ K. Wiak, op. cit., s. 185; Th. Balzacq, Ś. Carrera, *The Hague Programme: The Long Road to Freedom, Security and Justice*, [w:] *Security Versus Freedom. A Challenge for Europe's Future*, red. Th. Balzacq, Ś. Carrera, Ashgate 2006, s. 1–32; D. Bigo, *Liberty, whose Liberty? The Hague Programme and the Conception of Freedom*, [w:] *Security Versus Freedom. A Challenge for Europe's Future*, red. Th. Balzacq, Ś. Carrera, Ashgate 2006, s. 35–44; A. Podolski, *Program haski (Bezpieczeństwo wewnętrzne i Sprawiedliwość w latach 2005–2009 polska perspektywa)*, Centrum Stosunków Międzynarodowych, Raporty i Analizy 14/04, tekst dostępny na stronie: www.csm.org.pl.

⁴⁷ K. Wiak, op. cit., s. 186.

zwalczania finansowania terroryzmu. Służyć temu mają standardy nakreślone w dyrektywie Parlamentu Europejskiego i Rady 2005/60/WE z 26 października 2005 r. w sprawie przeciwdziałania korzystaniu z systemu finansowego w celu prania pieniędzy oraz finansowania terroryzmu⁴⁸. Rozważając zasadnicze ramy współpracy w zakresie zwalczania zagrożeń terrorystycznych nie sposób pominąć Strategii Bezpieczeństwa Wewnętrznego UE z 2010 r. oraz Strategii Bezpieczeństwa Wewnętrznego UE na lata 2015–2020, podejmujących problem ochrony europejskich obywateli przed rosnącymi zagrożeniami wśród których ważne miejsce zajmuje terroryzm⁴⁹. Jednocześnie warto podkreślić, że wymienione powyżej akty normatywne nie stanowią zamkniętego katalogu, ponieważ rozwiązań legislacyjnych o podobnych charakterze było zdecydowanie więcej, a autor niniejszej pracy wskazał jedynie te, które wywarły największy wpływ na kształtowanie polityki mającej na celu walkę z terroryzmem.

Zakończenie

Reasumując powyższe rozważania, należy podkreślić, że sytuacja dotycząca bliskowschodniego terroryzmu w kontekście bezpieczeństwa oraz cyberbezpieczeństwa UE jest niezwykle dynamiczna. Z kolei próby szczegółowej oraz rzetelnej prognozy wydają się obarczone bardzo dużym ryzykiem błędu. Autor niniejszego opracowania pragnie zaakcentować, że przedmiotowe opracowanie nie stanowi prostej, nieskomplikowanej tematyki, w obrębie której występują jedynie proste pytania i odpowiedzi. Państwo Islamskie i związane z nim problemy Bliskiego Wschodu pozostają, jak wykazano w niniejszej pracy, niezwykle ważne i niebezpieczne dla Europy. Region Bliskiego Wschodu permanentnie się destabilizuje, ryzyko terroryzmu wzrasta, zmieniają się również przyjęte od stulecia paradygmaty myślenia i działania Zachodu na tym obszarze. Równoległe zasadniczym problemem bezpieczeństwa dla Zachodu związanym z Bliskim Wschodem jest skala obecności imigrantów

---

⁴⁸ Ibidem, s. 188.

⁴⁹ Strategia Bezpieczeństwa Wewnętrznego Unii Europejskiej. *Dążąc do europejskiego modelu bezpieczeństwa z 2010 r.*; Strategia Bezpieczeństwa Wewnętrznego Unii Europejskiej na lata 2015–2020, przyjęta w 2015 r.

z regionu w UE, a także rozpowszechnianie się radykalnego islamu (na co dowodem są: zagrożenie terrorystyczne i wyjazdy na bliskowschodni dżihad).

Należy również podkreślić, że w labiryncie wieloaspektowości zagadnienia nie należy zapominać, iż ISIS jest też „niechcianym dzieckiem” tzw. Arabskiej Wiosny, która miała doprowadzić do demokratyzacji Bliskiego Wschodu i obalenia dyktatur, podczas gdy zamiast przyjęcia zachodniej świeckiej demokracji, wielu mieszkańców tego regionu świata preferuje wybór panislamskiej sprawiedliwości, również społecznej, i życie według praw szariat, tym samym respektuje wartości głoszone przez Państwo Islamskie.

Aktywność ISIS tworzy obecnie problemy, z jakimi społeczność międzynarodowa nie miała do czynienia przez wiele lat. Wystarczy choćby w tym miejscu przywołać *casus* napływającej do Europy wielkiej fali emigrantów z terenów zajętych przez ISIS. Problem ten stawia rządy państw europejskich w trudnej sytuacji. Nie tylko z uwagi na to, że unijni politycy nie mówią jednym głosem, lecz również dlatego, że panuje przekonanie o zagrożeniu tym zjawiskiem bezpieczeństwa narodów Europy. Niestety krwawe przykłady zamachów w Brukseli i powiązań jego organizatorów z ISIS oraz ze współczesną emigracją muzułmańską do Europy – jest wystarczającym dowodem na rosnące zagrożenie ze strony ISIS dla bezpieczeństwa międzynarodowego. Tylko zawiązanie aktywnej koalicji międzynarodowej, prowadzącej zintegrowaną politykę wobec ISIS, może doprowadzić do neutralizacji tego zagrożenia.

Bibliografia

- Aleksandrowicz T.R., *Terroryzm międzynarodowy*, Warszawa 2008.
- Balzacq Th., Carrera Ś., *The Hague Programme: The Long Road to Freedom, Security and Justice*, [w:] *Security Versus Freedom. A Challenge for Europe's Future*, red. Th. Balzacq, Ś. Carrera, Ashgate 2006.
- Białek T., *Terroryzm. Manipulacja strachem*, Warszawa 2005.
- Bielecka J., Nowacki G., *Służby specjalne w zwalczaniu zagrożeń terrorystycznych w Polsce i na świecie*, „Bezpieczeństwo i Ekologia” 2017, nr 9.
- Bolechów B., *Terroryzm. Aktorzy, statyści, widownie*, Warszawa 2010.
- Bratniewicz K., *Zachód i islam. Dylematy relacji*, Kraków 2009.
- Dąbrowska M., *Prawno-organizacyjne aspekty zwalczania terroryzmu w Unii Europejskiej*, [w:] *Walka z terroryzmem w świetle prawa międzynarodowego*, red. K. Lankosz, M. Chrośnicki, P. Czubik, Bielsko-Biała 2004.

- Decyzja ramowa Rady Europejskiej 2008/919/WSiSW z 28 listopada 2008 r. zmieniająca decyzję ramową 2002/475/WSiSW w sprawie zwalczania terroryzmu, Dz.U. UE L 330 z 9 grudnia 2008 r.
- Durkalec J., *Wpływ tarczy antyrakietowej na pozycję międzynarodową Polski: Konsekwencje*, Kraków 2008.
- Decyzja ramowa Rady 2008/919/WSiSW z 28 listopada 2008 r. zmieniająca decyzję ramową 2002/475/WSiSW w sprawie zwalczania terroryzmu, Dz.U. UE L 330 z 9 grudnia 2008 r.
- Dworzecki J., *Terroryzm jako zagrożenie współczesnego świata*, „Zeszyt Naukowy” 2011, nr 5.
- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2005/60/WE z 26 października 2005 r. w sprawie przeciwdziałania korzystaniu z systemu finansowego w celu prania pieniędzy oraz finansowania terroryzmu Dz.U. UE L 309/15 z 25 listopada 2005 r.
- Europol, *Terrorism Situation and Trend. Report*, TE-SAT 2012, <https://www.europol.europa.eu/sites/default/files/publications/europoltsat.pdf>, [dostęp: 5 V 2019].
- Flemming M., *Terroryzm polityczny w międzynarodowym prawodawstwie*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 1996, nr 1.
- Fryc M., *Wojna, współczesne oblicze*, Warszawa 2009.
- Goban-Klas T., *Media i terroryści. Czy zastraszą nas na świecie?*, Kraków 2009.
- Grabowski W., *Fundamentalizm muzułmański na Bliskim Wschodzie*, Gdańsk 2013.
- Hanausek T., *W sprawie pojęcia współczesnego terroryzmu*, „Problemy Kryminologii” 1980, nr 143.
- Izak K., *Co po Islamskim Państwie Kalifatu? Stan obecny i kierunki rozwoju zagrożeń terrorystycznych*, „Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego” 2018, nr 19.
- Jałoszyński K. (red.), *Współczesne zagrożenia terroryzmem*, Szczytno 2013.
- Juszczak A., *Wpływ państwa islamskiego na poziom zagrożenia terrorystycznego w Europie*, „Security, Economy & Law” 2017, nr 4.
- Kepel G., *Święta wojna. Powstanie i upadek fundamentalizmu islamskiego*, Warszawa 2003.
- Liedel K., Piasecka P., *Terroryzm wczoraj i dziś*, Warszawa 2015.
- Łepkowski W., *Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego*, Warszawa 2013.
- Machniak A., *Państwo islamskie i jego wpływ na aktualne bezpieczeństwo międzynarodowe*, „Polityka i Społeczeństwo” 2016, nr 4.
- Międzynarodowa konwencja o zwalczaniu finansowania terroryzmu, przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych 9 XII 1999 r., Dz.U. 2004, nr 263, poz. 2620.
- Parzymies S., *Unia Europejska po Laeken*, „Studia Międzynarodowe” 2001, nr 4.
- Pawłowski A., *Terroryzm w Europie XIX–XX wieku*, Zielona Góra 1980.
- Podolski A., *Program haski (Bezpieczeństwo wewnętrzne i Sprawiedliwość w latach 2005–2009 polska perspektywa)*, Centrum Stosunków Międzynarodowych, Raporty i Analizy 14/04, tekst dostępny na stronie: www.csm.org.pl.

- Protocol Amending the European Convention on the Suppression of Terrorism, European Treaty Series, nr 190, ratyfikowany przez Polskę 10 XI 2004 r. (Dz.U. 2004 nr 172, poz. 1803).
- Reinisch A., *The Action of the European Union to Combat International Terrorism*, [w:] *Enforcing International Law Norms Against Terrorism*, red. A. Bianchi, Oxford 2004.
- Sitko P., *Terroryzm. Rola i miejsce policji w jej zwalczaniu*, Katowice 2013.
- Sloan E., *Modern Military Strategy*, London–New York 2012.
- Strachota K., *Bliski Wschód w cieniu Państwa Islamskiego*, Warszawa 2015.
- Strategia Bezpieczeństwa Wewnętrznego Unii Europejskiej. *Dążąc do europejskiego modelu bezpieczeństwa z 2010 r.*
- Strategia Bezpieczeństwa Wewnętrznego Unii Europejskiej na lata 2015–2020, przyjęta w 2015 r.
- Ustawa z 6 VI 1997 r. – Kodeks karny, Dz.U. 2019, poz. 1950.
- Wejkszner A., *Ewolucja zagrożenia terrorystycznego na Bliskim Wschodzie w 2016 roku*, „Przegląd Strategiczny” 2017, nr 10.
- Wiak K., *Prawnokarne środki przeciwdziałania terroryzmowi*, Lublin 2009.
- Wojciechowski S., Osiewicz P., *Zrozumieć współczesny terroryzm*, Warszawa 2017.
- Wójtowicz T., *Jak pokonać ISIS? Metody walki z Państwem Islamskim*, „Rocznik Bezpieczeństwa Międzynarodowego” 2016, nr 2.
- Zimny M., *Terroryzm samobójczy*, Warszawa 2006.

PIOTR BACZAR

Wyższa Szkoła Kryminologii i Penitencjarystyki w Warszawie

Działania antyterrorystyczne w środowisku wielodomenowym

Abstrakt

Od wielu lat ataki terrorystyczne stanowią coraz poważniejsze zagrożenie dla bezpieczeństwa zarówno jednostek, jak i całych społeczeństw. Niestety większość badań dotyczących tego zjawiska zbyt pobieżnie traktuje edukację antyterrorystyczną, która wydaje się obowiązkowym punktem nie tylko w edukacji dzieci i młodzieży, ale również w nauczaniu dorosłych. W artykule podjęto próbę systematyzacji wiedzy o terroryzmie jako szczególnym zagrożeniu we współczesnych środowiskach i działaniach antyterrorystycznych w kontekście modelowych strategii. Artykuł zamykają autorskie wnioski i rekomendacje dotyczące potrzeby podnoszenia świadomości w zakresie zagadnień związanych z antyterroryzmem. Jednocześnie autor wskazuje na potrzebę systematycznych działań na rzecz edukacji antyterrorystycznej, które powinny skupić możliwie najszersze środowiska społeczne.

Słowa kluczowe

bezpieczeństwo, terroryzm, antyterroryzm, strategie antyterrorystyczne, edukacja antyterrorystyczna

Abstract

For many years, terrorist attacks have been an increasingly serious threat to the security of both individuals and entire societies. Unfortunately, most research on this phenomenon is too cursory about anti-terrorism education, which seems to be a mandatory point not only in the education of children and youth but also in teaching adults. The article attempts to systematize knowledge about terrorism as a special threat in contemporary environments and anti-terrorist activities in the context of model strategies. The article closes with original conclusions and recommendations regarding the need to raise awareness of issues related to

anti-terrorism. At the same time, the author indicates the need for systematic actions for counter-terrorism education, which should focus the widest possible social environments.

Key words

security, terrorism, anti-terrorism, anti-terrorist strategies, anti-terrorist education

Wprowadzenie

Wydawać by się mogło, że na temat terroryzmu, zarówno „dawnego”, jak i współczesnego, napisano już niemal wszystko. Jednak należy podkreślić, że zjawisko to, głównie z uwagi na swoją nieprzewidywalność i niepowtarzalność, dostarcza coraz to nowych odczuć i przekonań. Nie ma dwóch identycznych zamachów terrorystycznych, identycznego rozwoju sytuacji czy wzorowych, doskonałych procedur neutralizacji zagrożenia. Ponadto terroryzm często ukierunkowany jest na anonimowego adresata, stanowiąc źródło strachu i szerzenia paniki, co stawia go w świetle zagrożenia bardzo trudnego do identyfikacji oraz zwalczania. Dlatego walka z terroryzmem (mającym dużo możliwości skutecznego ataku na ten sam cel) jest po prostu skomplikowana, a jej zakończenie w odczuciu autora jest praktycznie niemożliwe. Do podobnych wniosków prowadzi również analiza literatury przedmiotu, gdzie przez pryzmat licznych szkół i koncepcji naukowych wskazuje się na wieloaspektowość tego zjawiska, zwłaszcza w odniesieniu do kategorii bezpieczeństwa. Za cel niniejszej publikacji uznano próbę systematyzacji wiedzy dotyczącej terroryzmu oraz identyfikację działań antyterrorystycznych w wielodomenowym środowisku. W pierwszej kolejności podjęto próbę konceptualizacji zjawisk (bezpieczeństwo, terroryzm, antyterroryzm), a następnie odniesiono się do przykładów przywoływanych w literaturze przedmiotu. Na zakończenie rozważań sformułowano rekomendacje dotyczące edukacji antyterrorystycznej uwzględniającej szerokie spektrum przestrzeni współczesnego świata.

Wielowątkowość zjawiska bezpieczeństwa

Komunikacyjnie świat się gwałtownie skurczył, a wymiana informacji nie znajduje już fizycznych przeszkód. Jednocześnie tworzą się możliwości szerokiej wymiany danych i współdzielenia się osiągnięciami naukowymi dotyczącymi konkretnych problemów, które obejmują różne dziedziny. Powoduje to konieczność wieloaspektowego podejścia i korzystania z osiągnięć różnych specjalności przy opracowywaniu jednego zagadnienia¹. Przykładem takiego pojęcia jest bezpieczeństwo. Teoria bezpieczeństwa ma swoje źródło w psychologii, wskazującej na odnoszące się do niej wartości, potrzeby, procesy². Współczesne pojmowanie bezpieczeństwa związane jest ze stabilnością, ale też z niezależnością, poczuciem tożsamości, ochroną poziomu i jakości życia³.

Bezpieczeństwo od dawna należy do najbardziej cenionych i chronionych wartości, zarówno przez jednostkę jak i przez dane grupy społeczne. Zapewnienie go mieści się w katalogu niezbędnych potrzeb i zadań każdego państwa. Współczesne pojęcie bezpieczeństwa ma niewątpliwie szerszy wymiar niż w przeszłości. Dzisiejszy człowiek, jak nigdy dotąd (przynajmniej tak się wydaje), wyjątkowo mocno zaczął akcentować potrzebę jego poczucia i posiadania. Nie tylko instynktownie dąży do zapewnienia sobie poczucia bezpieczeństwa, ale także uznaje je za wartość, która kieruje jego życiem i stanowi jednocześnie cel jego działań.

Bezpieczeństwo to podstawowa potrzeba człowieka. W języku łacińskim bezpieczeństwo to *securitas*. Etymologia łacińskiej nazwy opiera się na dwóch elementach: *sine* – bez, *cura* – obaw, zmartwień. Pojęcie „bezpieczeństwo” można podzielić w oparciu o aspekt pozytywny, który określa przedmiot zainteresowania i przedstawia kierunek rozwoju, oraz w kontekście negatywnym – bezpieczeństwo jako przeciwieństwo zagrożeń. Zatem w ogólnym rozumieniu jest „wewnętrzną ufnością, spokojem ducha i pewnością, właściwie lub fałszywie uzasadnioną w okolicznościach rodzących podstawy do obaw. Jest

¹ P. Górski, J. Płaczek, *Interdyscyplinarność nauk o bezpieczeństwie – próba analizy i oceny*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Informatyki, Zarządzania i Administracji” 2013, nr 23, s. 50–61.

² M. Pomykała, *Bezpieczeństwo – w poszukiwaniu definicji*, „Zeszyty Naukowe Politechniki Rzeszowskiej” 2010, nr 17, s. 107–114.

³ K.P. Marczuk, *Bezpieczeństwo wewnętrzne państw członkowskich Unii Europejskiej. Od bezpieczeństwa państwa do bezpieczeństwa ludzi*, Warszawa 2012, s. 28.

też przekonaniem, że w obliczu trudności, słabości, wyzwań i zagrożeń, lub przynajmniej ich symptomów, stan rzeczy – w jakim się znajduje określony podmiot – pozwala mu się czuć bezpiecznie”⁴.

Wszystkie potrzeby, wyzwania, standardy dotyczą dwóch podmiotów bezpieczeństwa – człowieka, obywatela, jednostki oraz społeczności lokalnej jako grupy. Podmiotem jest człowiek jako jednostka lub grupa społeczna, dlatego samo bezpieczeństwo interpretowane jest jako zaspokojenie podstawowych potrzeb człowieka, który musi współtworzyć odpowiednią rzeczywistość wokół siebie. Niewątpliwie nieodkrytym skarbem dla aktywności człowieka, także w odniesieniu do bezpieczeństwa, jest jego świadomość i poczucie braku zagrożeń.

Bezpieczeństwo to bardzo ważna potrzeba egzystencjalna, wynikająca z obiektywnych warunków bytowania ludzi oraz ich wzajemnych relacji, wymagająca troski o jej zaspokojenie. Dlatego jej przedmiotem jest obszar, w którym określony podmiot charakteryzujący się takimi wyznacznikami jak pewność istnienia, przetrwania, bycia i funkcjonowania oraz rozwoju osobistego, prowadzi swoją aktywność.

Ważne jest tworzenie takich warunków, aby zarówno człowiek, jak i służby budowały system zarządzania bezpieczeństwem jednostkowym, lokalnym i państwowym. Stan poczucia bezpieczeństwa jest podstawową wartością człowieka, obywatela i narodu. Dlatego służby, instytucje jako „wykonawca woli rządu” stanowią gwarant pokoju, poprzez tworzenie niezbędnych warunków do realizacji stawianych zadań. Zapewnienie bezpieczeństwa jest jedną z najważniejszych sfer aktywności państwa. Bezpieczne państwo jest wtedy, gdy poziom zagrożeń wewnętrznych i zewnętrznych jest akceptowalny, przez co są zapewnione podstawowe interesy narodowe, jego funkcjonowanie i rozwój.

Konstytuując powyższe zagadnienia związane z bezpieczeństwem, można stwierdzić, że prosperuje ono w trzech obszarach, które określają jego najważniejsze cechy i elementy:

- ♦ podmiotowy – określający pewność istnienia i przetrwania poszczególnych podmiotów, czyli brak zagrożenia do ich funkcjonowania;

---

⁴ J. Delumeau, *Skrzydła anioła. Poczucie bezpieczeństwa w duchowości człowieka Zachodu w dawnych czasach*, Warszawa 1998, s. 34; W. Kitler, *Bezpieczeństwo narodowe RP. Podstawowe kategorie uwarunkowania. System*, Warszawa 2011, s. 22–23.

określa się w nim podmioty, które podlegają ochronie (państwo, grupy społeczne, jednostki);

- przedmiotowy – określający obszary i zjawiska, które mogą stanowić zagrożenie, wskazuje działania zapobiegawcze istotne dla podniesienia poziomu bezpieczeństwa (rodzaje bezpieczeństwa);
- przestrzenny – uwzględnia wymiar przestrzenny, którego dotyczy (państwo, region, obszar).

Istota pojęcia „bezpieczeństwo” zależy od rodzaju zagrożeń, z jakimi się spotykamy. Zagrożenie najogólniej rozumiane jest jako brak bezpieczeństwa, przez co staje się niezmienną i nieuniknioną wartością, a w niektórych wypadkach powszechną rzeczywistością życia ludzkiego. Jednocześnie ma ono ścisły związek z bezpieczeństwem, które w ten sposób czyni zagrożenie jego podstawową kategorią. Identyfikacja zagrożeń i wiedza o nich stają się zatem głównym warunkiem do wszczęcia działań zapobiegawczych oraz organizacji obrony.

Terroryzm jako współczesne zagrożenie

Aby w pełni móc zbadać problem działalności antyterrorystycznej w Polsce i okoliczności, które towarzyszą temu zagadnieniu, należy zrozumieć, na jakie zjawisko jest on odpowiedzią. To właśnie istota współczesnego terroryzmu, strategia i taktyka działań ugrupowań terrorystycznych oraz cele, do jakich dążą, stanowią o kształcie mechanizmów obronnych.

Terroryzm jest jednym z głównych wyzwań w kontekście zapewnienia bezpieczeństwa zarówno globalnego, jak i lokalnego. Jednocześnie należy podkreślić, że istota tego zjawiska wykracza poza tradycyjnie rozumiane konflikty i sytuacje kryzysowe, co determinuje potrzebę wielowątkowego i interdyscyplinarnego podejścia do problemu jego konceptualizacji. Terroryzm nie powstaje w próżni. Warunki społeczne i polityczne mogą stanowić podatny grunt dla wzrostu terroryzmu i gwałtownej radykalizacji postaw w społeczeństwie. Prowokacyjne wydarzenia mogą wywołać proces radykalizacji na poziomie indywidualnym lub grupowym i prowadzić do dalszego zaangażowania w gwałtowny aktywizm. Czy można temu zapobiec

poprzez wyeliminowanie lub zmianę warunków, które powodują ów negatywny rozwój?

Terroryzm jako zagrożenie nieregularne wykorzystywany jest od dawna i stanowi sprawdzoną formę działań podejmowanych w trakcie konfliktu pomiędzy stronami, z których jedna jest strukturą państwową. Z wojskowego punktu widzenia terroryzm jest działaniem dywersyjnym, realizowanym głównie taktycznymi sposobami, środkami, siłami i metodami w ramach działań precyzyjnych. Ma też swoją specyfikę, która wyraźnie odróżnia go od typowego sabotażu wojskowego, bo jest sabotażem państwowym, dywersją na szczeblu państwa, która skierowana jest głównie na osłabienie systemu bezpieczeństwa i destrukcję struktur władzy.

Prowadzona od wielu lat wojna z terroryzmem w rzeczywistości jest wojną z samymi terrorystami. Nietrudno zrozumieć, że takie widzenie tej walki jest nie tylko niezgodne z logiką, ale i z rzeczywistością. Terroryzm, pomimo wielu kontrowersji w definiowaniu, jest pojęciem określającym charakter działania, sposób i metodę prowadzenia walki. W świecie współczesnym jest zjawiskiem wielodomenowym, zawierającym zarówno elementy polityczne, jak i religijne, jest trudny do zdefiniowania; w rzeczywistości istnieje ponad 100 definicji dyplomatycznych lub naukowych tego „fenomenu”.

Do głównych przyczyn, które wpływają na problem w zdefiniowaniu samego pojęcia „terroryzm” przez państwa na gruncie prawa międzynarodowego, możemy zaliczyć:

- swobodne i zależne od własnych interesów interpretowanie przez państwa pojęcia „terroryzm”;
- rozbieżność zapatrywań państw rozwijających się i rozwiniętych na działalność grup stosujących metody terrorystyczne w walce narodowowyzwoleńczej;
- rozbieżność ocen państw co do stopnia zagrożenia ich bezpieczeństwa tym zjawiskiem;
- prowadzenie przez państwa polityki podejmowania bardziej zdecydowanych działań wobec terroryzmu dopiero po spektakularnych aktach⁵.

Terroryzm to różnie umotywowane działania pojedynczych osób lub grup, najczęściej ideologiczne, często planowane i zorganizowane, podejmowane

---

⁵ M. Madej, *Międzynarodowy terroryzm polityczny*, Warszawa 2001, s. 62–70.

z naruszeniem norm prawnych i społecznych w celu wymuszenia od władzy określonego działania lub zaprzestania. Podmiotem takich starań najczęściej jest człowiek, bardzo często niepowiązany ideowo i mentalnie z poglądami zamachowców. Poczynania takie realizowane są z bezwzględnością, za pomocą różnych metod, charakteryzują się medialnością i rozgłosem w celu wywołania lęku i przerażenia w społeczeństwie. Rozważając problematykę współczesnego terroryzmu, można dojść do wniosku, że jest on w wielu przypadkach kontrterrorem, czyli odpowiedzią i obroną słabszych przed represjami i tyranią silniejszych władz państwowych.

W powszechnym przekonaniu pojęcie „terroryzmu” kryje się w zdarzeniach i zjawiskach mających miejsce daleko poza granicami Polski. Według CBOS z 2010 r. tylko 32% badanych uważało, że w Polsce istnieje realne zagrożenie atakiem terrorystycznym. Po wydarzeniach z 11 września 2001 r. świadomość społeczeństwa polskiego zaczęła wzrastać i dało się odczuć, że problem walki z terroryzmem, niwelowanie zagrożeń terrorystycznych to sprawa priorytetowa i dotycząca nas wszystkich.

Wprawdzie Rzeczpospolita Polska nie była dotychczas bezpośrednim celem ataku terrorystycznego, jednak nie oznacza to, że jesteśmy wolni od ryzyka, zwłaszcza że wykazujemy aktywność w działaniach społeczności międzynarodowej, przeciw terroryzmowi. Powinniśmy również pamiętać, że Polska coraz bardziej staje się krajem wielokulturowym w związku z napływem cudzoziemców, co może podnosić poziom ryzyka nieprzewidzianych wydarzeń związanych z terroryzmem. Coraz częściej napływają informacje, że obywatele Polski byli ofiarami działalności organizacji terrorystycznych w różnych częściach świata, a w przyszłości inne takie tragiczne wydarzenia nie mogą być wykluczone.

Zmienność metod stosowanych przez terrorystów powoduje, że musimy dysponować odpowiednimi instrumentami do właściwej diagnozy i oceny ryzyka oraz skutecznymi narzędziami zapobiegającymi ewentualnym incyden-
tom. W przypadku ataku terrorystycznego powinniśmy być przygotowani do podjęcia natychmiastowych i adekwatnych środków reagowania oraz usuwania skutków. Osiągnięcie tych celów wymaga ścisłej i kompleksowej współpracy nie tylko wszystkich departamentów, organów i instytucji zaangażowanych w szeroko rozumiany antyterroryzm, ale także władz lokalnych, mediów, sektora prywatnego, organizacji pozarządowych i całego społeczeństwa.

Pomimo zwiększonego poziomu zagrożenia atakami terrorystycznymi na świecie i jednoczesnego zaangażowania naszego kraju w działalność międzynarodowej koalicji antyterrorystycznej, zagrożenie terrorystyczne w Polsce od osób lub organizacji z krajów o podwyższonym ryzyku lub niestabilnych politycznie, pozostają stosunkowo niskie, a terytorium Polski jest uważane jedynie za rezerwę docelową potencjalnych ataków. Na chwilę obecną nie było również informacji potwierdzających groźbę ataków ze strony społeczności rdzennej, odnoszącej się do radykalnych ideologii.

Istnieje jednak, jak wynika z dotychczasowych ataków terrorystycznych w innych krajach, realne zagrożenie stwarzane przez osoby fizyczne, nie-bezpośrednio związane z organizacjami terrorystycznymi, ale samodzielnie podejmujące próby zamachów, tzw. samotne wilki. Sprawcy wykorzystują między innymi improwizowane urządzenia wybuchowe zbudowane z ogólnie dostępnych materiałów, które można nabyć w krajach innych niż miejsca, gdzie przeprowadzane są ataki, co znacząco utrudnia ich wykrycie. Źródłem radykalizacji takich osób jest często Internet, gdzie ekstremiści czerpią wiedzę na temat zarówno budowy materiałów wybuchowych, jak i metod uzyskiwania komponentów do ich przygotowania.

Potencjalnie działalność terrorystyczna na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej może być prowadzona również przeciwko zagranicznym obywatelom zamieszkałym w Polsce lub wobec placówek dyplomatycznych albo urzędów konsularnych. Czynnikiem przyczyniającym się do tej formy zagrożenia jest fakt, że osoby z krajów i regionów wysokiego ryzyka coraz częściej zamieszkują tereny Polski. Położenie geograficzne naszego kraju oraz warunki prawne wynikające z członkostwa w UE, w tym uczestnictwo w strefie Schengen, sprawiają, że Polska traktowana jest jako kraj tranzytowy do Europy Zachodniej i Północnej dla obywateli innych krajów. Istnieje również możliwość próby wykorzystania terytorium Rzeczypospolitej Polskiej do budowy bazy logistycznej w celu przeprowadzania ataków w innych krajach europejskich. Należy również zauważyć, że niestabilność w sąsiednich krajach i związane z tym zagrożenie masowej migracji, w przypadku której trudno byłoby przeprowadzić działania zapobiegające, może ułatwić „penetrację” terytorium Polski przez osoby zainteresowane podjęciem destabilizacji. Nie należy wykluczać możliwości wystąpienia takich zdarzeń, w szczególności

z powodu zaobserwowanego kryzysu w stosunkach międzynarodowych związanych z działalnością separatystyczną we wschodniej Ukrainie.

Szeroki zakres zagrożeń i konsekwencji płynących z dokonywanych działań, wpływających na zachwianie struktur państwowych, wymusza potrzebę szukania nowych rozwiązań defensywnych. „Prowadzona dziś walka z terroryzmem ma charakter walki ze skutkami, a nie przyczynami. Terroryzm narasta upowszechnia się, bo nie zapobiega mu się u samych jego źródeł. Polityka i edukacja to tylko dwie sfery, w których zaniechania są szczególnie istotne dla rodzenia się fundamentalizmu”⁶. Wobec powyższych rozważań wydaje się konieczne stałe dostosowywanie działań prowadzonych przez państwo w zakresie przeciwdziałania terroryzmowi do nowych i zmieniających się wyzwań jego współczesnej postaci.

Działania antyterrorystyczne w środowiskach społecznych

Swoistą odpowiedzią na zagrożenia terrorystyczne są wszelkiego rodzaju działania antyterrorystyczne z reguły rozumiane jako zespół defensywnych czynności dotyczących zapobiegania, rozpoznawania zagrożeń, zabezpieczanie osób i obiektów szczególnie zagrożonych atakami. Działania antyterrorystyczne⁷ to „miękką” odpowiedź na szeroko pojęte ataki terrorystyczne we współczesnym świecie, ukierunkowane w głównej mierze na rozpoznanie zagrożeń skierowanych na obiekty i ludność cywilną.

Działania antyterrorystyczne swoim zakresem obejmują następujące czynności:

- udoskonalanie struktur antyterrorystycznych;
- wprowadzanie i aktualizowanie adekwatnych regulacji prawnych;

---

⁶ J. Danecki, *Rola Islamu w strategiach terrorystycznych. Materiał z konferencji „Przeciwdziałanie terroryzmowi – Koordynacja działań antyterrorystycznych”*, Warszawa 2007.

⁷ Działania antyterrorystyczne – należy przez to pojęcie rozumieć działania organów administracji publicznej polegające na zapobieganiu zdarzeniom o charakterze terrorystycznym, przygotowaniu do przejmowania nad nimi kontroli w drodze zaplanowanych przedsięwzięć, reagowaniu w przypadku wystąpienia takich zdarzeń oraz usuwaniu ich skutków, w tym odtwarzaniu zasobów przeznaczonych do reagowania na nie. Ustawa z 10 VI 2016 r. o działaniach antyterrorystycznych, art. 2 pkt 1, Dz.U. 2016, poz. 904.

- rozszerzanie krajowej i międzynarodowej współpracy antyterrorystycznej;
- zabezpieczenie miejsc i budynków szczególnie narażonych na ataki;
- ochrona osób znajdujących się w strefie zagrożonej;
- monitorowanie zagrożeń i potencjalnych osób podejrzanych o możliwość popełnienia przestępstwa;
- rozpoznawanie i neutralizowanie urządzeń wybuchowych lub podejrzanych ładunków;
- prowadzenie działań edukacyjno-informacyjnych⁸.

Wojskowe działania antyterrorystyczne odnoszą się wprost do: ochrony strategicznych obiektów, ochrony i obrony stanowisk dowodzenia, zabezpieczenia infrastruktury logistycznej, składów materiałów bojowych, likwidacji skutków ataku. Jednakże rozróżnić należy dwa rodzaje działań strategicznych ukierunkowanych na zwalczanie ataków terrorystycznych. Po pierwsze – strategia destrukcyjna (kontrterrorystyczna), po drugie – konstruktywna (antyterrorystyczna). Działania kontrterrorystyczne mogą być skierowane bezpośrednio na negatywne zachowanie i zjawiska; aby szybko uzyskać zamierzone rezultaty. Ich cechą jest eliminowanie negatywnych zachowań przez stosowanie siły i działań bezpośrednich. Realizacja działań antyterrorystycznych ma na celu pobudzenie do adekwatnego działania, odpowiedniego myślenia, inspirowanie pożądanych zachowań. Jednocześnie należy pamiętać, że w praktyce absolutnie niezbędne jest stosowanie obu strategii.

Działania antyterrorystyczne niejednokrotnie bazują na wieloletnim, systematycznym prowadzeniu przedsięwzięć profilaktyczno-edukacyjnych, zakładając w swoich dążeniach działania konstrukcyjne oparte na bodźcach pozytywnych. Celem tych działań jest zmniejszenie liczby popełnianych przestępstw o charakterze terrorystycznym, przyczynianie się do wzrostu poczucia bezpieczeństwa oraz zwiększenie zaufania do organów ścigania, podniesienie świadomości społeczeństwa o występujących zagrożeniach i sposobach ich unikania, a także o metodach postępowania w przypadku znalezienia się w sytuacji niebezpiecznej. Działalność antyterrorystyczna powinna (musi) znajdować się jak najbliżej podmiotu bezpieczeństwa – człowieka. Winna być ukierunkowana na dobro jednostki i zmierzać do podnoszenia jego poczucia

---

⁸ S. Wojciechowski, P. Osiewicz, *Zrozumieć współczesny terroryzm*, Warszawa 2017, s. 114.

bezpieczeństwa poprzez wyuczone i świadome zachowanie, adekwatne do występującej sytuacji zagrożenia życia lub zdrowia. Cele antyterrorystycznych inicjatyw profilaktycznych powinny zatem obejmować następujące aspekty:

- podniesienie poziomu wiedzy o zagrożeniach;
- wzmocnienie polityki informacyjnej i edukacyjnej;
- nauczanie postaw i sposobów zachowania wobec zagrożeń;
- podnoszenie świadomości i kształtowanie pożądaných postaw w społeczeństwie;
- wypracowanie mechanizmów współpracy oraz wymiany informacji między organami administracji publicznej a środkami masowego przekazu⁹.

Do realizacji wymienionych powyżej potrzeb norweski badacz tematyki T. Bjorgo sformułował trzy modele działań:

1. Model zapobiegania przestępczości w sprawach karnych – opiera się na prewencyjnych skutkach kary. Akty normatywne dotyczą m.in. zachowania niezgodnego z prawem oraz zwiększenia groźby kary. Szczególny efekt odstrasżający ukierunkowany jest na osoby popełniające przestępstwa (bezpośrednio odczuwają konsekwencje łamania prawa), a również na potencjalnych sprawców, którzy widzą, że inni są karani. W większości krajów zachodnich kodeks karny rezerwuje najcięższe kary więzienia za poważne akty terroryzmu.
2. Model zapobiegania przestępczości społecznej – próbuje wpływać na warunki, które sprawiają, że przestępcy lub ludzie zaangażowani w przestępstwa, uwzględniając czynnik ryzyka, odstępują od zamiaru popełnienia czynu zabronionego. Środki zapobiegawcze w zakresie ochrony socjalnej mogą zatem zostać wprowadzone na poziomie społecznym (makro), poziomie grupy (Meso) lub indywidualnym (mikro).
3. Model zapobiegania przestępczości sytuacyjnej – ma na celu zmianę sytuacji, w której może wystąpić czyn zabroniony, oraz usunięcie możliwości popełnienia przestępstwa. Środki mogą być wprowadzone w celu:
  - zwiększenie wysiłków koniecznych do wykonania określonego czynu przestępczego,

---

⁹ *Narodowy Program Antyterrorystyczny Rzeczypospolitej Polskiej na lata 2014–2019*, Warszawa 2014, s. 39.

- zwiększenia ryzyka wykrycia i zatrzymania;
- zmniejszenia korzyści wynikających z określonego czynu przestępczego;
- ograniczenie prowokacji, które mogłyby wywołać konkretny czyn przestępczy;
- usuwanie potrzeby popełnienia czynu przestępczego¹⁰.

Na podstawie przywołanych modeli podjęto próbę stworzenia kilku strategii antyterrorystycznych. Pierwsza z nich ma na celu odstraszenie zaangażowania w terroryzm. Odnosi się m.in. do stosowania kar lub innych sankcji prawnych. Polega na powstrzymaniu od przeprowadzania przestępstw, ataków terrorystycznych lub innych form agresji z powodu strachu przed odpowiedzialnością i negatywnymi konsekwencjami. Mechanizm prewencji w strategii odstraszania ma na celu zmniejszenie motywacji terrorystów, zniechęcenie ich do danej działalności poprzez ukazanie konsekwencji.

Druga dotyczy zakłócania planowanych ataków terrorystycznych. Proces ten polega na powstrzymaniu terrorystów przed przeprowadzeniem ataków poprzez pokazanie gotowości do działań kontrterrorystycznych. Zakłócenie ataków ma dwa etapy: wykrywanie wczesnych przygotowań do ataku (tworzenie się radykalnych grup, planowanie działań terrorystycznych), interwencja w przypadku ataku.

Trzecia strategia ma na celu wyeliminowanie zdolności potencjalnych terrorystów do ataku. Działanie to polega na ograniczeniu lub wyeliminowaniu podmiotów mogących dokonać zamachu przez zmniejszenie ich możliwości dostępu do narzędzi wykonawczych. Strategia polega na ograniczeniu dostępu do środków finansowych, do broni, do baz szkoleniowych, a w skrajnych przypadkach na aresztowaniu osób podejrzanych o działalność terrorystyczną.

Kolejną, czwartą strategię można określić jako ochronę zagrożonych celów. Strategia ta wskazuje, że niektóre, potencjalne cele terrorystów są w sposób szczególny narażone na ataki z powodu ważności wykonywanej funkcji dla społeczeństwa. W kontekście antyterroryzmu ważne będzie zatem wyeliminowanie możliwości określonych rodzajów ataków w odniesieniu do takich

---

¹⁰ T. Bjorgo, *Counter-Terrorism as Crime Prevention: A Holistic Approach*, [w:] *Behavioral Sciences of Terrorism and Political Aggression* 8(1), Oslo 2016.

szczególne atrakcyjnych celów. W konsekwencji motywacje do ataków na te konkretne obiekty mogą zostać zredukowane.

Piąta strategia wskazuje na zmniejszenie szkodliwych skutków ataków terrorystycznych. Jeśli atak terrorystyczny nie został pomyślnie zatrzymany w odpowiednim czasie, przez niektóre z powyższych strategii, kolejnym krokiem w łańcuchu prewencyjnym jest zmniejszenie w jak największym stopniu negatywnych konsekwencji i skutków. Celem tych działań jest ratowanie życia i zdrowia uczestników, ograniczenie powstania strachu, przywracanie funkcji społecznych i infrastruktury oraz utrzymywanie zaufania do instytucji i władz.

Szosta strategia dotyczy zmniejszenia korzyści płynących z ataków terrorystycznych. Terrorysty nie są w stanie osiągnąć swoich celów jedynie poprzez przemoc. Tak więc musimy uświadomić sobie, co tak naprawdę terrorysty chcą osiągnąć i sprawić, aby ich starania były nieskuteczne. Większość grup terrorystycznych dąży do zwrócenia na siebie uwagi poprzez media, inne tworzą atmosferę strachu, a kolejne nakłaniają władze państwowe do określonych działań lub zaniechań. Mechanizm prewencyjny polega na ukazaniu ataku mało atrakcyjnym, aby zniechęcić kolejnych potencjalnych terrorystów.

Ostatnia ze strategii wskazuje na brak zaangażowania w terroryzm. Pożądanym rezultatem tej metody jest ukazanie, że przemoc terrorystyczna ukierunkowana na szerzenie strachu jest zmniejszona lub przestaje być skuteczna.

Wszystkie zaprezentowane strategie i przewidziane w nich działania mogą jednak okazać się nieefektywne (wtedy dochodzi do skutecznego ataku terrorystycznego). Należy podkreślić, że zwalczanie terroryzmu utrudnia to, że terrorysty nie myślą racjonalnie (nie przewidują lub nie chcą przewidywać skutków i konsekwencji ataku), że są tak wysoce zmotywowani, iż nie boją się kary więzienia czy własnej śmierci, że posiadając niewiele wartości, nie boją się odwetu. Nieskuteczność zaś ataków terrorystycznych leży w głównej mierze po stronie mentalnej odbiorcy. Jeżeli nauczymy się żyć i radzić sobie ze strachem, który jest głównym zamiarem ataków, to pokażemy, że działania terrorystyczne nie osiągają zamierzonego celu. Poprzez naukę i posiadanie wiedzy o zagrożeniach, umiejętności przekazywania informacji, znajomości procedur działania w sytuacjach kryzysowych możemy „nauczyć się bać”. Niezbędna w tym zakresie jest edukacja antyterrorystyczna nie tylko na poziomie szkoły, ale w trakcie całego życia.

Potrzeba wprowadzenia edukacji antyterrorystycznej

O ile w edukacji dzieci i młodzieży problematyka zagrożeń podejmowana jest w trakcie ich edukacji, o tyle wśród dorosłych, uważanych często za edukatorów i nauczycieli, aspekt ten często jest pomijany lub co najwyżej stanowi jedynie fragmentaryczną weryfikację wiedzy. Generalnie edukację należy rozumieć jako teorię i praktykę, jako nabywanie wiedzy i umiejętności niezbędnych do kształtowania odpowiednich postaw i zachowań. Wobec powyższego możemy wyróżnić dwa obszary działalności edukacyjnej na rzecz antyterroryzmu: poznawczy (to wiedza na temat identyfikacji zagrożeń, przejawów im towarzyszących i ewentualnych skutków realnego zaistnienia zagrożenia), praktyczny (to umiejętności odpowiednich zachowań w trakcie zagrożenia).

W aspekcie poznawczym (teoretycznym) należy dążyć do nabycia wiedzy w następujących obszarach:

- znajomości zagrożeń (rozpoznanie rodzaju zagrożenia będącego wynikiem ataku ze strony człowieka lub grupy ludzi);
- umiejętności selekcji miejsc występowania zagrożenia (specyfika otoczenia warunkująca zachowanie sprawcy i ofiary);
- interpretowania ataku i przewidywania jego skutków (perspektywiczna analiza rozwoju sytuacji);
- unikania lub minimalizowania skutków ataków (poprzez posiadanie odpowiedniej wiedzy i fachowości przekazywania i wykorzystywania informacji);
- umiejętności adekwatnego zachowania się w momencie wystąpienia symptomów świadczących o utracie poczucia bezpieczeństwa;
- świadomości zagrożeń i znaczenia własnego działania.

W aspekcie praktycznym natomiast znajdują się obszary dotyczące:

- zachowania się w momencie wystąpienia zagrożenia¹¹;
- zachowania się w trakcie trwania zagrożenia, np. sytuacja zakładnicza;

---

¹¹ W przypadku ataków terrorystycznych autor ma na myśli ataki terrorystyczne przeprowadzane różnymi metodami: przy użyciu broni białej lub palnej, z wykorzystaniem materiałów wybuchowych, porwania i uprowadzenia, akcje sabotażowe, zastraszenia i wymuszenia oraz szereg innych.

- ♦ zachowania się w czasie zażegnania zagrożenia (nawiązanie kontaktu ogniowego, atak grupy szturmowej, zachowanie w trakcie ewakuacji, udzielanie pierwszej pomocy osobom rannym).

Zagrożenie terroryzmem nakłada na polskich obywateli konieczność nabycia poznawczych (teoretycznych) i praktycznych środków zaradczych oraz posiadania umiejętności zachowania się w obliczu zagrożeń terrorystycznych. Dlatego edukacja antyterrorystyczna często definiowana jest jako praktyka społeczna podparta pewną koncepcją teoretyczną, której celem jest świadome wychowanie całego społeczeństwa (dzieci, młodzieży, dorosłych) poprzez dostarczenie wiedzy z zakresu zagrożeń, zachowań i postaw wobec terroryzmu.

Edukacja antyterrorystyczna nie może być ukierunkowana jedynie na proces nauczania w szkole, powinna stać się przedmiotem kształcenia ustawicznego również w dorosłym życiu. Bardzo istotne jest to, aby ludzie „znali” terroryzm i podchodzili do niego racjonalnie. Dlatego zasadne jest wprowadzenie podstawowego szkolenia antyterrorystycznego na wzór szkolenia dotyczącego bezpieczeństwa i higieny pracy we wszystkich organizacjach, ze szczególnym uwzględnieniem miejsc użyteczności publicznej.

Całość edukacji antyterrorystycznej można postrzegać z dwóch perspektyw: prakseologiczno-pragmatycznej i wychowawczej. Pierwsza z nich obejmuje kształtowanie sprawności praktycznych i umiejętności w rozpoznawaniu, unikaniu, zażegnaniu i eliminowaniu zamachów terrorystycznych. Odnosi się do działania w oparciu o zdobytą wiedzę i umiejętności. Druga dotyczy aspektów osobowościowych, głównie świadomości zagrożeń oraz postaw i poglądów wobec terroryzmu. Reagowania adekwatnego do zaistniałych zagrożeń poprzez racjonalną ocenę zjawiska. W tym obszarze mieści się również gotowość do działania, motywowana zrozumieniem i świadomą potrzebą zapewnienia bezpieczeństwa jednostkom i społecznościom. Chodzi o taki rodzaj wychowania antyterrorystycznego, zgodnie z którym jednostka poprzez umiejętne rozpoznanie będzie gotowa do świadomego i racjonalnego działania. Dzięki takim postawom społeczeństwo stanie się skutecznym narzędziem w wykrywaniu zagrożeń. Oczywiście nie chodzi tutaj o wyłączenie powołanych przez państwo służb i instytucji odpowiedzialnych za walkę z terroryzmem, ale o działania niedopuszczające do powstania zagrożeń lub ich minimalizowanie polegające na ostrzeganiu i niwelowaniu.

Podsumowanie

Wraz z rozwojem współczesnych społeczeństw obserwuje się rosnącą liczbę różnych zagrożeń, wśród których coraz poważniejsze stają się zagrożenia związane z terroryzmem. Dlatego też państwa coraz większy nacisk powinny kłaść na nauki związane z bezpieczeństwem, zwłaszcza w kontekście terroryzmu. Rola edukacji wydaje się tu nie do przecenienia. Przy tym nie chodzi tu wyłącznie o umiejętności i posiadaną wiedzę, ale o świadomość przekładającą się na postawy i zachowania dorosłych obywateli wobec zagrożeń terrorystycznych. O braku ludzkiej świadomości i czujności świadczy niejednokrotnie lekceważenie ogólnie przyjętych zasad bezpieczeństwa w miejscach publicznych, takich jak lotniska, dworce, miejsca imprez masowych, środki komunikacji miejskiej; poprzez pozostawienie bez opieki bagażu lub niezwracanie uwagi na takie przedmioty. Doprowadzić to może do zachwiania funkcjonowania takiego obiektu i do narażenia na utratę życia oraz zdrowia wielu osób. Stan świadomości zagrożeń terrorystycznych wśród Polaków, jak się wydaje, jest odwrotnie proporcjonalny do ich poczucia bezpieczeństwa. Ustawiczna edukacja antyterrorystyczna wydaje się zatem jedną z najskuteczniejszych metod działań antyterrorystycznych i narzędziem pomocnym w minimalizacji wyników operacji terrorystycznych. Należy podkreślić, że obowiązek państwa w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa wewnętrznego nie zwalnia ich obywateli od potrzeby budowania strefy wolnej od zagrożeń wokół siebie i w swoich lokalnych społecznościach. Oswojenie się z zagrożeniami, umiejętność ich identyfikacji i znajomość kilku podstawowych, praktycznych zasad zachowania się w trakcie sytuacji kryzysowej może przyczynić się do lepszego panowania nad paraliżującym strachem w trakcie potrzeby działania.

Podsumowując prowadzone rozważania, należy stwierdzić, że jedynie podejście oparte na tworzeniu optymalnych warunków dla bezpieczeństwa wewnętrznego i eliminacji zewnętrznych zagrożeń przez państwo w połączeniu z ustawiczną edukacją na rzecz świadomości postępowania w warunkach kryzysu uchroni jednostki i społeczeństwo przed dalszym rozwojem terroryzmu i przyczyni się jednocześnie do harmonizacji życia społecznego.

Bibliografia

- Bjorgo T., *Counter-Terrorism as Crime Prevention: A Holistic Approach*, [w:] *Behavioral Sciences of Terrorism and Political Aggression* 8(1), Oslo 2016.
- Danecki J., *Rola Islamu w strategiach terrorystycznych. Materiał z konferencji „Przeciwdziałanie terroryzmowi – Koordynacja działań antyterrorystycznych”*, Warszawa 2007.
- Delumeau J., *Skrzydła anioła. Poczucie bezpieczeństwa w duchowości człowieka Zachodu w dawnych czasach*, Warszawa 1998.
- Górski P., Płaczek J., *Interdyscyplinarność nauk o bezpieczeństwie – próba analizy i oceny*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Informatyki, Zarządzania i Administracji” 2013, nr 23.
- Kitler W., *Bezpieczeństwo narodowe RP. Podstawowe kategorie uwarunkowania. System*, Warszawa 2011.
- Madej M., *Międzynarodowy terroryzm polityczny*, Warszawa 2001.
- Marczuk K.P., *Bezpieczeństwo wewnętrzne państw członkowskich Unii Europejskiej. Od bezpieczeństwa państwa do bezpieczeństwa ludzi*, Warszawa 2012.
- Pomykała M., *Bezpieczeństwo – w poszukiwaniu definicji*, „Zeszyty Naukowe Politechniki Rzeszowskiej” 2010, nr17.
- Wojciechowski S., Osiewicz P., *Zrozumieć współczesny terroryzm*, Warszawa 2017.
- Ustawa z 10 czerwca 2016 r. o działaniach antyterrorystycznych, Dz.U. 2016, poz. 904.
- Narodowy Program Antyterrorystyczny Rzeczypospolitej Polskiej na lata 2014–2019*, Warszawa 2014.

MICHAŁ KRÓLIK

Wydział do Walki z Cyberprzestępczością Komenda Wojewódzka Policji w Krakowie

Cyberprzestępczość. Ślady pozostawiane w sieci – sposoby ich identyfikacji

Abstrakt

Artykuł dotyczy elementów sieci internetowej, z którymi najwięcej ludzi ma do czynienia, i przedstawia, jak w łatwy sposób przestępcy mogą wejść w posiadanie naszych danych czy pieniędzy. Celem artykułu ponadto jest wskazanie sposobów na bezpieczne poruszanie się w cyberprzestrzeni podczas wykonywania najczęstszych czynności, takich jak korzystanie z poczty e-mail, robienie zakupów w Internecie, przeglądanie stron internetowych, korzystanie z portali społecznościach czy bankowości internetowej, oraz jak dbać o nasze hasła. Za wartość poznawczą tekstu można uznać także przedstawienie działań, które mogłyby uchronić nasze dane, pieniądze oraz tożsamość przed potencjalnymi przestępcami.

Słowa kluczowe

cyberbezpieczeństwo, cyberzagrożenia, cyberprzestępczość, kradzież tożsamości, włamanie na konto, blik, oszustwo, oszustwo nigeryjskie, mam dla ciebie złe wieści

Abstract

Life at every turn is being facilitated by cyberspace solutions. In the article, I tried to bring closer the elements of the Internet network with which most people deal and present how easy it is for criminals to come into possession of our data or money. The aim of the article was to indicate ways to move safely in cyberspace while performing the most common activities performed on the Internet such as using e-mail, shopping online, browsing the Internet, using community portals or online banking and how to take care of our passwords. The post-reconciliation value of the text can be considered to be the presentation of actions that could protect our data, money, and identity from potential criminals.

Key words

cyber security, cyber threats, cybercrime, cybercrime, identity theft, hacking, bank robbery, blik, fraud, Nigerian fraud, I have bad news for you

Wprowadzenie

Kto w obecnych czasach nie korzysta z zasobów cyberprzestrzeni? Jeżeli są w ogóle tacy ludzie, to są o wiele bezpieczniejsi od reszty, a przynajmniej bezpieczniejsze są ich prywatne dane, ich pieniądze i ich tożsamość. Coraz częściej słyszymy w mediach o kradzieży tożsamości, o oszustwach, o szyfrowaniu danych na urządzeniach informatycznych czy o szantażach. Jak przestępcy wchodzą w posiadanie danych, które tak chronimy? Przecież wszyscy wiemy, że są różnego rodzaju wirusy, więc mamy programy antywirusowe i zapory sieciowe. W firmach zatrudniamy informatyków, którzy mają dbać o bezpieczeństwo naszych danych. A mimo wszystko te dane zostają nam kradzione i w różny sposób wykorzystywane. Jak to się dzieje? Jest wiele możliwości na przełamanie zabezpieczeń, jednak głównym elementem, dzięki któremu przestępcy dostają się do tego, do czego chcą, jest najsłabsze ogniwo. W tak nowoczesnym świecie, w XXI w. nadal tym ogniwo jest nie kto inny jak my sami. To my wpuszczamy przestępców na swoje urządzenia, a później się dziwimy, jak to się stało. W moim tekście postaram się przedstawić kilka scenariuszy, w których zaprezentuję, jakich błędów nie należy popełniać i na co należy zwracać uwagę, przemierzając cyberprzestrzeń.

Celem artykułu jest wskazanie zagrożeń czekających na użytkowników sieci internetowej oraz prezentacja zaleceń, które wdrażane w tok codziennego użytkowania, mogą zapobiec szerzeniu się przestępczości w Internecie.

Czym jest cyberprzestrzeń

Krótki zarys historyczny można przedstawić następująco: w 1982 r. na łamach magazynu „Omni”. William Gibson w swoim opowiadaniu o tematyce *science fiction* jako pierwszy użył pojęcia *cyberprzestrzeń*. Lecz pomimo iż pojęcie to zostało użyte ponad 30 lat temu, nadal uchodzi za bardzo nowoczesne. Gibson w kolejnym swoim opowiadaniu z 1984 r., zatytułowanym *Neuromancer*, stwierdził, iż cyberprzestrzeń to

[k]onsensualna halucynacja, doświadczana każdego dnia przez miliardy uprawnionych użytkowników we wszystkich krajach, przez dzieci nauczone

pojęć matematycznych [...]. Graficzne odwzorowanie danych pobieranych z banków wszystkich komputerów świata. Niewyobrażalna złożoność... Świetlne linie przebiegały bezprzestrzeń umysłu, skupiska i konstelacje danych do złudzenia przypominające światła wielkiego miasta¹.

W roku 1992 podczas kampanii prezydenckiej Billa Clintona powstała koncepcja „autostrad informatycznych”. „Koncepcja ta niesie przesłanie, że wszelkiego rodzaju informacje zawierające tekst, dźwięk i obraz będą mogły być przekazywane na dużą odległość szybko i bez przeszkód”². Część specjalistów ze świata informatyki właśnie ten moment uważa za narodziny cyberprzestrzeni. Z początkiem XX w. pojęcie „cyberprzestrzeń” doczekało się definicji jako: miejsce, w którym przeglądamy strony World Wide Web (WWW), gramy w gry *online*, możemy komunikować się z innymi poprzez komunikatory, pocztę elektroniczną czy chatroomy. Cyberprzestrzeń została określona w Polsce po raz pierwszy w założeniach do Rządowego Programu Ochrony Cyberprzestrzeni RP na lata 2009–2011, jako „przestrzeń komunikacyjna tworzona przez system powiązań internetowych”. W kolejnych latach wspomniana definicja została zmieniona i w Rządowym Programie Ochrony Cyberprzestrzeni Rzeczypospolitej Polskiej na lata 2011–2016 za cyberprzestrzeń „rozumie się przestrzeń przetwarzania i wymiany informacji tworzona przez systemy teleinformatyczne, [...] wraz z powiązaniem między nimi oraz relacjami z użytkownikami”³.

Zakupy w cyberprzestrzeni

Przechodząc do głównego tematu, należy podkreślić, że większość z nas robi zakupy w Internecie, czy to na portalach aukcyjnych, takich jak allegro, czy w sklepach internetowych. Krzysztof Domaradzki w swoim artykule opublikowanym na stronie miesięcznika „Forbes” napisał, że portal allegro.pl „ma ponad

¹ W. Gibson, *Neuromancer*, tłum. P. Cholewa, Katowice 2009, s. 59.

² W. Lesnikowski, *Cyberataki na infrastrukturę krytyczną jako tanie i skuteczne środki do paraliżowania rozwiniętych państw*, „Przegląd Sił Powietrznych” 2012, nr 2.

³ Ustawa z 30 VIII 2011 r. o zmianie ustawy o stanie wojennym oraz kompetencjach Naczelnego Dowódcy Sił Zbrojnych i zasadach jego podległości konstytucyjnym organom Rzeczypospolitej Polskiej oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2011, nr 222, poz. 1323).

20 mln zarejestrowanych użytkowników (w tym blisko 16 mln aktywnych), którzy dokonują ponad pół miliona transakcji dziennie”⁴. Na przytoczonym portalu allegro.pl każdy z nas może kupić, tak jak i sprzedać jakiś przedmiot, a nawet uczestniczyć w licytacji konkretnej rzeczy. Ponadto istnieją portale tylko ogłoszeniowe, jakim jest na przykład portal olx.pl. Różnica pomiędzy nimi wynika ze sposobu, w jaki dokonujemy zakupów. Portale aukcyjne oferują nam zakup wybranych przedmiotów poprzez naciśnięcie odpowiedniego przycisku, często bez konieczności kontaktowania się ze sprzedającym.

Do innych celów natomiast zostały stworzone portale ogłoszeniowe. Jak sama nazwa wskazuje, są na nich zamieszczane ogłoszenia i w razie naszego zainteresowania konieczne jest (zgodnie z regulaminami portali) skontaktowanie się ze sprzedającym w celu ustalenia ostatecznych danych, takich jak cena, forma zapłaty oraz forma dostawy. Oprócz portali ogłoszeniowych oraz aukcyjnych, coraz więcej marek sklepów stacjonarnych tworzy swoje internetowe odzwierciedlenia, ułatwiając zakupy swoim klientom. Coraz więcej jest sklepów *stricte* internetowych, których nie znajdziemy w formie budynków z pułkami i kasami. Można powiedzieć, że w tych czasach handel przenosi się w cyberprzestrzeń. Nie chce nam się stać w korkach w drodze do sklepów ani czekać w kolejkach do kas. Wolimy usiąść w fotelu i ominąć te przeszkody, robiąc zakupy w Internecie, niejednokrotnie z dowozem pod same drzwi. Jest to zrozumiałe, jednak pomimo wielu korzyści wynikających z rozwoju rynku, niesie ze sobą również wiele zagrożeń. Na portalach zakupowych możemy zostać oszukani na różne sposoby: możemy dostać produkt odbiegający od opisu i zdjęć, np. inny kolor, inny rozmiar czy stan rzeczy. W tych przypadkach często nie mamy wpływu na smutny finał zakupów. Zdarza się, że otrzymujemy całkiem inne przedmioty, niż zamówiliśmy: zamiast telefonu otrzymaliśmy ziemniak, ogórek kiszony, cegłę czy nawet kartkę z wiadomością. Takie sytuacje opisane zostały w jednym z artykułów „Super Expressu”, gdzie możemy przeczytać, że do osób kupujących „zamiast upragnionego sprzętu, trafiły świeczka, cegła i pasek klinowy. Pokrzywdzeni otrzymali także karteczkę, na której napisane było «przepraszam, ale

---

⁴ K. Domaradzki, *Być jak Amazon, czyli w którym kierunku zmierza Allegro*, <https://www.forbes.pl/przywodztwo/allegro-po-zmianie-wlasciciela-w-ktora-strone-pojdzie-serwis-aukcyjny> [dostęp: 19IX 2019].

potrzebuję kasy»⁵. W tych przypadkach niejednokrotnie możemy przewidywać przykry moment otwarcia paczki. Na przytoczonym wcześniej portalu allegro.pl mamy możliwość płatności przy odbiorze, co w bardzo dużym stopniu może nas uchronić przed utratą pieniędzy. Takiej opcji nie ma na przykład na portalu olx.pl. Jednak jak możemy przeczytać na tym portalu: „Zawsze wybieraj odbiór osobisty. Na spotkanie wybierz miejsce publiczne. Nie bierz ze sobą większej ilości gotówki”⁶. Portal ten został stworzony z myślą o społecznościach lokalnych, dlatego też nie ma możliwości wyboru dostawy, a jedynie kontakt ze sprzedawcą.

W swojej pracy niejednokrotnie spotkałem się z osobami pokrzywdzonymi, które zostały skuszone bardzo promocyjną ceną danego przedmiotu. Z własnego doświadczenia wiem, że czym bardziej cena odbiega od reszty takich samych produktów, tym szybciej powinna nam się zaświecić alarmowa lampka, mówiąca: „lepiej sprawdź tę ofertę dokładnie”. Co znaczy sprawdzić ofertę dokładnie, bez względu na to, gdzie dokonujemy zakupu? Jeżeli jest to aukcja, w pierwszej kolejności należy sprawdzić, czy ze sprzedającym jest kontakt. Jeżeli jest, to poprośmy o przesłanie innego zdjęcia produktu, innego niż te, które są w Internecie. W przypadku kiedy nie będzie dysponował danym przedmiotem albo nie dostaniemy żadnej odpowiedzi lub dostaniemy zdjęcie, które jest już w Internecie, co dzięki obecnym przeglądarkom możemy sprawdzić, wyszukując przesłane zdjęcie w sieci, będziemy wiedzieć, że mamy do czynienia z oszustem.

---

⁵ Super express, *LUBIN: Zamiast telefonu za tysiąc złotych karteczka z przeprosinami*, por. źródło http://www.se.pl/wiadomosci/polska/lubin-zamiast-telefonu-za-tysiac-zlotych-karteczka-z-przeprosinami_302427.html [dostęp: 19 IX 2019].

⁶ olx.pl, *Jak działa olx*, por. źródło: <https://www.olx.pl/jak-dziala-olx> [dostęp: 19 IX 2019].

The screenshot shows the homepage of the 'eurmarkt' website. At the top left is the logo 'eurmarkt'. To the right are links for 'ZAREJESTRUJ SIĘ' and 'ZALOGUJ SIĘ', a search bar with the text 'SZUKAJ W SKLEPIE...', and a shopping cart icon labeled 'KOSZYK: (PUSTY)'. Below the header is a promotional banner for 'Czyszczenie magazynów 30 maja' with a 'Zapraszamy do zakupów' button. A 'Newsletter' section asks for an email address with a 'ZAPISZ SIĘ' button. The main content area is titled 'Polecane produkty' and lists two Samsung UE32J5200 televisions. Each product has a price (1 089,00 zł and 1 189,00 zł) and a 'DO KOSZYKA' button. At the bottom of the page is a navigation menu with four categories: 'POMOC' (Regulamin), 'MOJE KONTO' (Ustawienia konta), 'PŁATNOŚCI I DOSTAWA' (Formy płatności, Czas i koszty dostawy), and 'O NAS' (Kontakt i dane firmy).

Rysunek 1. Fikcyjny sklep, materiały własne

Kolejną sprawą jest wspomniana forma płatności, oszuści bardzo rzadko dają możliwość płatności przy odbiorze czy też odbioru osobistego. Na portalach aukcyjnych użytkownicy mają historie swoich kont, warto tam zajrzeć i zobaczyć, jakie opinie wystawiali o sprzedawcy poprzedni klienci. Nie polecam opierania się jedynie na opiniach, ponieważ wiele kont zostaje przejętych przez oszustów, którzy podszywając się pod „supersprzedawcę”, zmieniają jedynie konto bankowe do płatności i wystawiają fikcyjne oferty. Sprawa wydaje się bardziej skomplikowana, gdy chcemy sprawdzić sklep internetowy. Obecnie jest wiele zarówno firm, jak i samych stron internetowych, na których możemy dowolnie skonstruować własną witrynę www. Stworzenie zatem fikcyjnego sklepu nie stwarza większego problemu. Oszuści

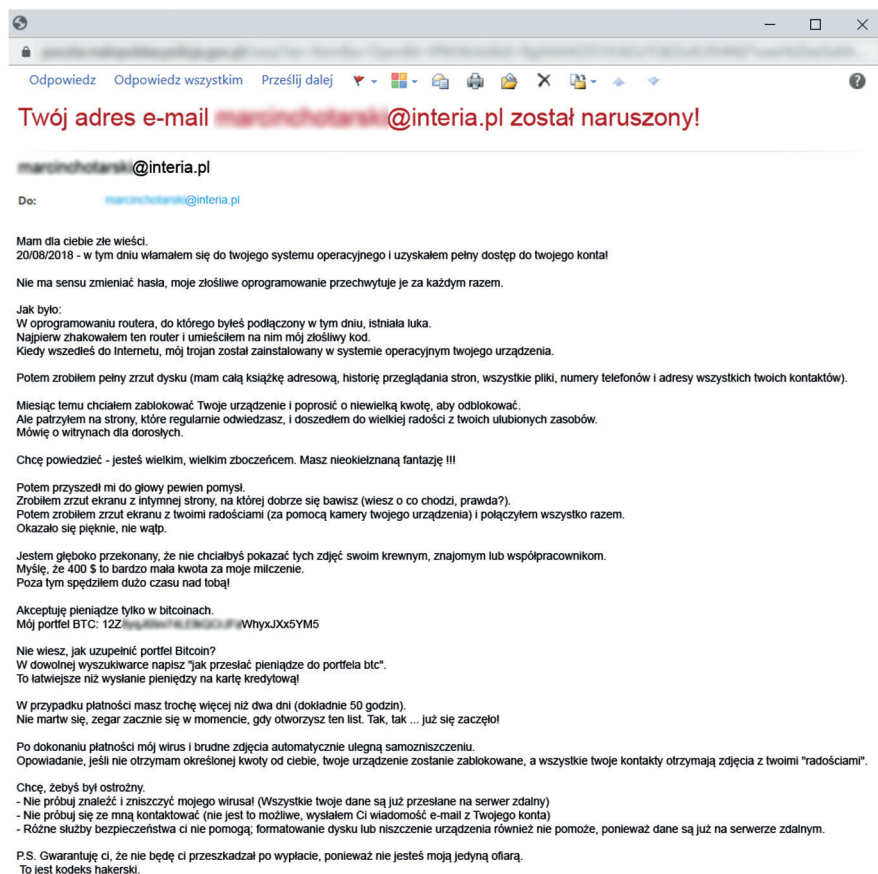
dbają o takie detale jak otrzymane certyfikaty, opinie czy historię sklepu, które eksponują na swoich stronach.

Sprawdzanie sklepu najlepiej rozpocząć od znalezienia danych kontaktowych: czy jest adres siedziby, czy jest podany NIP/REGON. Następnie należy sprawdzić te dane w dostępnych w Internecie rejestrach firm. Warto poszukać regulaminów i tzw. FAQ (najczęściej zadawanych pytań). W przypadku niedbałości oszustów, w tych miejscach możemy znaleźć nazwy innych firm, z których przestępcy ściągnęli gotowe treści. Często dany sklep już jakiś czas istnieje i możemy nie być pierwszymi osobami oszukanymi, poszukajmy więc informacji o danym sklepie na portalach społecznościowych czy forach tematycznych.

Niestety, oszuści dbają również o swoją wiarygodność, budując sobie dobrą historię opiniami wypisywanymi przez siebie lub przez automaty. Dlatego też trzeba sprawdzić te opinie za każdym razem, jeśli tylko pojawia się cień podejrzenia dotyczący autentyczności danego sklepu. Tak samo jak w przypadku portali aukcyjnych. Sprawdzić należy również, czy sklep daje możliwość płatności przy odbiorze. Niestety czasem pomimo ogromnej ostrożności z naszej strony, oszuści wygrywają. Wtedy zostaje nam zwrócić się do organów ścigania i czekać na sposób zakończenia sprawy.

Zagrożenia czające się w wiadomościach

Kolejnym dobrem, jakie mamy dzięki cyberprzestrzeni, jest błyskawiczna komunikacja bez względu na porę dnia oraz odległość. Krótkie informacje przesyłamy za pomocą przeróżnego rodzaju komunikatorów, a dłuższe wiadomości lub z załączonymi zdjęciami, filmami, dokumentami itp. za pośrednictwem poczty e-mail. Z uwagi na ogromną liczbę ludzi korzystających z takiej komunikacji, hakerzy i tutaj postanowili zaznaczyć swoją obecność. Najczęściej spotykanymi zagrożeniami przesyłanymi przez pocztę e-mail są oszustwa (wyłudzenia) oraz próby „zarażania” naszego urządzenia złośliwym oprogramowaniem. Obecnie bardzo popularny jest e-mail dotyczący próby wyłudzenia pieniędzy.

Rysunek 2. e-mail – próba wyłudzenia, materiał własny

Przedmiotowe wiadomości często zaczynają się od słów „Mam dla ciebie złe wieści”. Autor wiadomości informuje nas, iż już jakiś czas temu włamał nam się na komputer lub router, przejął dostęp do naszych urządzeń, skopiował sobie wszystkie nasze kontakty i dokonał uwiecznienia audiowizualnego naszej osoby podczas wizyty na stronie dla dorosłych. Grozi nam, że jeżeli nie prześlemy mu pewnej kwoty poprzez płatność w kryptowalucie BTC (bitcoin), to roześle to nagranie do wszystkich naszych kontaktów. Wiadomość przeważnie kończy się słowami: „To jest kodeks hakera”. Przedmiotowa wiadomość niejednokrotnie jest identyfikowana przez serwery pocztowe jako spam i trafia do odpowiedniego folderu na pocztach e-mail.

W pracy oraz w życiu prywatnym spotykam się z kilkoma grupami osób, które otrzymują takie wiadomości: pierwsza grupa po odczytaniu lub nawet przed otwarciem usuwa wiadomość. Druga grupa kontaktuje się z organami ścigania i pyta się, co ma w takiej sytuacji zrobić; i trzecia grupa, która po przeczytaniu dokonuje płatności w wyznaczonej kwocie na podany adres portfela BTC. Pokrzywdzonymi są wszystkie osoby, które otrzymały takie wiadomości, lecz tylko w przypadku trzeciej grupy doszło do przestępstwa dokonanego. Natomiast w pierwszej oraz drugiej tylko do usiłowania. „Odpowiada za usiłowanie, kto w zamiarze popełnienia czynu zabronionego swoim zachowaniem bezpośrednio zmierza do jego dokonania, które jednak nie następuje”⁷. W tym przypadku oczywiście nie należy wpłacać żadnych pieniędzy. Niejednokrotnie taka wiadomość trafia do osób, które w swoich urządzeniach służących do korzystania z poczty e-mail nie posiadają żadnej kamery ani mikrofonu, co od razu świadczy o braku możliwości rzekomego nagrania naszej osoby. Z racji tego, że pojawiło się wielu naśladowców, część autorów-oszustów zadbała nawet o to, że otrzymana wiadomość jest wysyłana do nas z naszego adresu e-mail. Świadczyć by to mogło, iż faktycznie ktoś włamał nam się na urządzenie. Jednak istnieje kilka sposobów na podszycie się pod dowolny adres e-mail i wysłanie wiadomości w imieniu innej osoby. Można w taki sposób np. wejść na stronę rządową, znaleźć podstronę z kontaktami i wysłać wiadomość w imieniu jakiegoś polityka czy w imieniu innej osoby, której znamy adres e-mail. Jednym zdaniem wszystkie informacje wyświetlane w otrzymanej wiadomości e-mail mogą być fałszywe. Na szczęście każda wiadomość posiada tak zwany „nagłówek wiadomości”. Dzięki niemu możemy sprawdzić, czy wiadomość faktycznie pochodzi z wyświetlanego adresu nadawcy. Jest wiele poczty elektronicznych, a w każdym przypadku wyświetlenie nagłówka wiadomości znajduje się w innym miejscu. Dlatego też w sytuacji chęci odnalezienia nadawcy, najłatwiej będzie wpisać w przeglądarce internetowej nazwę poczty, z jakiej korzystamy, oraz frazę „nagłówek wiadomości”. Kiedy mamy wyświetlony nagłówek, który na pierwszy rzut oka nie znaczy nic, należy przewinąć go na sam dół i przewijając do góry, szukać linijki zaczynającej się na słowo *Received*. Musi być to pierwsza taka linijka od dołu nagłówka, ponieważ wiadomość, zanim trafi od nadawcy do odbiorcy, przechodzi przez

---

⁷ Art. 13. § 1 Kodeksu karnego, Dz.U. 2019, poz. 1950.

różne serwery pocztowe. Dlatego też dane zawarte na samym dole podpowiedzą nam, skąd ta wiadomość pochodzi. Kiedy odnajdziemy wspomnianą wcześniej linijkę, powinniśmy tam odczytać adres IP lub też nazwę serwera pocztowego. Niestety, i w tym przypadku są sposoby na ukrycie prawdziwych danych, ale takie informacje już wystarczą nam do stwierdzenia, czy jest to oszustwo. Żeby to sprawdzić, musimy porównać serwery pocztowe adresu nadawcy z tym występującym w pierwszej linijce „Received”. Jest wiele stron w Internecie, które nam w tym pomogą. Ja posłużę się stroną: www.ip-adress.com. Po wejściu na stronę, na której będziemy sprawdzać serwery pocztowe, wpisujemy frazę znajdującą się po znaku @ w wyświetlanym adresie nadawcy, np. niedamsieoszuka@gmail.com, otrzymamy dane zarządcy dostarczającego usługi na dany serwer pocztowy. Następnie w to samo miejsce wpisujemy adres IP lub nazwę serwera, którą odnaleźliśmy w nagłówku wiadomości, i porównujemy otrzymane w obu przypadkach dane. Kiedy oba serwery należą do różnych podmiotów, możemy mieć do czynienia z oszustem.

Nie zawsze jednak wskazany sposób będzie łatwy do sprawdzenia. Niektóre poczty e-mail w prostszy dla użytkownika sposób wyświetlają informacje w nagłówku, sugerując, która linijka tekstu, za co jest odpowiedzialna. Dodatkowo w Internecie możemy znaleźć strony, które same nam przeanalizują nagłówki wiadomości (analizator nagłówków mail). Wystarczy wówczas skopiować cały nagłówek i wkleić we wskazane pole, strona automatycznie wyświetli nam informacje zawarte w nagłówku w bardziej przejrzysty sposób.

Innym oszustwem otrzymywanym w wiadomościach, jest tzw. oszustwo nigeryjskie. „Nigeryjski przekręt zwany inaczej afrykańskim szwindlem lub Nigerianscam jest rodzajem oszustwa polegającym na wciągnięciu przypadkowo lub celowo wybranej ofiary w fikcyjny transfer dużej kwoty pieniędzy (nawet kilka, kilkanaście milionów USD), zazwyczaj z jednego z krajów afrykańskich w zamian za odpowiedni udział w zyskach. Początkowo chodziło głównie o transfer pieniędzy z Nigerii, choć obecnie może tu chodzić o niemal każdy kraj. Nigeryjski przekręt to oszustwo bazujące na czysto ludzkiej naiwności skupiające się na wykorzystaniu chęci szybkiego wzbogacenia się, nawet ze świadomością, że pieniądze pochodzą z nie do końca legalnego źródła”⁸.

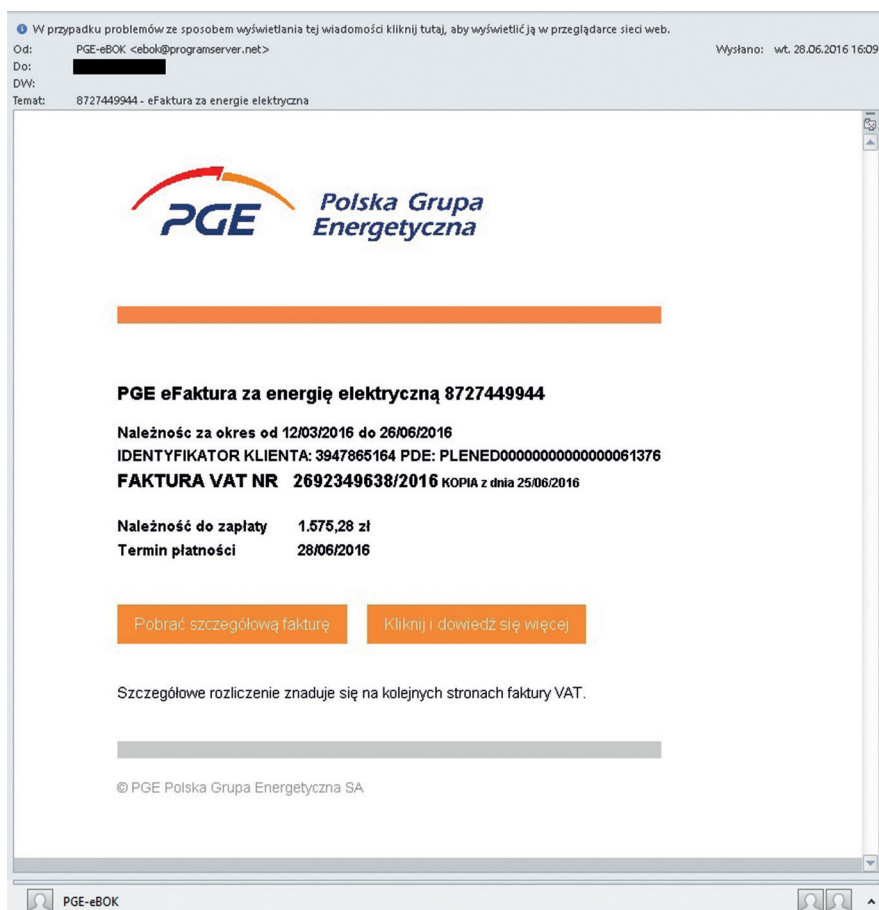
---

⁸ B. Ceglarski, *Nigeryjski przekręt – czym jest i jak nie dać się nabrać?* por.: <https://www.infor.pl/prawo/prawo-karne/przestępstwa-komputerowe/2702803,Nigeryjski-przekret-czym-jest-i-jak-nie-dac-sie-nabrac.html> [dostęp: 25 X 2019].

Polega ono na tym, że autor nie wymusza od nas pieniędzy, lecz oferuje zarobek. Opowiada nam swoją historię dotyczącą głównie potrzeby przetransferowania dużej kwoty pieniędzy związanej z wygraną na loterii, spadkami, dziedziczeniem, likwidacją rachunków czy problemami na granicy państw (często autor podaje się za żołnierza lub marynarza). W wiadomości w ramach potwierdzenia wiarygodności dostajemy różnego rodzaju certyfikaty, wyciągi z konta czy zdjęcia. Jedyne co mamy zrobić, żeby dostać obiecane pieniądze, to dokonanie przelewu lub też osobiste przekazanie pieniędzy w ramach odblokowania środków należących do autora wiadomości. Po odblokowaniu mamy dostać zwrot swoich pieniędzy powiększony o obiecane honorarium. Łatwo się domyślić, że po wpłaceniu pieniędzy kontakt ze sprawcami się kończy, a my zostajemy „z chudszy” portfelem. Skala tego oszustwa jest ogromna i bardzo dużo ludzi potraciło niejednokrotnie oszczędności życia. Można zapytać, dlaczego ludzie dają się nabrać? Osoby odpowiedzialne za tego typu oszustwa bardzo dobrze znają się na socjotechnice. Podczas wejścia z nimi w korespondencję tak potrafią nas zmanipulować, że zaczynamy wierzyć w ich historię.

W przypadku wyżej opisanych oszustw, cała sprawa opiera się na korespondencji, na tekście przesłanym przez sprawcę. Inaczej sprawa wygląda w przypadku wiadomości z zainfekowaną treścią. Obecnie większość z nas otrzymuje różnego rodzaju faktury elektroniczne. Nic więc dziwnego, że i tutaj możemy paść ofiarą hakera. W momencie otrzymania faktury nie sprawdzamy, z jakiego adresu e-mail ona przyszła, chociaż wiemy już, że autor-oszust może się podszywać pod faktyczny adres, np. operatora telekomunikacyjnego, tylko klikamy w plik załączony do wiadomości, żeby zobaczyć, ile mamy zapłacić.

Rysunek 3. Phishingowa faktura PGE, materiały własne

Tutaj sprawca nie próbuje od nas ukraść pieniędzy (a przynajmniej jeszcze nie w tym momencie), tylko dostać się do naszych urządzeń. W momencie otwarcia lub pobrania załączonego pliku zostaje uruchomiony ukryty skrypt, którego niejednokrotnie nie wykrywają programy antywirusowe, i infekuje nam urządzenie. Autor wiadomości może mieć wtedy dostęp do naszych danych, może przejąć kontrolę nad urządzeniem, a także przechwytywać wszystko, co wpisujemy na klawiaturze. Co więcej, może wykorzystywać nasze urządzenie do popełniania przestępstw, włączając je do tak zwanej *sieci botnet*. „Pojęcie botnetu (robot network) oznacza sieć komputerów zarażonych złośliwym oprogramowaniem, przejętych i zarządzanych przez cyberprzestępców. Taka

sieć zainfekowanych komputerów (tzw. Zombie) może zostać aktywowana do wykonywania szczególnych zadań, takich jak ataki na systemy informatyczne (cyberataki)⁹. Zdarza się również, że autor „zarażonej wiadomości” chce, aby jakaś czynność wykonywała się automatycznie. Tak jest np. ze złośliwym oprogramowaniem, które po zainfekowaniu urządzenia, w momencie wykrycia skopiowania przez ofiarę numeru rachunku bankowego, na który chce zrobić przelew pieniędzy, podmienia w schowku systemowym skopiowany numer na numer podany przez sprawcę. Ofiara, wklejając uprzednio skopiowany numer, nie sprawdza wklejonych cyferek i dokonuje przelewu na konto oszusta. Dlatego też, kiedy dokonujemy przelewu poprzez skopiowanie numeru rachunku bankowego odbiorcy, sprawdźmy, czy cyfry w numerze nie zostały podmienione, a kiedy otrzymamy wiadomość o płatności od operatora, z którym nie mamy umów, nie otwierajmy żadnych załączników. Kiedy otrzymamy wiadomość o wygranej w loterii, gdzie trzeba tylko kliknąć we wskazane miejsce, żeby odebrać nagrodę, a w żadnej loterii nie braliśmy udziału, nie klikajmy.

Rysunek 4. Fałszywa informacja o wygranej, materiały własne

⁹ J. Kosiński, *Paradygmaty cyberprzestępczości*, Warszawa 2015, s. 121.

Natomiast kiedy cokolwiek budzi nasze podejrzenie w otrzymanej wiadomości, sprawdźmy jej nagłówek, zadzwońmy do autora wiadomości, żeby potwierdzić fakt jej przesłania, lub sprawdźmy w Internecie, czy już gdzieś nie ma informacji o tego typu wiadomościach.

Kliknij, a wydamy twoje pieniądze

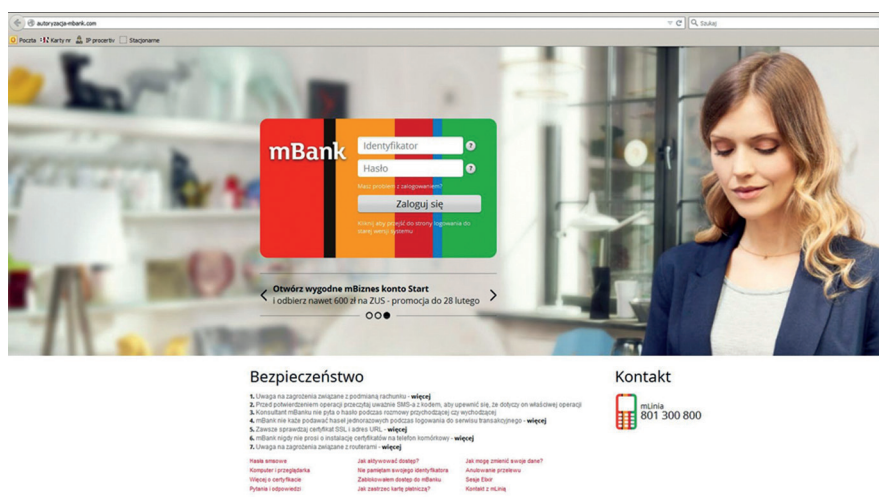
Oszustwem stanowiącym połączenie przesyłania wiadomości i fałszywej strony jest *phishing* (z ang. *Password harvesting fishing*, czyli łowienie haseł), będący rodzajem oszukańczego pozyskiwania poufnych informacji osobistych, takich jak: loginy, hasła, szczególnie karty kredytowej czy konta bankowego, poprzez podszywanie się pod osobę (instytucję) godną zaufania, której te informacje są pilnie potrzebne lub niezbędne do normalnego funkcjonowania¹⁰. W głównej mierze wygląda to następująco: ofiara dostaje wiadomość od znanej instytucji, np. od banku, że z jakiś przyczyn konieczne jest zalogowanie się do bankowości internetowej. W wiadomości podany jest link lub przycisk, który rzekomo ma ofiarę przekierować na stronę tej instytucji. Po kliknięciu w wyznaczone miejsce otwiera się strona graficznie i treściowo identyczna jak faktyczna strona banku.

Wyskakuje okno logowania, ofiara wpisuje swoje dane do logowania i wtedy zamiast otwarcia strony z zalogowanym profilem bankowości, wyskakuje komunikat o problemach technicznych lub jesteśmy proszeni o ponowne wpisanie danych (po przeładowaniu strony na prawdziwą) albo po prostu nic się nie dzieje. Tak naprawdę, niezależnie od tego, co się wyświetliło, dane potrzebne do zalogowania ofiary do bankowości internetowej zostały przesłane i zapisane na specjalnie stworzonej maszynie. Sprawca, posiadając komplet danych, loguje się do konta ofiary i dokonuje wyprowadzenia środków poprzez przelewy lub dokonanie zakupów. Sprawcy phishingowych ataków w głównej mierze dzielą się na dwie grupy. Pierwsza przygotowuje stronę internetową z wyglądu identyczną jak prawdziwa oraz przygotowuje serwery, na które będą trafiać dane logowania się ofiar. Następnie rozsyła (przeważnie przy wykorzystaniu narzędzi) sporządzoną wcześniej wiadomość do nieograniczonej

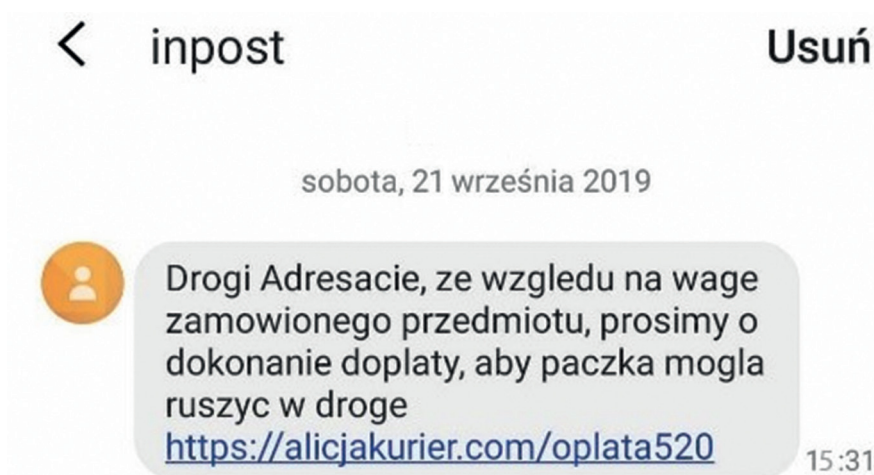
---

¹⁰ Ibidem, s. 126.

liczby odbiorców. W takim rozsyłaniu sprawca nie bierze pod uwagę tego, czy dane osoby posiadają konta w przedmiotowym banku, czy też nie. Przy tak ogromnej liczbie wysłanych wiadomości nie ma możliwości, żeby nie trafił do części odbiorców korzystających z usług wybranego banku. Oczywiście istnieją takie ataki, które są ukierunkowane na daną grupę osób, lecz są to przypadki kierowane na konkretne grupy przedsiębiorcze lub firmy, a ja się skupiam na zagrożeniach osób prywatnych. Druga grupa oszustów, uczestnicząca w atakach phishingowych, zajmuje się sprawami finansowymi. Po otrzymaniu danych logowania sprawca może dodać do zaufanych odbiorców swój numer konta, co spowoduje, że podczas dokonywania przez niego przelewów na to konto nie będzie potrzeby potwierdzania transakcji, np. kodem SMS. Może również dodać stałe zlecenie, gdzie co wskazany okres będzie przelewana automatycznie jakaś kwota z naszego konta na konto oszusta. Wszystko to może przyczynić się do przejęcia całości środków pieniężnych należących do ofiary i starannego wyprania tych pieniędzy, co znacząco utrudni ich odnalezienie. Często odmianą tego typu oszustwa jest również otrzymanie wiadomości SMS o konieczności znikomej dopłaty (zazwyczaj 1 zł) do paczki nadanej do nas, np. z uwagi na przekroczoną wagę lub gabaryty przesyłki.

Rysunek 5. Strona phishingowa mBanku, materiały własne

Rysunek 6. Znikoma dopłata, materiały własne

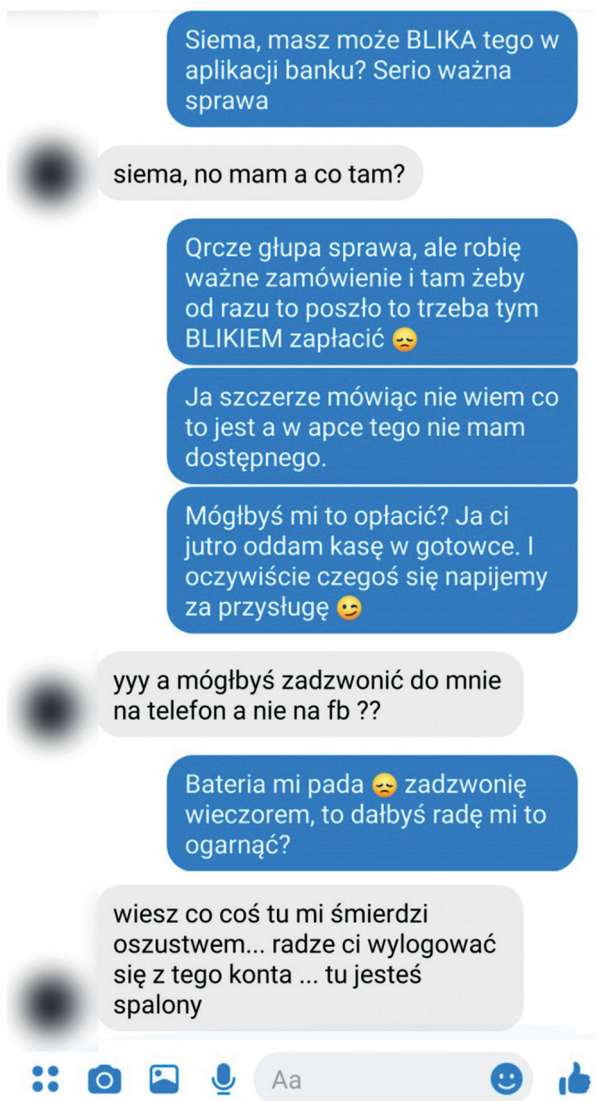
W wiadomości widnieje link do strony, gdzie mamy dokonać przedmiotowej dopłaty. Po kliknięciu zazwyczaj jesteśmy przekierowani na stronę płatności jakiegoś pośrednika, np. dotpay, która, jak się domyślicie, jest fałszywa i służy do przekazania naszych danych logowania do bankowości internetowej sprawcy oszustwa. Podstawową zasadą, o której wcześniej wspominałem, jest nieklikanie bez zastanowienia. Jeżeli bank, operator, portal społecznościowy czy ktokolwiek inny prosi nas o zalogowanie się do konta, zrobmy to poprzez wpisanie w oknie przeglądarki adresu danej strony bez sugerowania się tym, co dostaliśmy w wiadomości. Jeżeli faktycznie np. bank będzie potrzebował od nas jakiejś ingerencji na koncie lub też będzie chciał nam przekazać jakieś informacje, to kiedy wpiszemy adres banku w przeglądarce i zalogujemy się na swoje konto, zobaczymy tę informację. Jeżeli nic takiego nam się nie wyświetliło, najprawdopodobniej dostaliśmy wiadomość SPAM z atakiem phishingowym. W przypadku gdyby treść otrzymanej wiadomości nie dawała nam spokoju, możemy zadzwonić do podmiotu, od którego dostaliśmy taką wiadomość, i zapytać, czy faktycznie wysyłał tego typu informację do klientów.

Kradzież danych i utrata własnej tożsamości

Phishing nie ma na celu jedynie pozbawić nas środków pieniężnych. Tak skonstruowaną wiadomość możemy dostać od zarządcy portalu społecznościowego. W takiej sytuacji zostaną wykradzione nasze dane, które mamy zawarte na danym portalu lub też zostanie przejęty cały profil. W przypadku kradzieży danych z portali społecznościowych lub, co gorsza, danych osobowych, mogą one zostać sprzedane, w wyniku czego, ktoś będzie używał naszej tożsamości do czynów przestępczych. Kiedy natomiast zostanie przejęte całe konto, sprawca może np. napisać wiadomości do naszych znajomych czy rodziny. To zjawisko jest ostatnimi czasy często spotykane.

Sprawca wymyśla jakąś historię życiową, która go właśnie spotkała i w wyniku której potrzebuje szybko pieniędzy. W momencie nawiązania kontaktu z jakąś osobą, sprawca koresponduje z nią, próbując jak najbardziej udowodnić, że to wszystko prawda, po czym przeważnie prosi o przesłanie kodu BLIK z uwagi na szybkość działania tej formy płatności. W tym przypadku ofiarą staje się zarówno posiadacz konta na danym portalu, jak i osoba, która dokonała płatności. Do kradzieży naszych danych nie musi dojść przez wiadomość. Chodząc po różnych stronach internetowych, zostajemy wręcz zarzuceni różnymi reklamami wyskakującymi z każdej możliwej strony ekranu. Niestety niektóre z nich mają w sobie zapisany skrypt lub też wcześniej opisany link do strony phishingowej. Wszystko po to, by pozbawić nas własnej tożsamości. Bardzo dużo ludzi korzysta z przeglądarek i kont, gdzie można zapamiętać hasła do przyszłych logowań. Tak na przykład jest z kontem Google i przeglądarką Chrome. Możemy zapisać na koncie hasła do każdego miejsca, gdzie się logujemy (poza bankowością internetową), co bardzo ułatwia nam poruszanie się po stronach i nie obciąża naszej pamięci. Warto zastanowić się, jaką władzę ma przestępca, który przejmie od nas nasze dane logowania do konta Google. Ma jak na dłoni spis wszystkich miejsc, gdzie posiadamy konta, łącznie z danymi do logowania. Mało tego, ostatnio nasiliły się przejęcia kont na portalu aukcyjnym allegro.pl. Przestępcy przejmują konta, do których podpięte są karty kredytowe lub inne automatyczne płatności, i dokonują zakupów na koszt ofiary z przesyłką przeważnie do paczkomatów. Dlatego też uważajmy, w co klikamy i gdzie zapisujemy dane do logowania.

Rysunek 7. Oszustwo na BLIKA, materiały własne

Jaki mamy wpływ na przełamanie naszych haseł

Niestety, nie zawsze musimy sami popełnić jakiś błąd, żeby nasze dane zostały wykradzione. Zdarzają się bowiem wycieki danych znanych i szanujących się firm. Na tego typu przypadek nie mamy wpływu. Firmy za takie błędy płacą horrendalne kary, więc naprawdę starają się zapewnić bezpieczeństwo naszych danych. Jednakże wiedząc, że może nastąpić taki dzień, że pewna firma padnie ofiarą hakerów i nasze dane zostaną wykradzione z jej baz, możemy w pewnym stopniu udaremnić wykorzystanie naszych danych. Coraz częściej, jeśli posiadamy konta firmowe, administratorzy uprzykrzają nam życie, wymuszając na nas zmiany haseł, na przykład raz w miesiącu. Z jednej strony jest to irytujące, ale z drugiej, nawet w przypadku wycieku naszych danych, przestępcy będą mieć dostęp do naszych danych maksymalnie przez jeden miesiąc. Gdybyśmy taką zasadę stosowali do swoich prywatnych kont, nasze dane byłyby o wiele bezpieczniejsze. Samo tworzenie haseł jest niezmiernie ważnym elementem zabezpieczenia naszych danych. Jest wiele metod łamania haseł, im hasło jest bardziej złożone i niepowtarzalne, tym trudniej je przełamać hakerom. Dlatego też przypomnijmy sobie swoje hasła i pomyślmy czy przypadkiem nie są one zbyt oczywiste. Czy spełniają elementy silnego hasła, na które składa się długość – sugerowana minimalna długość to 8 znaków, użycie wielkich i małych liter, cyfr oraz znaków specjalnych. Nie powinny to być dane związane z naszą osobą lub naszym otoczeniem. Takie hasło, przy posiadaniu wiedzy na nasz temat, można po prostu łatwo odgadnąć. Hasła standardowe lub też składające się z ciągu znaków występujących po sobie, np. na klawiaturze, są łatwe do przełamania przy zastosowaniu metody słownikowej, gdzie program z zapisanymi schematami próbuje odgadnąć nasze hasło. Nasze hasła to pierwsza i bardzo ważna bariera, którą stawiamy na drodze przestępcom, dlatego nie bagatelizujmy jej.

W hotelu, restauracji, centrum handlowym... wszędzie mamy WiFi

W dobie urządzeń bezprzewodowych nie wyobrażamy sobie nie mieć dostępu do Internetu. Kiedy jesteś w hotelu, gdzie nie ma WiFi, od razu nasuwa

nam się negatywna opinia. To samo tyczy się restauracji, centrów handlowych czy nawet miejsc turystycznych. Niejednokrotnie sieci te są pozbawione hasała. Łącząc się z siecią internetową, przy wykorzystaniu otwartego sygnału WiFi, i nie stosując żadnych zabezpieczeń, na serwerze, z którego czerpiemy sygnał, pozostawiamy wiele informacji o tym, co robimy w Internecie, oraz o nas samych. Nadmienię jeszcze tylko, że nawet sieci z hasłami czy o nazwach sugerujących prawdziwego właściciela niekoniecznie do niego należą. Utworzenie punktu WiFi jest obecnie możliwe nawet z pozycji telefonu, więc stojąc przy hotelu lub restauracji, możemy utworzyć taką sieć i ludzie będą się z nami łączyli, myśląc, że łączą się z Internetem poprzez sieć danego podmiotu. Co osoba, poprzez której urządzenie łączymy się z Internetem, może od nas chcieć? Wbrew pozorom bardzo dużo. Od historii przeglądanych stron, poprzez wpisywane frazy, w tym wiadomości, loginów i hasała, aż do zainfekowania naszych urządzeń. W obecnych czasach operatorzy telekomunikacyjni udostępniają nam bardzo dużo GB danych internetowych, dlatego też, jeżeli jest to tylko możliwe, podczas logowania się do ważnych dla nas miejsc w Internecie korzystajmy z danych komórkowych, mamy większą pewność, że nikt nam nie podejrzy wpisywanych danych. A kiedy nie mamy takiej możliwości, starajmy się łączyć ze sprawdzonymi sieciami WiFi zabezpieczonymi hasłami. Tak samo zadbajmy o dobre zabezpieczenie hasłem swojej domowej sieci WiFi. Samochodu ani mieszkania nie zostawimy niezamkniętych, kiedy oddalamy się od nich. Nie róbmy tak też z sieciami. Pamiętajmy, że poprzez otwarte drzwi wpuszczamy wszystkich do środka, a gdy do sieci domowej, do której mamy podpięte wszystkie urządzenia, wpuścimy hakera, to aż strach pomyśleć, co będą robiły chociażby nasze lodówki czy telewizory, które przecież niejednokrotnie są podpięte do sieci Internet.

Zakończenie

Poddając refleksji współczesne realia, w których cyberprzestrzeń stwarza nam więcej zagrożeń niż świat poza nią, można zaproponować kilka rozwiązań zapobiegających szerzeniu się przestępczości w Internecie. Pierwszą zasadą jest nieklikanie bez zastanowienia w wyskakujące okna czy wiadomości. Pamiętajmy, że zawsze pod miejscem, gdzie klikniemy, może być ukryty

złośliwy skrypt, którego celem prawdopodobnie będzie przejęcie kontroli nad naszym urządzeniem, wykradzenie cennych danych, takich jak loginy, hasła, dane karty kredytowej czy bankomatowej, lub zaszyfrowanie naszego urządzenia, wówczas przestępca będzie żądał okupu za jego odszyfrowanie.

Drugą zasadą jest uważne czytanie komunikatów, treści wiadomości oraz aukcji internetowych, a niejednokrotnie samo przeczytanie uświadomi nam, że coś w nich jest podejrzane. W wiadomościach rozsyłanych przez cyberprzestępców z całego świata niejednokrotnie można zauważyć brak polskich znaków czy złą stylistykę zdania. Ponadto zdarza się, że komunikat nie jest adresowany do nas lub też w treści są zawarte nazwy innych podmiotów, niż pierwotnie podaje autor wiadomości.

Natomiast trzecią zasadą jest dokładne sprawdzenie wszystkiego, co nas zaniepokoi, nie żałujmy czasu i poświęćmy chwilę na weryfikację przeczytanych danych. Dzięki tym kilku minutom poświęconym na przeczytanie możemy zaoszczędzić czas stracony przy długim łańcuchu wykrywcym, który wiąże się z próbą ustalenia sprawcy cyberprzestępstwa.

Czwartą zasadą jest ostrożne korzystanie z otwartych sieci WiFi. Pamiętajmy, administrator danej sieci ma bardzo duże możliwości inwigilacji tego, co robimy w jego sieci. Na koniec piąta zasada, czyli dbanie o nasze hasła, które są jak fosa w zamku. To pierwsza linia ochrony naszych danych, nie bagatelizujmy jej.

Bibliografia

- Domaradzki K., *Być jak Amazon, czyli w którym kierunku zmierza Allegro*, <https://www.forbes.pl/przywodztwo/allegro-po-zmianie-wlasciciela-w-ktora-stro-ne-pojdzie-serwis-aukcyjny> [dostęp: 19 IX 2019].
- Gibson W., *Neuromancer*, przekł. P. Cholewa, Katowice 2009.
- Kosiński J., *Paradygmaty cyberprzestępczości*, Warszawa 2015.
- Lesnikowski W., *Cyberataki na infrastrukturę krytyczną jako tanie i skuteczne środki do paraliżowania rozwiniętych państw*, „Przegląd Sił Powietrznych” 2012, nr 2.
- Ustawa z 30 sierpnia 2011 r. o zmianie ustawy o stanie wojennym oraz kompetencjach Naczelnego Dowódcy Sił Zbrojnych i zasadach jego podległości konstytucyjnym organom Rzeczypospolitej Polskiej oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2011, nr 222, poz. 1323).

Ustawa z 6 czerwca 1997 r. Kodeks Karny (Dz.U. 2019, poz. 1950).

olx.pl, *Jak działa olx*, por. źródło: <https://www.olx.pl/jak-dziala-olx> [dostęp: 19 IX 2019].
super express, *LUBIN: Zamiast telefonu za tysiąc złotych karteczka z przeprosinami*,
http://www.se.pl/wiadomosci/polska/lubin-zamiast-telefonu-za-tysiac-zlotych-karteczka-z-przeprosinami_302427.html [dostęp: 19 IX 2019].

B. Ceglarski, *Nigeryjski przekręt – czym jest i jak nie dać się nabrać?*, <https://www.infor.pl/prawo/prawo-karne/przestepstwa-komputerowe/2702803,Nigeryjski-przekret-czym-jest-i-jak-nie-dac-sie-nabrac.html> [dostęp: 25 X 2019].

IZABELA NOWACZYK

Wyższa Szkoła Pedagogiczno-Techniczna w Koninie

Edukacja na rzecz bezpieczeństwa elementem przygotowania obywateli do skutecznego przeciwdziałania zagrożeniom

Abstrakt

Artykuł przedstawia istotę edukacji oraz wskazuje na elementy systemu wychowawczo-oświatowego. Prezentuje także formy edukacji oraz identyfikuje szczególny rodzaj edukacji – edukację na rzecz bezpieczeństwa. Stanowi charakterystykę poszczególnych rodzajów edukacji na rzecz bezpieczeństwa, identyfikuje jej fundamentalne cele, przedstawia jej elementy składowe oraz zasadnicze działania. Wskazuje również na znaczącą rolę edukacji w przygotowaniu społeczeństwa do skutecznego reagowania na występujące zagrożenia, stanowiącą ogromne wsparcie dla systemu bezpieczeństwa państwa.

Słowa kluczowe

edukacja, bezpieczeństwo, edukacja na rzecz bezpieczeństwa, zagrożenia

Abstract

The article presents the essence of education and points to the elements of the educational system. It specifies the forms of education and identifies a specific type of education – education for security. The paper is a description of particular types of education for security, identifies its fundamental goals, presents its components and basic activities. It also points to the significant role of education in preparing the society for effective response to existing threats, constituting a huge support for the state security system.

Key words

education, safety, safety education, threats

Wprowadzenie

Współczesny świat związany jest z szeroko rozumianym rozwojem nauki i techniki. Rozwój ten niesie ze sobą wiele wyzwań, ale i zagrożeń, które wymuszają konieczność ciągłego prowadzenia działań zmierzających do usuwania ich. Okazuje się, iż występujące zagrożenia wymagają aktywnego uczestnictwa wszystkich podmiotów odpowiedzialnych za zapewnienie bezpieczeństwa oraz wzmożonej aktywności obywateli w tym zakresie. Niezwykle ważne staje się więc edukowanie społeczeństwa i propagowanie działań prowadzonych na rzecz bezpieczeństwa. Kształcenie na rzecz bezpieczeństwa jest bowiem jednym z pierwszoplanowych działań, mających na celu wykształcenie odpowiednich postaw społecznych, a także rozwijanie ludzkiej świadomości oraz nauczanie racjonalnych zachowań w sytuacji wystąpienia zagrożeń. Edukacja na rzecz bezpieczeństwa uznawana bywa jako priorytetowy warunek trwałości i stabilności bezpieczeństwa kraju. Celem niniejszego opracowania jest identyfikacja edukacji ze szczególnym uwzględnieniem edukacji na rzecz bezpieczeństwa oraz przedstawienie jej roli w przeciwdziałaniu zagrożeniom.

Istota edukacji

Edukacja stanowi znaczący element w kształtowaniu bezpieczeństwa. Jest ona bowiem uznawana za jedno z najbardziej znaczących wyzwań przyszłości. Stwierdzenie to wynika w znacznej mierze z ogromnego znaczenia edukacji dla ekonomicznego rozwoju i na podstawie teorii *human capital* reprezentuje pogląd, iż wiedza jest niezbędnym warunkiem absorpcji i uruchomienia czynnika wzrostu oraz rozwoju ludzkiego. Dodać przy tym należy, że wykształcony człowiek posiada zwiększone możliwości wyboru, a także szanse zaspokojenia aspiracji i rozwoju własnych talentów¹.

W nawiązaniu do podjętej problematyki konieczne staje się zidentyfikowanie edukacji. Otóż omawiane pojęcie jest związane z rozwojem umysłowym człowieka i wiedzą przez niego posiadaną. Stosowane bywa w czterech następujących znaczeniach:

---

¹ S. Golinowska, *Polityka społeczna – koncepcje – instytucje – koszty*, Warszawa 2000, s. 119.

- stan wiedzy osoby, społeczeństwa lub narodu;
- proces zdobywania wiedzy;
- kształcenie, oznaczające ogół czynności i procesów, które mają na celu przekazywanie wiedzy oraz kształtowanie pożądanych cech i umiejętności;
- wychowanie, główne pod względem umysłowym².

Edukacja rozumiana jest również jako oddziaływanie, które służy formowaniu się życiowych zdolności człowieka. Zdaniem znawców literatury przedmiotu celem edukacji jest w znacznym stopniu zmienianie człowieka, bez ideologicznej presji, przy jednoczesnym uszanowaniu własnego projektu życia, własnego spojrzenia na świat oraz zachowaniu tego, co uznawane jest za odległe, inne od stereotypów masowości³.

Inne wyjaśnienie terminu „edukacja” wskazuje, że jest to realizacja programu ewolucji ludzkich istot w toku ich życia z myślą o integralnym rozwoju w zakresie fizycznym, afektywnym, umysłowym, duchowym i moralnym. Podkreślić przy tym należy, iż edukacja to nie tylko proces, który obejmuje przekazywanie wiedzy oraz rozwijanie umiejętności, to również proces, który uwzględnia wartości kultury i inspirowanie twórczej oraz otwartej postawy człowieka oraz zdolność do jego samodzielnego myślenia i samokształcenia. Edukacja stanowi również działanie, jakie sprzyja integracji każdej ludzkiej jednostki z życiem społecznym, ekonomicznym i kulturalnym określonej wspólnoty, a także przygotowywanie rezerw w celu jej wzbogacenia⁴.

Dokonując charakterystyki edukacji, warto wskazać, iż może ona przybierać różne formy. Podstawowymi formami edukacji są:

- edukacja zinstytucjonalizowana (formalna), która występuje na etapie kształcenia w przedszkolach, szkołach oraz na studiach. Za tę formę edukacji odpowiedzialne jest Ministerstwo Edukacji Narodowej (przedszkola, szkoły) oraz Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego (studia). Proces edukacji formalnej sfinalizowany jest zazwyczaj uzyskaniem dyplomów, zaświadczeń, certyfikatów;

---

² K. Rubacha, *Edukacja jako przedmiot pedagogiki i jej subdyscyplin*, [w:] Z. Kwieciński, B. Śliwierski (red.), *Pedagogika*, Warszawa 2005, s. 39.

³ K. Krakowski i in. (red.), *Edukacja obronna. Leksykon podstawowych pojęć i terminów*, Warszawa 2015, s. 51.

⁴ http://www.wiedza24h.pl/pojecie/24/edukacja_definicja.html [dostęp: 24 IX 2019].

- edukacja nieformalna, oznaczająca proces uczenia się przez całe życie, związany z kształtowaniem określonych wartości, postaw, umiejętności oraz wiedzy, które człowiek nabywa wraz z doświadczeniem lub które wynikają z edukacyjnego wpływu otoczenia. Przykładem edukacji nieformalnej są przede wszystkim różnorodne projekty, konkursy, gry symulacyjne, edukacja rozrywkowa, filmy;
- edukacja nieoficjalna, określająca proces kształcenia lub nauczania, jaki występuje głównie w miejscu pracy bądź związany jest z prowadzeniem aktywności różnorodnych organizacji społecznych, np. Ligii Obrony Kraju, związków zawodowych, klubów sportowych;
- samoedukacja, wskazująca na indywidualne wzbogacanie wiedzy przez człowieka;
- edukacja akcydentalna, która wynika z życia codziennego oraz sytuacji nagłych, niespodziewanych, będących źródłem wiedzy i doświadczenia⁵.

Podjmując się próby zidentyfikowania terminu „edukacja”, wskazać należy, że pojęcie to złożone jest z dwóch zasadniczych wyrazów, a mianowicie: wychowania i kształcenia, które stanowią nieodłączny element systemu wychowawczo-oświatowego (rysunek 1).

Rozważając dalej podjęte zagadnienia, zauważyć należy, iż edukacja spełnia określone cele, skategoryzowane w dwóch następujących grupach:

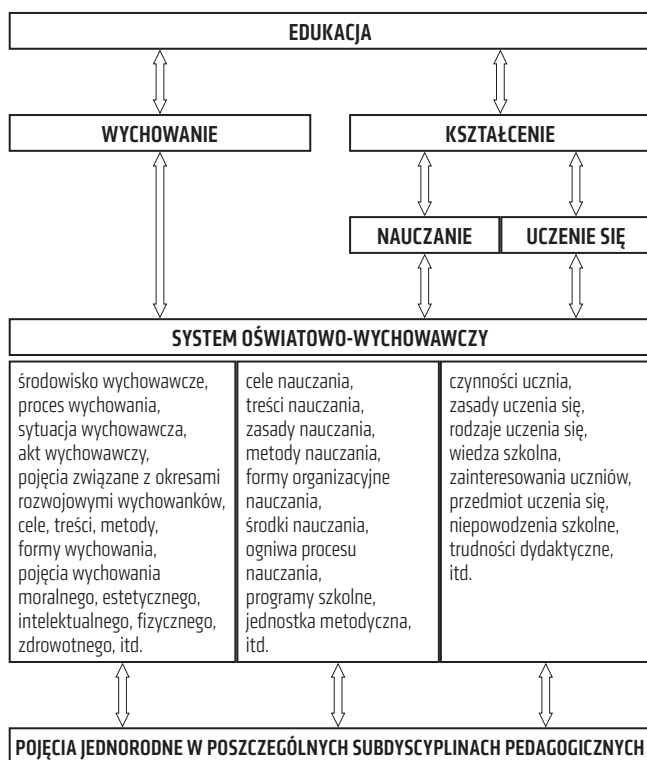
- cele jednostkowe, ponieważ edukacja daje jednostkom dobro i szczęście;
- cele społeczne, gdyż poprzez edukację społeczeństwo dąży do zapewnienia odpowiednich warunków rozwoju, oznaczającego ukształtowanie pożądanых postaw oraz nabycie właściwych kwalifikacji umożliwiających wywiązywanie się ze społecznych zadań⁶.

---

⁵ M. Nowak-Dziemianowicz, *Edukacja i wychowanie w dyskursie nauki i codzienności*, Kraków 2012, s. 169.

⁶ W. Okoń, *Wprowadzenie do dydaktyki ogólnej*, Warszawa 1998, s. 68–69.

Rysunek 1. Elementy składowe edukacji

Źródło: K. Rubacha, *Edukacja jako przedmiot pedagogiki i jej subdyscyplin*, [w:] Z. Kwieciński, B. Śliwierski (red.), *Pedagogika*, Warszawa 2005.

Terminologiczne ujęcie edukacji na rzecz bezpieczeństwa

Podejmując się próby zidentyfikowania edukacji na rzecz bezpieczeństwa, zauważyć należy, iż współcześnie występuje różnorodność jej nazewnictwa, które ewoluowało na przestrzeni lat⁷. Zasadne staje się jednak przy tym

⁷ Obecnie wyszczególnić można następujące pojęcia: edukacja obronna, przysposobienie obronne, edukacja dla bezpieczeństwa, edukacja na rzecz bezpieczeństwa itd. Niemniej edukacja na rzecz bezpieczeństwa identyfikowana bywa jako edukowanie ludzi w zakresie bezpieczeństwa oraz zagrożeń. Wskazanie wielości pojęć przedmiotowej edukacji oraz jednoczesny brak jednego uniwersalnego jej określenia sprawia, iż wskazywana terminologia będzie się nawzajem przenikała.

zidentyfikowanie przedmiotowej edukacji. Pojęcie „edukacja” na rzecz bezpieczeństwa utożsamiane bywa z pewnego rodzaju procesem budowania oraz tworzenia bezpiecznego środowiska rozwoju i kształtowania świadomości oraz kompetencji, nierozzerwalnie związanych z przewidywaniem oraz przeciwdziałaniem wszelkim zagrożeniom występującym bądź mogącym wystąpić we współczesnym świecie⁸.

B. Rudnicki, dokonując próby zdefiniowania edukacji na rzecz bezpieczeństwa, sądzi, iż przedmiotową edukację należy traktować jako szereg procesów oświatowo-wychowawczych, jakie obejmują kształcenie i wychowanie zmierzające do przygotowania ludzi do właściwego reagowania w sytuacji zagrażającej ich egzystencji i prawidłowemu funkcjonowaniu narodu i państwa⁹.

Edukacja na rzecz bezpieczeństwa interpretowana bywa także jako ważna część procesu dydaktyczno-wychowawczego i profilaktycznych działań, ukierunkowanych głównie na obywatelskie oraz komunikacyjne wychowanie, a także na prozdrowotną i ekologiczną edukację. Jest to również jedna z pierwszoplanowych dróg kształtowania bezpieczeństwa i radzenia sobie człowieka z sytuacjami konfliktowymi i trudnymi¹⁰.

W tym miejscu podkreślić należy, iż terminologicznym ujęciem edukacji na rzecz bezpieczeństwa zajęło się również Ministerstwo Edukacji Narodowej i Sportu, wskazując na jej fundamentalny cel, czyli przystosowanie młodzieży do właściwych zachowań w sytuacji wystąpienia zagrożeń militarnych i cywilizacyjnych.

Przedmiotowa edukacja interpretowana bywa również jako część dydaktyczno-wychowawczych procesów realizowanych w ramach systemu edukacji narodowej, która ukierunkowana jest na kształtowanie wiedzy, umiejętności, nawyków oraz postaw obronnych, a także odpowiednie zachowanie się człowieka w sytuacji kryzysowej¹¹.

---

⁸ *Edukacja dla bezpieczeństwa. Informacja, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji. Departament Bezpieczeństwa i Porządku Publicznego*, <https://www.msw.gov.pl/ftp/pdf/edukacja-dla-bezpieczenstwa.pdf>. [dostęp: 23 IX 2019].

⁹ B. Rudnicki, *Edukacja dla bezpieczeństwa i jej interpretacja*, [w:] R. Stępień (red.), *Edukacja dla bezpieczeństwa*, Warszawa 1994, s. 62.

¹⁰ A. Pieczywok, K. Loranty (red.), *Bezpieczeństwo jako problem edukacyjny*, Warszawa 2014, s. 207.

¹¹ K. Krakowski i in. (red.), op. cit., s. 51.

Znaczna liczba definicji edukacji na rzecz bezpieczeństwa świadczy o fakcie, że omawiana edukacja jest przedmiotem zainteresowania wielu znawców literatury przedmiotu. Podejmując próbę skoncentrowania się na ostatecznym zdefiniowaniu edukacji na rzecz bezpieczeństwa, warto podkreślić, iż jest to swoistego rodzaju system dydaktyczno-wychowawczej działalności rodziny, szkoły, organizacji, zakładów pracy, stowarzyszeń oraz instytucji, wojska i środków masowego przekazu, która ukierunkowana jest przede wszystkim na kształtowanie ludzkiego systemu wartości i upowszechnianie wiadomości oraz kształtowanie umiejętności, jakie niezbędne są do zapewnienia bezpieczeństwa narodowego¹².

Kontynuując dotychczasowe rozważania, wskazać należy, iż edukacja na rzecz bezpieczeństwa złożona jest z dwóch zasadniczych pojęć, a mianowicie: wychowania i kształcenia, stanowiących element systemu oświatowo-wychowawczego (rysunek 1).

Zauważyć również należy, że edukacja na rzecz bezpieczeństwa jest specyficznym przedsięwzięciem, którego celem jest doskonalenie systemu obronnego państwa. Przedmiotowa edukacja stanowi fundamentalną drogę kształtowania bezpieczeństwa człowieka. Ma ona ogromny wpływ na wartości, postawy oraz wiedzę i umiejętności nieodzowne do odpowiedniego zachowania człowieka w sytuacji wystąpienia zagrożeń. Dodać przy tym należy, iż nadrzędnymi celami edukacji na rzecz bezpieczeństwa są:

- wzbogacanie wiedzy całego społeczeństwa na temat rodzajów, źródeł oraz symptomów zagrożeń;
- rozwijanie znajomości zasad bezpiecznego zachowania;
- kształtowanie umiejętności dostrzegania, rozpoznawania, przewidywania i unikania zagrożeń;
- wyrabianie przezorności oraz ostrożności u człowieka;
- uświadamianie konsekwencji zagrożeń;
- pokazywanie sposobów skutecznego radzenia sobie w sytuacjach trudnych oraz rozwijanie umiejętności wykorzystania tych sposobów w codziennym życiu¹³.

¹² J. Kunikowski (red.), *Słownik terminów wiedzy i edukacji dla bezpieczeństwa*, Siedlce 2013, s. 28.

¹³ T. Kośmider, *Bezpieczeństwo państwa polskiego. Rozważania w kontekście historycznych doświadczeń*, Warszawa 2018, s. 189–190.

W tym miejscu wskazać należy, iż edukacja na rzecz bezpieczeństwa powinna być przyjmowana z następującymi twierdzeniami:

- żadne społeczeństwo nie jest w stanie całkowicie wyeliminować istnienia wszystkich zagrożeń;
- konieczne staje się uświadamianie ludzi, iż każdy człowiek posiada znaczący wpływ na bezpieczeństwo własne i innych osób;
- ochrona ludności oraz ratowanie życia ludzkiego są dziedzinami, które podlegać powinny ciągłemu rozwojowi i doskonaleniu;
- konstruktywnym etapem w obszarze ochrony ludności jest odpowiednie przygotowanie społeczeństwa na wypadek wystąpienia sytuacji o nadzwyczajnym charakterze;
- skuteczne działanie społeczeństwa stanowi umiejętność samoorganizacji i zaangażowania w regionalne oraz społeczne sprawy, w tym również bezpieczeństwo;
- wspólne i skoordynowane działania wszystkich elementów ochrony ludności przyczyniają się do efektywnego przeciwdziałania potencjalnym zagrożeniom, a także umożliwiają minimalizowanie ich skutków;
- współpraca w zakresie bezpieczeństwa powinna być związana z inicjatywą samorządu terytorialnego i społeczeństwa, a jej zakres powinien uwzględniać nie tylko specyfikę ekonomiczną, terytorialną i społeczną, ale również potrzeby ludności¹⁴.

Niezbędne staje się wskazanie, iż edukacja na rzecz bezpieczeństwa stanowi ciągły proces, obejmujący szereg działań, do których zalicza się:

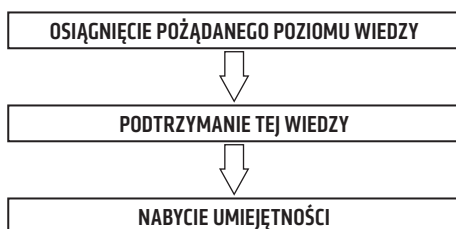
- rozpowszechnianie wiedzy związanej z istniejącymi zagrożeniami oraz wyrabianie właściwych nawyków zachowania się w sytuacji ich wystąpienia;
- motywowanie społeczeństwa do podejmowania działań zmierzających do zapewnienia bezpieczeństwa;
- kształtowanie bezpiecznych postaw i zachowań;
- rozwijanie poczucia odpowiedzialności za podejmowanie działań;

---

¹⁴ R. Krawczyński, *Samoobrona powszechna, obrona cywilna i zarządzanie kryzysowe a edukacja społeczeństwa w zakresie ochrony ludności*, [w:] M. Żubr, *Katastrofy naturalne i cywilizacyjne. Zagrożenia i reagowanie kryzysowe*, Wrocław 2006, s. 21–22.

- upowszechnianie wiedzy i umiejętności w zakresie przeciwdziałania zagrożeniom;
- pielęgnowanie fundamentalnych wartości, które odnoszą się do życia oraz zdrowia człowieka¹⁵.

Proces edukacji na rzecz bezpieczeństwa uwzględnia zarówno przekazywanie wiedzy, jak i kształtowanie umiejętności w zakresie bezpieczeństwa. Proces ten zilustrowany został na rysunku 2.

Rysunek 2. Proces edukacji na rzecz bezpieczeństwa

Źródło: oprac. własne na podstawie: J. Szewczyk, *Nowoczesne środki dydaktyczne w upowszechnianiu wiedzy w zakresie edukacji dla bezpieczeństwa*, „Edukacja dla Bezpieczeństwa” 2006, nr 1.

Edukacja na rzecz bezpieczeństwa to pojęcie odnoszące się do całego społeczeństwa. Jest to bowiem proces, który obejmuje zarówno dzieci, młodzież, jak i osoby dorosłe. Zauważyć przy tym należy, iż bezpośrednia edukacja w zakresie bezpieczeństwa osób dorosłych jest czynnością niezwykle trudną. W formie zorganizowanej może być prowadzona wyłącznie w postaci dobrowolnych kursów i szkoleń. Często więc w celu dotarcia do jak największej liczby odbiorców przedmiotowej edukacji wykorzystuje się oddziaływanie dzieci na rodziców¹⁶. Edukacja na rzecz bezpieczeństwa wśród dzieci i młodzieży odbywa się przede wszystkim w szkołach. Występuje na wszystkich poziomach nauczania.

Podkreślenia wymaga fakt, iż szkolna edukacja na rzecz bezpieczeństwa stanowi tylko jedną z dwóch zasadniczych płaszczyzn edukowania społeczeństwa na rzecz bezpieczeństwa. W ramach drugiej płaszczyzny wyszczególnia

¹⁵ J. Gołębiewski, *Edukacja dla bezpieczeństwa*, „Edukacja dla Bezpieczeństwa. Czasopismo dla dyrektorów szkół i nauczycieli” 2001, nr 1(2), s. 50–54.

¹⁶ A. Pieczywok, *Edukacja dla bezpieczeństwa wobec zagrożeń i wyzwań współczesności*, Warszawa 2012, s. 116–117.

się szereg istniejących przedsięwzięć edukacyjno-profilaktycznych podejmowanych przez liczne instytucje i organizacje¹⁷.

Wymiar edukacji na rzecz bezpieczeństwa oraz jej rola w przeciwdziałaniu zagrożeniom

Znawcy literatury przedmiotu wskazują, iż edukacja na rzecz bezpieczeństwa ma wielowątkowy, wielopłaszczyznowy oraz interdyscyplinarny wymiar. Dotyczy bowiem trzech znaczących aspektów, do których zalicza się:

- bezpieczeństwo człowieka (jednostki), wyposażonego w charakterystyczny dla niego system wartości oraz norm społecznych, związanych z jego imperatywami dotyczącymi indywidualnego bezpieczeństwa;
- bezpieczeństwo grupy ludzi, pragnących czuć się bezpiecznie we wszelkich możliwych relacjach interpersonalnych;
- bezpieczeństwo sformalizowanych struktur państwowych i międzynarodowych (pod względem prawnym), do których zalicza się: gminę, powiat, województwo, państwo lub grupę państw, stanowiących odpowiednio o bezpieczeństwie lokalnym, narodowym oraz międzynarodowym¹⁸.

W tym miejscu podkreślić należy, iż edukacja na rzecz bezpieczeństwa jest nierozzerwanie związania z zagrożeniami. Fakt ten podkreślił znawca literatury przedmiotu, B. Rudnicki, który określił możliwość przyporządkowania poszczególnym rodzajom zagrożeń odpowiednich im dziedzin edukacji dla bezpieczeństwa. Tym samym wskazywać możemy istnienie:

- edukacji dla bezpieczeństwa militarne, określającej oddziaływanie związane z wychowaniem i kształceniem obronnym społeczeństwa, które zmierza do zachowania niepodległości państwa i narodu oraz do ochrony życia w stanach wojennego zagrożenia;
- edukacji dla bezpieczeństwa publicznego, oznaczającej oddziaływanie wychowawczo-oświatowe, które ukierunkowane jest na kształtowanie

¹⁷ Wśród tych przedsięwzięć możemy wyszczególnić np. programy prowadzone przez Policję – *Profilaktyka rówieśnicza PAT*, *Program Unplugged*, *Program Szkolna Interwencja Profilaktyczna*, *Dopalacze kradną życie*.

¹⁸ W. Kitler, *Istota bezpieczeństwa narodowego*, [w:] B. Wiśniewski, W. Fehler (red.), *Edukacja obronna społeczeństwa*, Białystok 2006, s. 16.

prawnej świadomości społeczeństwa oraz zachowań i postaw człowieka w sytuacji, która stanowi zagrożenie dla porządku publicznego i wszystkich obywateli;

- edukacji dla bezpieczeństwa politycznego, oznaczającej oddziaływanie oświatowo-wychowawcze, które jest ukierunkowane na kształtowanie politycznej kultury społeczeństw i właściwych postaw człowieka wobec zagrożeń politycznych;
- edukacji dla bezpieczeństwa gospodarczego, czyli oddziaływania oświatowo-wychowawczego, jakie ukierunkowane jest na kształtowanie ekonomicznej świadomości społeczeństwa oraz odpowiednich postaw człowieka wobec zagrożeń gospodarczych;
- edukacji dla bezpieczeństwa ekologicznego, oznaczającej oddziaływanie wychowawczo-oświatowe, które zmierza do harmonijnego współżycia ludzi z przyrodą oraz postaw i zachowań w sytuacji wystąpienia zagrożeń ekologicznych;
- edukacji dla bezpieczeństwa psychospołecznego, to znaczy oddziaływania wychowawczo-oświatowego, które zmierza do kształtowania moralności społeczeństwa i pożądaných postaw wobec psychospołecznych zagrożeń¹⁹.

Przechodząc do dalszych rozważań, zasadne staje się wskazanie, iż edukacja na rzecz bezpieczeństwa spełnia wiele znaczących funkcji, a mianowicie:

- funkcję wdrożeniową, która umożliwia społeczeństwu adaptację do społeczno-zawodowego życia i pozwala na wykształcenie w każdym człowieku umiejętności działania zespołowego;
- funkcję korekcyjną, umożliwiającą korygowanie ludzkich zachowań i postaw, zgodnie z obowiązującymi wymogami i normami społecznymi;
- funkcję stymulacyjną, gdyż celem edukacji na rzecz bezpieczeństwa jest wytworzenie nawyku zaangażowania się człowieka w realizację przedsięwzięć umożliwiających efektywne eliminowanie zagrożeń;
- funkcję socjalizacyjną, polegającą przede wszystkim na kształtowaniu oraz doskonaleniu prospołecznych postaw oraz zachowań i wartości;
- funkcję osobotwórczą, przejawiającą się bezustannym kształtowaniem i doskonaleniem osobowo-zawodowych przymiotów, jakie połączone

---

¹⁹ B. Rudnicki, op. cit., s. 63.

są z rozwojem osobowości oraz doskonaleniem umiejętności związanych z bezpieczeństwem w pracy zawodowej²⁰.

Do funkcji edukacji na rzecz bezpieczeństwa zalicza się również:

- funkcję integracyjną, umożliwiającą kształtowanie tożsamości;
- funkcję regulacyjną, umożliwiającą kształtowanie relacji pomiędzy człowiekiem i otoczeniem;
- funkcję poznawczą, wskazującą na rozpoznawanie aktualnych i potencjalnych zagrożeń;
- funkcję modyfikacyjną, określającą zmianę atrybutów podmiotu adekwatnie do zagrożeń, jakie występują;
- funkcję koordynacyjną, odzwierciedlającą skoordynowane zadania instytucji edukacyjnych;
- funkcję organizacyjną, określającą organizację edukacyjnego procesu²¹.

Na podstawie rysunku 3 zauważyć można, iż system bezpieczeństwa państwa złożony jest z fundamentalnych elementów, które odgrywają znaczącą rolę w państwie. Dodać przy tym należy, że skuteczne funkcjonowanie ich wszystkich zapewnia państwu wraz z jego obywatelami należyłą ochronę przed występującymi zagrożeniami oraz umożliwia prawidłową reakcję w sytuacji ich wystąpienia²².

Niezwykle istotnym elementem wskazanego systemu jest podsystem społeczny, który obejmuje aspekt edukacji na rzecz bezpieczeństwa. Podsystem ten przeznaczony jest do wykorzystywania szans i podejmowania wyzwań oraz redukcji ryzyka i przeciwdziałania zagrożeniom o społecznym charakterze. Niebagatelne znaczenie zyskuje więc tutaj tworzenie bezpiecznych warunków życia ludzi, kształtowanie ich duchowego rozwoju oraz dbanie o rozwój materialny całego narodu. Kluczowym zadaniem stawianym przed podsystemem społecznym jest ochrona dziedzictwa narodowego i niematerialne wsparcie systemu bezpieczeństwa państwa²³.

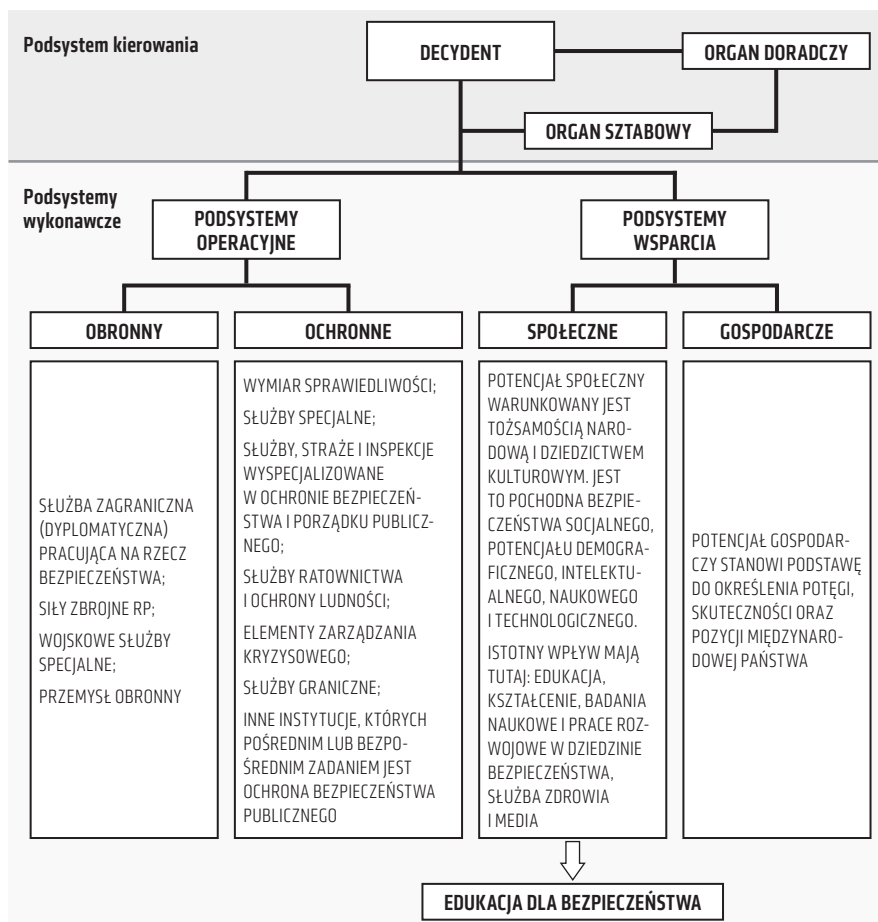
²⁰ A. Pieczywok, op. cit., s. 67–68.

²¹ B. Kaczmarczyk, A. Wawrzuszkina, *Podstawowe problemy bezpieczeństwa i edukacji dla bezpieczeństwa*, Elk 2013, s. 154.

²² W. Kitler, op. cit., s. 16.

²³ *Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej*, Warszawa 2014, s. 38–40.

Rysunek 3. Miejsce edukacji dla bezpieczeństwa w systemie bezpieczeństwa państwa

Źródło: oprac. własne na podst.: *Biała Księga Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej*, Warszawa 2013, s. 36–102; *Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej*, Warszawa 2014, s. 27–42.

Rozważając zagadnienia dotyczące roli edukacji na rzecz bezpieczeństwa w systemie bezpieczeństwa państwa, wskazać należy, iż omawiana edukacja obejmuje tutaj działalność, która służy zdobywaniu wiedzy oraz umiejętności z zakresu dotyczącego bezpieczeństwa wszystkich obywateli. Realizowana jest przez szkolnictwo, instytucje państwowe (centralne i lokalne), stowarzyszenia oraz organizacje pozarządowe. Istotne znaczenie w gestii omawianej edukacji

ma również podnoszenie świadomości społeczeństwa w zakresie rozumienia zagrożeń dla bezpieczeństwa oraz kształtowanie kompetencji i umiejętności, które umożliwiają każdemu człowiekowi racjonalne reagowanie na występujące zagrożenia²⁴.

Podsumowując, podkreślić należy, iż edukacja na rzecz bezpieczeństwa stanowi niezwykle ważne przedsięwzięcie we współczesnym świecie. Nie tylko bowiem umożliwia pozyskanie wiedzy z zakresu bezpieczeństwa i zagrożeń, ale również pozwala na dokładne przygotowanie społeczeństwa do radzenia sobie w sytuacji niebezpiecznej i trudnej, w sytuacji wystąpienia zagrożeń. Można więc pokusić się o dokonanie stwierdzenia, iż edukacja na rzecz bezpieczeństwa jest znaczącym elementem przygotowania społeczeństwa do obrony i odgrywa istotną rolę w kształtowaniu poczucia bezpieczeństwa wszystkich obywateli.

Zakończenie

Reasumując, podkreślić należy, że edukacja na rzecz bezpieczeństwa jest jednym z najbardziej znaczących przedsięwzięć, które umożliwia wsparcie oraz doskonalenie systemu bezpieczeństwa państwa. Stanowi więc znaczącą kategorię funkcjonowania państwa. Jej historia jest bardzo długa, dlatego też nazewnictwo przedmiotowej edukacji ulegało przeobrażeniom na przestrzeni lat. Identyfikując edukację na rzecz bezpieczeństwa, zauważyć należy, iż jest ona najtańszą formą przeciwdziałania wszelkim zagrożeniom i obejmuje swym zasięgiem całe społeczeństwo. Edukacja na rzecz bezpieczeństwa wywołuje ogromny wpływ na postawy, wartości, wiedzę i umiejętności człowieka, które są niezbędne do jego właściwego zachowania się w sytuacji wystąpienia zagrożeń. Obszar znaczeniowy przedmiotowej edukacji odnosi się do wartości uniwersalnych, humanistycznych i ogólnoludzkich. Jest ona bardzo cenna, gdyż ukierunkowana jest na zapewnienie szeroko rozumianego bezpieczeństwa wszystkim ludzi. Fakty te sprawiają, iż edukacja na rzecz bezpieczeństwa jest ważnym komponentem wychowania oraz przygotowania człowieka do pracy i życia w warunkach trudnych i konfliktowych.

---

²⁴ Ibidem.

Bibliografia

- Biała Księga Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej*, Warszawa 2013.
- Golinowska S., *Polityka społeczna – koncepcje – instytucje – koszty*, Warszawa 2000.
- Gołębiewski J., *Edukacja dla bezpieczeństwa*, „Edukacja dla Bezpieczeństwa. Czasopismo dla dyrektorów szkół i nauczycieli” 2001, nr 1.
http://www.wiedza24h.pl/pojecie/24/edukacja_definicja.html.
<https://www.msw.gov.pl/ftp/pdf/edukacja-dla-bezpieczenstwa.pdf>
- Kaczmarczyk B., Wawrzuszkina A., *Podstawowe problemy bezpieczeństwa i edukacji dla bezpieczeństwa*, Ełk 2013.
- Kitler W., *Istota bezpieczeństwa narodowego*, [w:] B. Wiśniewski, W. Fehler (red.), *Edukacja obronna społeczeństwa*, Białystok 2006.
- Kośmider T., *Bezpieczeństwo państwa polskiego. Rozważania w kontekście historycznych doświadczeń*, Warszawa 2018.
- Krakowski K. i in. (red.), *Edukacja obronna. Leksykon podstawowych pojęć i terminów*, Warszawa 2015.
- Krawczyński R., *Samoobrona powszechna, obrona cywilna i zarządzanie kryzysowe a edukacja społeczeństwa w zakresie ochrony ludności*, [w:] M. Żubr, *Katastrofy naturalne i cywilizacyjne. Zagrożenia i reagowanie kryzysowe*, Wrocław 2006.
- Kunikowski J. (red.), *Słownik terminów wiedzy i edukacji dla bezpieczeństwa*, Siedlce 2013.
- Nowak-Dziemianowicz M., *Edukacja i wychowanie w dyskursie nauki i codzienności*, Kraków 2012.
- Okoń W., *Wprowadzenie do dydaktyki ogólnej*, Warszawa 1998.
- Pieczyczek A., *Edukacja dla bezpieczeństwa wobec zagrożeń i wyzwań współczesności*, Warszawa 2012.
- Pieczyczek A., Loranty K. (red.), *Bezpieczeństwo jako problem edukacyjny*, Warszawa 2014.
- Rubacha K., *Edukacja jako przedmiot pedagogiki i jej subdyscyplin*, [w:] Z. Kwieciński, B. Śliwierski (red.), *Pedagogika*, Warszawa 2005.
- Rudnicki B., *Edukacja dla bezpieczeństwa i jej interpretacja*, [w:] R. Stępień (red.), *Edukacja dla bezpieczeństwa*, Warszawa 1994.
- Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej*, Warszawa 2014.
- Szewczyk J., *Nowoczesne środki dydaktyczne w upowszechnianiu wiedzy w zakresie edukacji dla bezpieczeństwa*, „Edukacja dla Bezpieczeństwa” 2006, nr 1.

AGNIESZKA ŁAPIŃSKA

Wyższa Szkoła Agrobiznesu w Łomży

Prawo do tożsamości kulturowej w systemie ochrony międzynarodowej udzielanej cudzoziemcom na terenie Polski

Abstrakt

Artykuł omawia znaczenie tożsamości kulturowej w systemie ochrony międzynarodowej cudzoziemców. Wskazuje na tożsamość kulturową jako przyczynę prześladowania, na skutek którego osoba prześladowana zmuszona jest poszukiwać ochrony międzynarodowej w formie statusu uchodźcy. Artykuł porusza także kwestię prawa cudzoziemców do tożsamości kulturowej oraz przedstawia obowiązki Rzeczypospolitej Polskiej w zakresie ochrony tożsamości kulturowej cudzoziemców.

Słowa kluczowe

tożsamość kulturowa, ochrona międzynarodowa cudzoziemców, uchodźca, prawa mniejszości

Abstract

The article discusses the importance of cultural identity in the international foreigners protection system. It points to cultural identity as the cause of persecution, as a result of which a persecuted person is forced to seek international protection in the form of a refugee status. The article also deals with the issue of the foreigners right of cultural identity and the obligations of states in the field of protecting the foreigners cultural identity.

Key words

cultural identity, international foreigners protection system, refugees, minority rights

Wprowadzenie

Tożsamość kulturowa stanowi szczególny rodzaj tożsamości zbiorowej. Pojęcie to odnosi się do względnie trwałej identyfikacji grupy ludzi (a także jej pojedynczych członków) z określoną kulturą, rozumianą jako zbiór idei, przekonań, zwyczajów i obyczajów, języka, symboli, wierzeń i zachowań, materialnego i niematerialnego dziedzictwa kulturowego w powiązaniu z pewnym systemem aksjologicznym i normatywnym¹. Wyodrębnienie tożsamości kulturowej następuje lub następowało na przestrzeni wieków w relacjach pomiędzy różnymi kulturami. Niekiedy problematyczne staje się przez to oddzielenie tożsamości kulturowej od tożsamości religijnej, etnicznej czy narodowej z uwagi na pewne – także wyżej wymienione – wspólne czynniki je kształtujące.

Niezależnie jednak od wątpliwości terminologicznych, tożsamość kulturowa (posiadanie tożsamości kulturowej) uznawana jest współcześnie za wartość, którą warto pielęgnować i chronić. Stąd też mówi się o „prawie do tożsamości kulturowej”, tj. prawie do samoidentyfikacji w odniesieniu do kultury pochodzenia, do jej poznania, poszukiwania oraz rozwoju i ochrony. Różne, współistniejące na jednym terenie kultury (wielokulturowość) uważane są za bogactwo i czynnik rozwojowy danego terenu.

O istotności problemu tożsamości kulturowej w relacjach międzynarodowych świadczy fakt, iż często szykanowanie, wykorzenianie czy wprost niszczenie innej kultury jest elementem agresji. Zarazem jednak Polska jako kraj leżący w sercu Europy, którego obywatele doświadczyli w historii wielu szykan na tle etnicznym, narodowym itp., leży także w centrum Unii Europejskiej, która szczyt się hasłami „Europy Ojczyzn” czy „jedności w różnorodności”. Wielokulturowość bywa czynnikiem zarówno konfliktogennym, jak i rozwijającym społeczeństwo. Poszanowanie praw kulturalnych (w tym prawa mniejszości narodowych) oraz wolność od prześladowań na tle kulturowym są także jedną z podstaw współczesnego prawa międzynarodowego. Jak głosi preambuła do Konwencji ramowej o ochronie mniejszości narodowych z 1 lutego 1995 roku², „pluralistyczne i prawdziwie demokratyczne

---

¹ *Słownik etnologiczny. Terminy ogólne*, red. Z. Staszczak, Warszawa 1987, s. 352.

² Konwencja ramowa o ochronie mniejszości narodowych, sporządzona w Strasburgu 1 II 1995 r. (Dz.U. 2002, nr 22 poz. 29).

społeczeństwo powinno nie tylko szanować etniczną, kulturalną, językową i religijną tożsamość każdej osoby należącej do mniejszości narodowej, lecz także tworzyć odpowiednie warunki pozwalające im wyrażać, zachowywać i rozwijać tę tożsamość”.

Problem posiadania i ochrony tożsamości kulturowej uwidacznia się w szczególności na tle konfliktów międzykulturowych, ale także znajduje swe odzwierciedlenie we współczesnych systemach ochrony międzynarodowej udzielanej cudzoziemcom. W przypadku polskiego systemu ochrony międzynarodowej, bazującego na przepisach ustawy z 13 czerwca 2003 r. o udzielaniu *cudzoziemcom ochrony* na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. z 2018 r. poz. 1109 ze zm.), tożsamość kulturowa może być rozpatrywana w wielowymiarowym kontekście, jako:

1. cecha tożsamości kulturowej jako element przesłanki do udzielenia ochrony międzynarodowej;
2. prawo do tożsamości kulturowej jako prawo podmiotowe cudzoziemca i równoczesny obowiązek państwa respektowania i ochrony tożsamości kulturowej osób podlegających ochronie międzynarodowej.

Odniesienie do tożsamości kulturowej jako element przesłanki do udzielenia ochrony międzynarodowej

Najdalej idącą formą ochrony międzynarodowej w polskim systemie jest nadanie statusu uchodźcy. Warunkiem pozyskania takiej ochrony przez cudzoziemca jest uzasadniona obawa przed prześladowaniem w kraju pochodzenia z powodu rasy, religii, narodowości, przekonań politycznych lub przynależności do określonej grupy społecznej i jednocześnie brak możliwości lub brak woli korzystania z *ochrony* tego kraju³. Prześladowanie to musi ze względu na swoją istotę lub powtarzalność stanowić poważne naruszenie praw człowieka lub być kumulacją różnych działań lub zaniechań, w tym stanowiących naruszenie praw człowieka, których oddziaływanie jest równie dotkliwe jak prześladowania wyżej opisane. Przy ocenie przyznania innych

---

³ Art. 13 ust. 1 ustawy o udzielaniu *cudzoziemcom ochrony*...

rodzajów ochrony międzynarodowej kwestia ewentualnej przynależności kulturowej nie jest istotnym czynnikiem.

Katalog rodzajów prześladowania jest otwarty, stąd też może ono przybierać różne postacie, może polegać w szczególności na:

- użyciu przemocy fizycznej lub psychicznej, w tym przemocy seksualnej;
- zastosowaniu środków prawnych, administracyjnych, policyjnych lub sądowych w sposób dyskryminujący lub o charakterze dyskryminującym;
- wszczęciu lub prowadzeniu postępowania karnego albo ukaraniu w sposób, który ma charakter nieproporcjonalny lub dyskryminujący;
- braku prawa odwołania się do sądu od kary o charakterze nieproporcjonalnym lub dyskryminującym;
- wszczęciu lub prowadzeniu postępowania karnego albo ukaraniu z powodu odmowy odbycia służby wojskowej podczas konfliktu, jeżeli odbywanie służby wojskowej stanowiłoby zbrodnię lub działania, o których mowa w art. 19 ust. 1 pkt 3;
- czynach skierowanych przeciwko osobom ze względu na ich płeć lub małość⁴.

W artykule 14 ust. 1 ustawy o udzielaniu *cudzoziemcom ochrony* wyjaśnia się, iż przy ocenie powodów prześladowania m.in. bierze się pod uwagę to, że „pojęcie narodowości nie jest ograniczone do posiadania obywatelstwa lub jego braku, lecz obejmuje w szczególności przynależność do grupy określonej przez:

- a) tożsamość kulturową, etniczną lub językową lub
- b) wspólne pochodzenie geograficzne lub polityczne, lub
- c) powiązanie z ludnością w innym państwie”.

Przy określeniu przynależności do danej prześladowanej grupy istotna jest zarówno samoidentyfikacja osoby w ramach pewnej tożsamości kulturowej (deklarowana przez cudzoziemca), jak i jego identyfikacja – nawet niesłuszna – przez władze czy inne grupy społeczne:

- „grupa jest uznawana jako określona grupa społeczna, w szczególności jeżeli posiada odrębną tożsamość w kraju pochodzenia przez postrzeganie jej jako odrębnej od otaczającego społeczeństwa, a jej członkowie mają wspólne cechy wrodzone, których nie można zmienić, lub

---

⁴ Ibidem.

wspólną przeszłość albo mają wspólne cechy lub przekonania o takim znaczeniu dla ich tożsamości lub świadomości, że członek grupy nie może być zmuszony do ich zmiany”⁵;

- „Uzasadniona obawa przed prześladowaniem w kraju pochodzenia może istnieć, chociażby *cudzoziemiec* nie posiadał cech powodujących prześladowanie z powodu rasy, religii, narodowości, przekonań politycznych lub przynależności do określonej grupy społecznej, jeżeli takie cechy są mu przypisywane przez podmioty dopuszczające się prześladowań”⁶.

Abstrahując od innych przesłanek udzielenia ochrony w formie statusu uchodźcy czy ochrony uzupełniającej⁷, należy podkreślić trudność w określeniu przez organy państwa, czy dana osoba (samoidentyfikująca się czy też taka, której przypisuje się określoną tożsamość) była rzeczywiście prześladowana z powodu przynależności do prześladowanej grupy społecznej. Status uchodźcy jest przyznawany bardzo rzadko, większość bowiem wniosków o udzielenie ochrony międzynarodowej przez polskie władze motywowana jest jednak względami ekonomicznymi.

Według wytycznych unijnych grupa jest identyfikowana jako szczególna grupa społeczna m.in. wtedy, gdy:

- członkowie takiej grupy mają wspólne cechy wrodzone lub wspólne pochodzenie, których nie można zmienić, albo mają wspólne cechy lub wierzenia tak ważne dla *tożsamości* lub świadomości, że nie można zmuszać danej osoby od odstąpienia od nich i
- posiada odrębną *tożsamość* w państwie, to znaczy jest postrzegana jako odrębna od otaczającego społeczeństwa⁸.

⁵ Art. 14 ust. 1 pkt 5 ustawy o udzielaniu *cudzoziemcom* ochrony...

⁶ Art. 14 ust. 3 ustawy o udzielaniu *cudzoziemcom* ochrony...

⁷ Ochrona uzupełniająca przyznawana jest cudzoziemcom, którzy nie spełniają warunków do pozyskania statusu uchodźcy, a jednocześnie powrót do kraju pochodzenia może narazić cudzoziemca na rzeczywiste ryzyko doznania poważnej krzywdy przez: 1) orzeczenie kary śmierci lub wykonanie egzekucji, 2) tortury, nieludzkie lub poniżające traktowanie albo karanie, 3) poważne i zindywidualizowane zagrożenie dla życia lub zdrowia wynikające z powszechnego stosowania przemocy wobec ludności cywilnej w sytuacji międzynarodowego lub wewnętrznego konfliktu zbrojnego i ze względu na to ryzyko nie może lub nie chce korzystać z ochrony kraju pochodzenia. (art. 15 ustawy o udzielaniu *cudzoziemcom* ochrony...).

⁸ Art. 10 ust. 1 lit. d) Dyrektywy 2004/83/WE Rady Unii Europejskiej z 29 IV 2004 r. w sprawie minimalnych norm dla kwalifikacji i statusu obywateli państw trzecich lub

Wytyczne płynące z dyrektywy UE nie rozwiewają wątpliwości natury praktycznej, tj. ustalenia przynależności do prześladowanej grupy. Nieraz organ (Szef Urzędu ds. Cudzoziemców) lub sądy rozpatrujące odwołania od decyzji Szefa UDSC zmuszone są do szczegółowego badania obcej historii, kultury czy stroju politycznego. Zdarzały się przypadki negatywnie rozpatrzonych wniosków w sytuacjach, gdy z oświadczeń zainteresowanej ochroną osobą wynikało, iż – mimo powołania się na przynależność do prześladowanej grupy – nie miała ona wiedzy o pewnych podstawowych cechach określających tę konkretną tożsamość zbiorową⁹.

W orzecznictwie Naczelnego Sądu Administracyjnego wskazywano, iż „identyfikowanie określonej grupy społecznej w państwie dokonuje się zatem poprzez wyodrębnienie zbioru osób, które charakteryzują się wspólnymi, niezmiennymi cechami wrodzonymi lub nabytymi, sprawiającymi jednocześnie, że zbiorowość ta jest postrzegana jako odrębna od otaczającego społeczeństwa. Nabyte, niezmiennie cechy identyfikujące członków tej grupy, na tyle wyraziste, że decydujące o postrzeganiu tej grupy, jako wyodrębnionej, posiadającej odrębną *tożsamość* w państwie, wynikać przy tym mogą z faktów przeszłych, historycznych, obejmujących np. poglądy polityczne, pracę czy karierę zawodową, status społeczny. Elementem definiującym określoną grupę społeczną nie może być obawa przed prześladowaniami, żywiona przez członków tej grupy lub fakt bycia prześladowanym przez władze. Istnienie grupy musi mieć charakter pierwotny w stosunku do aktów prześladowania lub obaw przed takimi aktami”¹⁰. Cytowane orzeczenie pokazuje dobitnie, jak abstrakcyjny socjologiczny problem „tożsamości kulturowej” staje się istotnym problemem praktycznym i prawnym.

Na przestrzeni ostatnich lat, według danych UDSC, najliczniejszymi grupami starającymi się o pozyskanie w RP statusu uchodźcy lub udzielenia ochrony uzupełniającej są obywatele Rosji (w przeważającej części narodowości czeczeńskiej), ale także Ukraińcy i inne nacje (w zakresie legalizacji pobytu

---

bezpaństwowców, jako uchodźców lub jako osoby, które z innych względów potrzebują międzynarodowej ochrony oraz zawartości przyznawanej ochrony (Dz.U. EU z 30 IX 2004 r., L 304/12).

⁹ Por. Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie z 18 IV 2005 r., V SA/Wa 262/05, LEX nr 176140.

¹⁰ Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z 29 VIII 2007 r., II OSK 1551/06, LEX nr 364659.

migrantów ekonomicznych znacząco przeważają Ukraińcy). W samym 2018 r. złożono w Polsce 1915 wniosków o udzielenie ochrony międzynarodowej. Jak wskazuje Szef UDSC w rocznym sprawozdaniu z 2018 r., „[n]ajwiększą grupę osób ubiegających się o udzielenie ochrony międzynarodowej stanowili w 2018 r. obywatele Federacji Rosyjskiej – 2721 osób (około 66% ogółu). Drugą najliczniejszą grupą cudzoziemców byli obywatele Ukrainy – 466 osób (około 11% ogółu). Ponadto, o ochronę międzynarodową występowali najczęściej obywatele Tadżykistanu – 144 osoby, Armenii – 71 osób, Iraku – 70 osób i Turcji – 61 osób”¹¹. W wyniku rozpatrzenia ww. wniosków ochrony udzielono nielicznej grupie wnioskujących – status uchodźcy nadano jedynie 168 cudzoziemcom, w tym między innymi 26 obywatelom Turcji, 19 Irakijczykom, 16 cudzoziemcom z Syrii, 14 Pakistańczykom, 11 obywatelom Ukrainy, 10 osobom z Tadżykistanu i 10 z Turkmenistanu¹², zaś ochrony uzupełniającej udzielono 191 osobom, w tym między innymi 74 obywatelom Ukrainy, 61 obywatelom Federacji Rosyjskiej i 14 osobom przybyłym z Tadżykistanu¹³. Zgody na pobyt tolerowany udzielono 16 osobom, w większości Gruzinom. W roku 2018 w Polsce objęto ochroną międzynarodową oraz krajową łącznie 375 cudzoziemców, tj. ok. 9% osób, które złożyły wnioski o nadanie statusu uchodźcy (podobny wynik w 2017 r.). Wykazanie prześladowania ze względu na szczególne cechy tożsamości wnioskodawcy nie jest proste.

---

¹¹ Informacja Szefa Urzędu do spraw Cudzoziemców o stosowaniu w roku 2018 ustawy z 13 VI 2003 r. o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. 2018, poz. 1109 ze zm.) w zakresie realizacji zobowiązań Rzeczypospolitej Polskiej wynikających z *Konwencji Genewskiej dotyczącej statusu uchodźców* oraz *Protokołu Nowojorskiego dotyczącego statusu uchodźcy* Warszawa marzec 2019 r., s. 5–6, <https://udsc.gov.pl/uchodzcy-2/uchodzcy/sprawozdania/> [dostęp: 30 IV 2019].

¹² Ibidem, s. 7–8.

¹³ Ibidem, s. 10.

Prawo do tożsamości kulturowej jako prawo podmiotowe cudzoziemca oraz obowiązki państwa z tym związane

Prawo do tożsamości kulturowej nie zostało wyodrębnione w aktach prawnych dotyczących powszechnej ochrony praw człowieka¹⁴. W tzw. deklaracji z Fryburga¹⁵ wskazuje się, iż na prawo do tożsamości kulturowej składają się:

- prawo do wyboru i poszanowania wybranej tożsamości kulturowej; prawo to jest wykonywane w powiązaniu w szczególności ze swobodą myśli, sumienia, religii, opinii i wypowiedzi;
- prawo do wiedzy o prawach człowieka i podstawowych wolnościach, ponieważ są to wartości istotne dla tego dziedzictwa;
- prawo dostępu do edukacji i informacji, dziedzictwa kulturowego, które stanowi wyraz różnych kultur, jak również zasobów dla obecnych i przyszłych pokoleń.

Samo wyrażenie „tożsamość kulturowa” wyjaśnia się jako zbiór wszystkich odniesień kulturowych, poprzez które dana osoba, samodzielnie lub we wspólnocie z innymi, definiuje lub konstytuuje siebie, komunikuje się i pragnie być utożsamiana¹⁶. Deklaracja podkreśla także dobrowolność prawa do samoidentyfikacji bądź woli nieidentyfikowania się z żadną kulturą.

Prawo do tożsamości kulturowej wynika pośrednio (poza aktami prawnymi powyżej wymienionymi w artykule) z postanowień przepisów prawa międzynarodowego czy konstytucyjnego, gwarantujących ogólnie prawa społeczne i kulturalne, prawa mniejszości narodowych, etnicznych i religijnych, poszanowanie dziedzictwa kulturowego, m.in. z postanowień:

- Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, sporządzonej w Rzymie 4 listopada 1950 r. (Dz.U. 1993, nr 61, poz. 284),

---

¹⁴ S. Strykowska, *Cultural Rights and Cultural Identity in the Case-Law of the Human Rights Committee*, „Adam Mickiewicz Law Review” 2017, vol. 7, s. 121, <https://pressto.amu.edu.pl/index.php/ppuam/article/view/12205> [dostęp: 30 IV 2019].

¹⁵ Deklaracja o prawach kulturowych z Fryburga z 7 V 2007 r. przyjęta przez grupę ekspertów akademików Uniwersytetu we Fryburgu, Szwajcaria, <http://hrlibrary.umn.edu/instreet/Fribourg%20Declaration.pdf> [dostęp: 30 IV 2019].

¹⁶ Art. 2 lit. B Deklaracji z Fryburga, <http://hrlibrary.umn.edu/instreet/Fribourg%20Declaration.pdf> [dostęp: 30 IV 2019].

- Międzynarodowego paktu praw gospodarczych, społecznych i kulturalnych, otwartego do podpisu w Nowym Jorku 19 grudnia 1966 r. (Dz.U. 1977, nr 38, poz. 169),
- Międzynarodowego paktu praw obywatelskich i politycznych, otwartego do podpisu w Nowym Jorku 19 grudnia 1966 r. (Dz.U. 1977, nr 38, poz. 167),
- Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. 1997, nr 78, poz. 483 ze zm.),
- ustawy z 6 stycznia 2005 r. o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym (Dz.U. 2017, poz. 823 ze zm.(w zakresie obywateli polskich będących przedstawicielami innych narodowości i grup etnicznych);
- licznych porozumień, deklaracji i wytycznych ONZ (*soft law*), m.in.: Powszechnej Deklaracji UNESCO o różnorodności kulturowej, przyjętej w Paryżu 2 listopada 2001 r., Światowej konferencji o polityce kulturalnej (MONDIACULT, Mexico 1982), Światowej Komisji Kultury i Rozwoju (Our Creative Diversity 1995) oraz Konferencji międzyrządowej o politykach kulturalnych dla rozwoju (Sztokholm 1998).

Wartym podkreślenia wyjątkiem jest tutaj Konwencja ONZ o prawach dziecka¹⁷, która wielokrotnie nawiązuje do konieczności kształtowania dziecka w tożsamości kulturowej, wskazując już w preambule, iż jedną z podstaw ochrony konwencyjnej jest wzgląd na „znaczenie tradycji i wartości kulturowych każdego narodu dla ochrony i harmonijnego rozwoju dziecka”. W art. 8 Konwencji wskazuje się, że: „1.Państwa-Strony podejmują działania mające na celu poszanowanie prawa dziecka do zachowania jego tożsamości, w tym obywatelstwa, nazwiska, stosunków rodzinnych, zgodnych z prawem, z wyłączeniem bezprawnych ingerencji. 2.W przypadku gdy dziecko zostało bezprawnie pozbawione części lub wszystkich elementów swojej tożsamości, Państwa-Strony okażą właściwą pomoc i ochronę w celu jak najszybszego przywrócenia jego tożsamości”. Prawo do tożsamości rozumianej jako prawo do nazwiska, obywatelstwa, rodziny pośrednio dotyka także tożsamości kulturowej dziecka.

---

¹⁷ Konwencja o prawach dziecka przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych 20 XI 1989 r. (Dz.U. 1991, nr 120, poz. 526).

Problem ochrony tożsamości kulturowej uwidacznia się w konkretnych sytuacjach, tj. prawo do specjalnej ochrony i pomocy ze strony państwa zapewnia się dziecku pozbawionemu czasowo lub na stałe swego środowiska rodzinnego lub gdy ze względu na swoje dobro nie może pozostawać w tym środowisku. Przy tym tego rodzaju opieka może obejmować np. umieszczenie w rodzinie zastępczej, „kafala” w prawie islamskim, adopcję lub umieszczenie w odpowiedniej instytucji powołanej do opieki nad dziećmi. Przy wyborze odpowiednich rozwiązań należy w sposób właściwy uwzględnić wskazania w zachowaniu ciągłości w wychowaniu dziecka oraz jego tożsamości etnicznej, religijnej, kulturowej i językowej¹⁸. Z powyższym wiąże się zobowiązanie państw – sygnatariuszy Konwencji do zapewnienia we własnym prawodawstwie odpowiednich regulacji celem zapobieżenia „wykorzenieniu” tożsamości kulturowej dzieci poza ich środowiskiem rodzinnym¹⁹.

Drogą do realizacji prawa do tożsamości kulturowej jest m.in. nauka. Zgodnie z art. 29 Konwencji Państwa postanowiły, że nauka dziecka będzie ukierunkowana m.in. na rozwijanie w dziecku szacunku zarówno dla jego rodziców, jego tożsamości kulturowej, języka i wartości, dla wartości narodowych kraju, w którym mieszka dziecko, kraju, z którego dziecko pochodzi, jak i dla innych kultur, a także przygotowanie dziecka do odpowiedniego życia w wolnym społeczeństwie, w duchu zrozumienia, pokoju, tolerancji, równości płci oraz przyjaźni pomiędzy wszystkimi narodami, grupami etnicznymi, narodowymi i religijnymi oraz osobami rdzennego pochodzenia. Dziecku należącemu do mniejszości etnicznej czy narodowej nie można też odmówić – w tych państwach, w których istnieją mniejszości etniczne, religijne lub językowe bądź osoby pochodzenia rdzennego, prawa do posiadania i korzystania z własnej kultury, do wyznawania i praktykowania swojej religii lub do używania własnego języka, łącznie z innymi członkami jego grupy²⁰. Polskie prawo oświatowe przewiduje dla dzieci cudzoziemców możliwość organizacji zarówno dodatkowej nauki języka polskiego, jak i dodatkowych

---

¹⁸ Art. 20 Konwencji o prawach dziecka.

¹⁹ D. Kuźnicka, *Prawo do tożsamości jako prawo dziecka – wybrane zagadnienia*, „Folia Iuridica Universitatis Wratislaviensis” 2016, vol. 5 (2), s. 194.

²⁰ Art. 30 Konwencji o prawach dziecka.

zajęć wyrównawczych w zakresie przedmiotów nauczania oraz nauki języka i kultury kraju pochodzenia²¹.

Za przejaw unormowania „prawa do tożsamości kulturowej” należnego osobom obcej narodowości uznaje się gwarancje praw mniejszości. Artykuł 3 Konwencji ramowej o ochronie mniejszości narodowych wyraźnie podkreśla element samoidentyfikacji cudzoziemca z określoną kulturą, stanowiąc, iż: „Każda osoba należąca do mniejszości narodowej ma prawo do swobodnej decyzji o traktowaniu jej jako osoby należącej bądź też nienależącej do takiej mniejszości, a wybór taki lub korzystanie ze związanych z tym wyborem praw nie pociągnie za sobą jakichkolwiek niekorzystnych skutków. Osoby należące do mniejszości narodowych mogą korzystać z praw i wolności wynikających z zasad zawartych w niniejszej konwencji ramowej indywidualnie, jak też wspólnie z innymi”. Jednocześnie sygnatariusze ww. Konwencji zobowiązali się do wspierania tworzenia warunków koniecznych do utrzymywania i rozwijania przez osoby należące do mniejszości narodowych ich kultury, jak również zachowania zasadniczych elementów ich tożsamości, to jest ich religii, języka, tradycji i dziedzictwa kulturowego. Dodatkowo żadne państwo – niezależnie od prowadzonej polityki integracyjnej, powinno powstrzymać się od działań lub praktyk mających na celu przymusową asymilację osób należących do mniejszości narodowych²².

W przełożeniu powyższych norm konwencyjnych na polski system ochrony międzynarodowej można wskazać na obowiązek respektowania przez organy prowadzące ośrodki dla cudzoziemców prawa do podtrzymywania zwyczajów, tradycji narodowych i kulturowych oraz wykonywania praktyk religijnych²³. Ośrodki dla cudzoziemców stanowią miejsca detencji, pobyt w nich cechuje duży rygoryzm i kontrola ze strony polskich organów ochrony międzynarodowej. W przypadku tego rodzaju ograniczenia swobody, zachowanie tożsamości kulturowej w codziennym życiu w obcych warunkach bytowania może być utrudnione, stąd też np. istnieje obowiązek po stronie ośrodka do zapewnienia cudzoziemcy całodziennego wyżywienia,

---

²¹ Por. art. 165 ustawy z 14 XII 2016 r. Prawo oświatowe (Dz.U. 2018, poz. 996 ze zm.).

²² Art. 5 Konwencji ramowej o ochronie mniejszości narodowych.

²³ Art. 82a pkt 1 ustawy o ustawi o udzielaniu *cudzoziemcom ochrony*...

ale z uwzględnieniem jego norm kulturowych²⁴ (np. specjalna dieta w okresie ramadanu, posiłki z wyłączeniem wieprzowiny).

Prawo do tożsamości kulturowej ograniczone jest zastrzeżeniem niesprzeczności z prawem obowiązującym w Rzeczypospolitej Polskiej. Z pewnością obszarami spornymi będą kwestie natury obyczajowej, związane np. z tradycyjnie wczesnym wiekiem zamążpójścia i obyczajami w niektórych społecznościach muzułmańskich. Przed Europejskim Trybunałem Praw Człowieka w Strasburgu rozpatrywano liczne skargi z zakresu europejskiego prawa azyłowego, związane z kierowanymi wobec osób korzystających z ochrony międzynarodowej zarzutami naruszenia prawa karnego (przestępstwa seksualne wobec nieletnich) lub zasadami edukacji dziewcząt²⁵. W Polsce spory te nie przybierają być może tak kontrowersyjnych form, choć np. pod obrady Trybunału trafiła sprawa polskiej babci walczącej o prawo do kontaktów z wnukiem (w tym zapoznania go z polską kulturą i językiem) przebywającym pod opieką rodziny zastępczej w Norwegii (pod nadzorem norweskiego urzędu ds. dzieci). Należy oczekiwać, iż takich kontrowersji opartych na konflikcie kultur będzie w przyszłości więcej.

Podsumowanie

Prawo do tożsamości kulturowej może być rozpatrywane zarówno jako odrębne, zdefiniowane o podlegające ochronie prawo podmiotowe, jak i niezbędny element ogólnie pojętych praw człowieka – społecznych, politycznych i kulturalnych. Niezależnie od przyjętej koncepcji, tożsamość kulturowa jest podmiotem ochrony także w systemie międzynarodowej ochrony prawnej – w tym ochrony przed prześladowaniami ze względu na tożsamość kulturową. Zapewnienie prawa do tożsamości kulturowej stanowi także przedmiot rzeczywistych obowiązków względem cudzoziemców w demokratycznym państwie.

---

²⁴ §10 Rozporządzenia Ministra Spraw Wewnętrznych z 23 X 2015 r. w sprawie regulaminu pobytu w ośrodku dla cudzoziemców (Dz.U. 2015, poz. 1828 ze zm.).

²⁵ Por. Raport Rady Europy/ Europejski Trybunał Praw Człowieka: „Cultural rights in the case-law of the European Court of Human Rights”, January 2011 (updated 17 January 2017), s. 16, https://www.echr.coe.int/documents/research_report_cultural_rights_eng.pdf [dostęp: 30 IV 2019].

Bibliografia

- Kuźnicka D., *Prawo do tożsamości jako prawo dziecka – wybrane zagadnienia*, „Folia Iuridica Universitatis Wratislaviensis” 2016, vol. 5 (2).
- Słownik etnologiczny. Terminy ogólne*, red. Z. Staszczak, Warszawa 1987.
- Strykowska S., *Cultural Rights and Cultural Identity in the Case-Law of the Human Rights Committee*, „Adam Mickiewicz Law Review” 2017, vol. 7.

Akty prawne

- Dyrektywa 2004/83/WE Rady Unii Europejskiej z 29 kwietnia 2004 r. w sprawie minimalnych norm dla kwalifikacji i statusu obywateli państw trzecich lub bezpaństwowców, jako uchodźców lub jako osoby, które z innych względów potrzebują międzynarodowej ochrony oraz zawartości przyznawanej ochrony (Dz.U. EU z 30.09.2004 r., L 304/12).
- Konwencja dotycząca statusu uchodźców, sporządzona w Genewie 28 lipca 1951 r. (Dz.U. 1991, nr 119, poz. 515).
- Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, sporządzona w Rzymie 4 listopada 1950 r. (Dz.U. 1993, nr 61, poz. 284).
- Konwencja o prawach dziecka przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych 20 listopada 1989 r. (Dz.U. 1991, nr 120, poz. 526).
- Konwencja ramowa o ochronie mniejszości narodowych, sporządzona w Strasburgu 1 lutego 1995 r. (Dz.U. 2002, nr 22, poz. 29).
- Międzynarodowy pakt praw gospodarczych, społecznych i kulturalnych, otwarty do podpisu w Nowym Jorku 19 grudnia 1966 r. (Dz.U. 1977, nr 38, poz. 169).
- Międzynarodowy pakt praw obywatelskich i politycznych, otwarty do podpisu w Nowym Jorku 19 grudnia 1966 r. (Dz.U. 1977, nr 38, poz. 167).
- Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z 23 października 2015 r. w sprawie regulaminu pobytu w ośrodku dla cudzoziemców (Dz.U. 2015, poz. 1828 ze zm.).
- Ustawa z 12 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach (Dz.U. 2018, poz. 2094 ze zm.).
- Ustawa z 13 czerwca 2003 r. o udzielaniu *cudzoziemcom ochrony* na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. 2018, poz. 1109 ze zm.).
- Ustawa z 14 grudnia 2016 r. Prawo oświatowe (Dz.U. 2018, poz. 996 ze zm.).
- Ustawa z 6 stycznia 2005 r. o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym (Dz.U. 2017, poz. 823 ze zm.).

Orzecznictwo

Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie z 18 kwietnia 2005 r., V SA/Wa 262/05, LEX nr 176140.

Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z 29 sierpnia 2007 r., II OSK 1551/06, LEX nr 364659.

Deklaracje i raporty

Informacja Szefa Urzędu do spraw Cudzoziemców o stosowaniu w roku 2018 ustawy z 13 czerwca 2003 r. o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. 2018, poz. 1109 ze zm.) w zakresie realizacji zobowiązań Rzeczypospolitej Polskiej wynikających z Konwencji genewskiej dotyczącej statusu uchodźców oraz Protokołu nowojorskiego dotyczącego statusu uchodźcy, Warszawa marzec 2019 r.

<https://udsc.gov.pl/uchodzcy-2/uchodzcy/sprawozdania/> [dostęp: 30 IV 2019].

Deklaracja o prawach kulturowych z Fryburga z 7 maja 2007 r., <http://hrlibrary.umn.edu/instreet/Fribourg%20Declaration.pdf> [dostęp: 30 IV 2019].

Powszechna deklaracja UNESCO o różnorodności kulturowej, przyjęta w Paryżu 2 listopada 2001 r., http://www.unesco.pl/fileadmin/user_upload/pdf/Powszechna_Dekl_o_roznorodnosci.pdf [dostęp: 30 IV 2019].

Raport Rady Europy/ Europejski Trybunał Praw Człowieka: Cultural rights in the case-law of the European Court of Human Rights, January 2011 (updated 17 January 2017), https://www.echr.coe.int/documents/research_report_cultural_rights_eng.pdf [dostęp: 30 IV 2019].

CZĘŚĆ DRUGA

**ZADANIA SŁUŻB –
WYMIAR INSTYTUCJONALNY**

MARIUSZ KURYŁOWICZ

Wyższa Szkoła Kryminologii i Penitencjarystyki w Warszawie

Zasoby systemu bezpieczeństwa państwa – służba więzienna. Wprowadzenie do problematyki

Abstrakt

Potrzeba poszukiwania zasobów bezpośrednio czy też pośrednio wpływających na poziom bezpieczeństwa państwa jest istotnym elementem realizacji interdyscyplinarnych procesów na rzecz bezpieczeństwa. Wskazana potrzeba nakazuje dokonania przeglądu oraz weryfikację realnych i dostępnych zasobów. Niewątpliwie Służba Więzienna jako trzydziestotysięczna uzbrojona formacja mundurowa wpisuje się w katalog zasobów Systemu Bezpieczeństwa Państwa.

Słowa kluczowe

bezpieczeństwo, system, system bezpieczeństwa państwa, zasoby, proces, zarządzanie

Abstract

The need to search for resources directly or indirectly affecting the level of state security is an important element in the implementation of interdisciplinary security processes. The indicated need requires a review and verification of real and available resources. Undoubtedly, the Prison Service, as a thirty-thousand-armed uniformed formation, is included in the catalog of resources of the State Security System.

Key words

security, system, state security system, resources, process, management

Wprowadzenie

Rozpoczynając rozważania dotyczące zasobów Systemu Bezpieczeństwa Państwa, należy przede wszystkim określić, według jakich determinantów zaznaczony problem będzie rozpatrywany. W pierwszej kolejności należy pochylić się nad takimi pojęciami jak bezpieczeństwo, system, system bezpieczeństwa państwa, zasoby, proces i zarządzanie. Kolejność wyżej wymienionych terminów w myśl niniejszego opracowania nie ma większego znaczenia. Wydaje się właściwe, dla zrozumienia intencji autora, rozpoczęcie niniejszych przemyśleń od wyjaśnienia terminu „system”, który według słownika języka polskiego stanowi zbiór jednostek tworzących jakąś zorganizowaną całość, służących jednemu celowi¹. Biorąc pod uwagę kontekst nauk o bezpieczeństwie, wysuwa się taka oto propozycja definiowania systemu, iż jest to zbiór elementów w danej rzeczywistości, powiązanych ze sobą akcją, reakcją i interakcją, wytwarzających więcej razem, aniżeli każdego z tych elementów wytworzyłby z osobna. Ewidentnie zauważalnym efektem tej propozycji jest zjawisko synergii, które naturalnie determinuje osiągnięcie założonego celu. Kolejnym znaczeniem przedmiotowych rozważań jest System Bezpieczeństwa Państwa, który według (*Mini*)Słownika Biura Bezpieczeństwa Narodowego rozumiany jest jako

całość sił (podmiotów), środków i zasobów przeznaczonych przez państwo do realizacji zadań w dziedzinie bezpieczeństwa, odpowiednio do tych zadań zorganizowana (w podsystemy i ogniwa), utrzymywana i przygotowywana. Składa się z podsystemu (systemu) kierowania i szeregu podsystemów (systemów) wykonawczych².

Inną formułę przedstawia K. Bielicka. Definiuje ona system bezpieczeństwa państwa

jako zbiór organów i instytucji, których działalność ukierunkowana jest na ochronę bezpieczeństwa w różnych jego aspektach, jest układem organizacyjnym

¹ Słownik języka polskiego PWN, Warszawa 1996, s. 984.

² <https://www.bbn.gov.pl/pl/bezpieczenstwo-narodowe/minislownik-bbn-propozy/6035,MINISLOWNIK-BBN-Propozycje-nowych-terminow-z-dziedziny-bezpieczenstwa.html> [dostęp: 17 X 2019].

wielopodmiotowym, zróżnicowanym pod względem prawnego statusu, uprawnień, funkcji, podporządkowania, tradycji i specyfiki. Obecnie coraz częściej podkreśla się, że instytucje bezpieczeństwa, aby były skuteczne, muszą być wyspecjalizowane w realizacji swoich zadań. Uwarunkowania te mają oczywiste przełożenie na priorytetowe znaczenie koordynacji organów i służb w systemie bezpieczeństwa państwa, co podyktowane jest wymogiem zwiększenia efektywności potencjału ich działania³.

Na uwagę zasługuje również definicja prezentowana przez Z. Ścibiorka, B. Wiśniewskiego, R.B. Kuca i A. Dawidczyka, traktująca system bezpieczeństwa powszechnego jako

jeden z możliwych do wyróżnienia systemów w obszarze bezpieczeństwa narodowego (państwa), zespół norm i gwarancji prawnych oraz sposób zorganizowania organów władzy i administracji publicznej i innych osób prawnych, stwarzający formalne i praktyczne warunki ochrony obywateli przed zjawiskami groźnymi dla życia i zdrowia lub powodującymi zniszczenie środowiska, straty materialne oraz minimalizowania ich skutków i kształtowania otoczenia sprzyjającego harmonijnemu i zrównoważonemu rozwojowi społeczeństwa. System taki funkcjonuje na każdym szczeblu organizacyjnym państwa. Tworzą go wszystkie organy państwowe, organy administracji rządowej i samorządu terytorialnego, formacje i służby⁴.

Biorąc powyższe pod uwagę, można zaproponować takie oto ogólne stwierdzenie, iż system bezpieczeństwa to przede wszystkim rozłożone w czasie i permanentnie realizowane zestawy działań o różnych charakterach, podejmowane przez poszczególne elementy tegoż systemu, które wspólnie wypracowują więcej niż każdy element wypracowałby z osobna⁵.

---

³ K. Bielicka, *Polska wobec terroryzmu XX wieku. Wybrane elementy polityki bezpieczeństwa państwa w dziedzinie przeciwdziałania walki z zagrożeniami terrorystycznymi*, [w:] I. Nowicka (red.), *Rocznik z Bezpieczeństwa Wewnętrznego i Administracji*, Szczytno 2011, s. 126.

⁴ Z. Ścibiorek i in. (red.), *Bezpieczeństwo wewnętrzne. Podręcznik akademicki*, Toruń 2015, s. 39–40.

⁵ M. Kuryłowicz, *Ewaluacja w bezpieczeństwie*, [w:] B. Bębenek i in. (red.), *Samorząd terytorialny w kształtowaniu bezpieczeństwa publicznego*, Pułtusk 2018, s. 141.

Kolejnym i jakże istotnym punktem przedmiotowych rozważań będzie pochylenie się nad znaczeniem zasobów w procesach na rzecz bezpieczeństwa. Potrzeba poszukiwania zasobów bezpośrednio czy też pośrednio wpływających na poziom bezpieczeństwa państwa jest istotnym elementem realizacji interdyscyplinarnych procesów na rzecz bezpieczeństwa. Wskazana potrzeba nakazuje dokonanie przeglądu oraz weryfikację realnych i dostępnych zasobów. Potocznie i powszechnie uważamy, iż wiemy, co to takiego zasób, zasoby, lecz niewielu prowadzących dyskusje na rzecz bezpieczeństwa zwraca na ten element procesu zarządzania szczególną uwagę. Zgodnie z definicją prezentowaną w *Słowniku języka polskiego*, „zasób to pewna ilość czegoś nagromadzona w celu wykorzystania w przyszłości”⁶. Prosta formuła słownikowej definicji jasno i wprost wyjaśnia znaczenie zasobów. Niemniej jednak, dokonując dalszych rozważań, należy spojrzeć na propozycję definiowania zasobu/ów np. w naukach o zarządzaniu. Koźmiński i Jemieliński określają zasoby jako

materialne i niematerialne wartości, których cechy pozwalają realizować misje i cele organizacji i które pozostają do dyspozycji kierownictwa organizacji. Innymi słowy, może ono kształtować względnie swobodnie ilościowe i jakościowe parametry zasobów oraz użytkować je w sposób, który uznaje za właściwy. Zasób jest więc także pewną rezerwą, do której mogą się odwołać zarządzający. Zmieniając charakterystyki, miejsce i skalę zastosowania zasobu, można dokonać „zwrotu” w funkcjonowaniu organizacji⁷.

Ostatnie zdanie przytoczonej definicji, w ocenie autora oraz w kontekście rozpatrywania problemu tj. w obszarze bezpieczeństwa, jest dość skomplikowaną operacją, która hipotetycznie mogłaby zaistnieć jedynie w jakiejś specjalnej, wyjątkowej sytuacji kryzysowej. Inną propozycję przedstawia Ł. Sułkowski: „Zasoby oznaczają podstawowe dobra, niezbędne do funkcjonowania organizacji i przez nie przetwarzane. Znajdują się one pierwotnie w otoczeniu i są stamtąd asymilowane oraz transformowane przez organizację”⁸. Jak już podkreślono, zasoby stanowią istotny element procesu

---

⁶ *Słownik języka ...*, s. 1282.

⁷ A.K. Koźmiński, D. Jemieliński, *Zarządzanie od podstaw*, Warszawa 2011, s. 103.

⁸ Ł. Sułkowski, *Epistemologia i metodologia zarządzania*, Warszawa 2012, s. 45.

zarządzania, a w szczególności procesów na rzecz bezpieczeństwa. Dopełniając wyjaśnienie i uzasadnienie znaczenia zasobów w zarządzaniu przedmiotowymi procesami, należy je sprecyzować bądź uwypuklić. Wspomniani już Koźmiński i Jemieliński dokonali podziału zasobów na materialne i niematerialne. „Zasoby materialne to majątek, którym organizacja dysponuje. Obejmuje on środki finansowe (m.in. gotówkę, należności, kredyty, regularne dotacje itp.), nieruchomości, maszyny, urządzenia, środki transportu, zasoby wyrobów gotowych, surowców, materiałów, półproduktów. Osobną kategorię zasobów stanowią technika, technologia i know-how, będące w posiadaniu organizacji. Zasoby te obejmują własną, samodzielnie opracowaną technologię oraz tę nabytą (licencje, zakupy), ale opracowaną przez organizację. Materialny i technologiczny potencjał organizacji bardzo często stanowi podstawę oceny przez zewnętrznych obserwatorów (inwestorów, władze zwierzchnie itp.) – między innymi dlatego, że stosunkowo łatwo jest dokonać jego wyceny”⁹. Przytoczona definicja pozwala na jednoznaczne stwierdzenie, iż nauki o zarządzaniu przenikają się z naukami o bezpieczeństwie, co stanowi o interdyscyplinarności obszaru bezpieczeństwa. Szczegóły zasobów materialnych, jako wartości w zarządzaniu bezpośrednio korespondują z elementami geostrategii, a nawet geopolityki, przedmiotami ściśle związanymi z naukami o bezpieczeństwie. Natomiast

zasoby niematerialne są pierwotne w stosunku do materialnych i doskonale płynne w sensie, że można je przekształcić w dowolny zasób materialny (np. właściwe kontakty można zamienić zarówno na źródło finansowania, jak i na możliwości użytkowania nieruchomości), dlatego też to one najbardziej liczą się we współczesnym świecie. Wśród zasobów niematerialnych szczególnie istotne są:

- zasoby ludzkie (zwłaszcza kadra kierownicza) podlegająca ocenie w kategoriach liczebności, kwalifikacji i doświadczenia oraz ich adekwatności w stosunku do wykonywanych zadań, a także zdolności i motywacji do działania, mobilności, innowacyjności oraz lojalności w stosunku do organizacji;

---

⁹ A.K. Koźmiński, D. Jemieliński, op. cit., s. 103.

- kultura organizacji oceniana z punktu widzenia zgodności z wymogami prawidłowego reagowania na wyzwania otoczenia, czyli zdolności do realizowania misji i zadań organizacji i współdziałania ze sobą jej uczestników w konkretnych warunkach;
- informacja, a ściślej zdolność organizacji do pozyskiwania z otoczenia i z wnętrza potrzebnych informacji, magazynowania ich, odszukiwania i wykorzystywania w realizowanych procesach;
- wiedza, czyli zdolność do przetwarzania informacji na wiedzę, zarządzania nią i wykorzystywania w realizowanych procesach;
- strategia, czyli specyficzny dla danej organizacji i względnie trudny do imitacji przez innych sposób na uzyskanie i utrzymanie w dłuższym okresie przewagi konkurencyjnej;
- marka, koncentrująca w sobie reputację organizacji, jej rozpoznawalność w środowisku, w jakim działa, kredyt zaufania, który w nim posiada, i zdolność do wzbudzania pozytywnych emocji;
- kontakty, to wypracowane w organizacji trwałe relacje ze światem zewnętrznym oparte na kredycie zaufania i skłonności do współdziałania, a nawet pomocy;
- struktura, a ściślej jej zdolność do generowania zachowań sprzyjających prawidłowej realizacji misji i zadań organizacji¹⁰.

Uwzględniając przybliżone powyżej propozycje i kwestie, należałoby pochylić się nad znaczeniami terminów: „proces” i „zarządzanie”. S. Nowak twierdzi, iż proces to „pewien ciąg zachowań przebiegających wedle pewnej jednolitej zasady (na przykład zmierzających do osiągnięcia pewnego bardziej odległego w czasie celu)”¹¹. Znaczenie procesu powróci w dalszej części prowadzonych rozważań. Natomiast druga kwestia to fundament nauk o zarządzaniu. Jego przedstawiciele, tj. J.A.F. Stoner, R.E. Freeman i D.R. Gilbert jr twierdzą, iż kierowanie to inaczej mówiąc zarządzanie.

Kierowanie (zarządzanie) jest procesem planowania, organizowania, przewodzenia i kontrolowania pracy członków organizacji oraz wykorzystania

---

¹⁰ Ibidem, s. 103–104.

¹¹ S. Nowak, *Metodologia badań społecznych*, Warszawa 2011, s. 40.

wszelkich dostępnych zasobów organizacji do osiągnięcia jej celów. Kierowanie (zarządzanie) to praktyka świadomego i ustawicznego kształtowania organizacji¹².

Podobnie wskazuje W. Griffin:

Zarządzanie to zestaw działań (obejmujący planowanie i podejmowanie decyzji, organizowanie, przewodzenie, tj. kierowanie ludźmi i kontrolowanie) skierowanych na zasoby organizacji (ludzkie, finansowe, rzeczowe i informacyjne) i wykonywanych z zamiarem osiągnięcia celów organizacji w sposób sprawny i skuteczny. W rozumieniu autora „sprawny” tzn. wykorzystujący zasoby mądrze i bez zbędnego marnotrawstwa. Natomiast „skuteczny” tzn. działający z powodzeniem¹³.

Natomiast W. Kitler prezentuje definicję zarządzania w sposób następujący:

Zarządzanie jest rodzajem kierowania opartym na władzy organizacyjnej, wynikającej z prawa własności zasobów (ludzi, rzeczy, środków finansowych), polegającym na planowaniu, organizowaniu, przewodzeniu i kontrolowaniu pracy członków organizacji oraz wykorzystaniu wszelkich dostępnych zasobów do osiągnięcia jej celów (wszelkich celów!)¹⁴.

Dokonując przemyśleń w przedmiotowej kwestii, autor rozważań podkreśla znaczenie interdyscyplinarnego podejścia do obszaru bezpieczeństwa. Niemniej jednak zachęca do przemyślanego, krytycznego i zasadnego korzystania z dorobku innych nauk. Ślepe, bezkrytyczne przejmowanie wypracowanych kanonów metodologii badawczej z innych nauk może skutkować błędnym i niepotrzebnym prowadzeniem procesu badawczego, który przede wszystkim ma mieć charakter użyteczny.

---

¹² J.A.F. Stoner, R.E. Freeman, D.R. Gilbert jr, *Kierowanie*, Warszawa 2001, s. 20.

¹³ R.W. Griffin, *Podstawy zarządzania organizacjami*, Warszawa 2002, s. 38.

¹⁴ W. Kitler, *Zarządzanie kryzysowe w Polsce, stan obecny i perspektywy*, [w:] G. Sobolewski D. Majchrzak (red.), *Zarządzanie kryzysowe w systemie bezpieczeństwa narodowego*, Warszawa 2011, s. 17.

Kontynuując rozważania przedmiotowego artykułu, należy wyjaśnić kwestię pojmowania bezpieczeństwa i poczucia bezpieczeństwa. Jak twierdzą Ścibiorek, Wiśniewski, Kuc i Dawidczyk,

poczucie bezpieczeństwa jest jedną z podstawowych potrzeb i oczekiwań każdego człowieka. Bezpieczeństwo ma wymiar społeczny. Jest naczelną potrzebą nie tylko jednostki, ale i grupy społecznej. Jest także podstawowym celem działań państw i systemów międzynarodowych; jego brak wywołuje niepokój i poczucie zagrożenia¹⁵.

Autor, mając powyższe na uwadze, ponownie wysuwa autorską propozycję definicji bezpieczeństwa¹⁶. Bezpieczeństwo to permanentny proces utrzymania stabilności wszystkich zmiennych, mogących wpłynąć negatywnie na pewność egzystencji i harmonii rozwoju danego podmiotu¹⁷. Podkreślić tu należy podejście procesowe, czyli szeregu działań rozłożonych na osi czasu. Ponadto, zawsze winno się pamiętać o istocie bezpieczeństwa. Autor opracowania proponuje uznać, iż istotą bezpieczeństwa jest przede wszystkim pewność bytu.

Wskazuje, iż jest to permanentny proces dlatego, że człowiek będący podmiotem rozważań obszaru bezpieczeństwa nie jest w stanie zawiesić się w czasie czy też na osi czasu. Pomimo stwierdzenia, że w danej chwili, a precyzyjniej – w danym momencie czuje się bezpieczny, nie znaczy to, że w otaczającym go środowisku nie istnieją zagrożenia, wobec których nieustannie podejmowane są działania redukujące – nazwijmy je stabilizującymi. Pojawiają się ryzyka, które nieredukowane, w negatywnym środowisku, mogą mieć bezpośredni wpływ na przedmiotowe bezpieczeństwo, co wskazuje jasno, iż bezpieczeństwo musi być pojmowane procesowo! Ponownie przytoczyć należy słowa Nowaka, że proces to „pewien ciąg zachowań przebiegających wedle pewnej jednolitej zasady (na przykład zmierzających do osiągnięcia pewnego

---

¹⁵ Z. Ścibiorek i in. (red.), op. cit., s. 24.

¹⁶ Szczegółowe i uzupełniające wyjaśnienie proponowanej definicji zob: M. Kuryłowicz, *Ewaluacja w bezpieczeństwie*, [w:] B. Bębenek i in. (red.), op. cit., oraz M. Kuryłowicz, *Wartościowanie w procesie ewaluacji. Ewaluacja w obszarze bezpieczeństwa – kontynuacja rozważań*, [w:] B. Bębenek i in. (red.), *Samorząd terytorialny w kształtowaniu bezpieczeństwa publicznego (II)*, Pułtusk 2019.

¹⁷ M. Kuryłowicz, *Ewaluacja w bezpieczeństwie ...*, s. 141.

bardziej odległego w czasie celu)”¹⁸. Wspomniany socjolog wskazuje również na znaczenie pojmowania i rozróżniania dwóch terminów, tj. „zdarzeń”, czyli jakiś zmian stanu rzeczy, jak również przywołanego już wcześniej „procesu”. „Podobnie w wymiarze czasu, zdarzenie jednostkowe możemy rozłożyć na ciąg zdarzeń bardziej elementarnych, obejmujących krótsze odcinki czasowe, w wyniku czego zdarzenie rozpada się na wieloelementowy proces”¹⁹. Przywołane definicje jednoznacznie wskazują, iż wszelkie podejmowane działania w obszarze bezpieczeństwa wyczerpują znamiona procesu. Skoro bezpieczeństwo jest procesem, należy zatem podkreślić, iż jest to działanie w określonym przedziale czasowym, a może inaczej – jest to cykl podejmowanych działań zmierzających do zamierzonego celu. Te działania nigdy się nie kończą, tak jak nigdy nie możemy stwierdzić, że nasze bezpieczeństwo jest dane nam raz na zawsze. Zasadne więc wydaje się, aby podtrzymać wprowadzenie słowa „cykl”, które na potrzeby bezpieczeństwa zamienia sformułowanie: „w określonym przedziale czasowym”. Idąc dalej, skoro zakłada się celowe działanie – można więc stwierdzić, iż działanie to ma być pojmowane jako zestaw działań prowadzonych w cyklach czasowych, wykorzystujących posiadane zasoby i środki, ukierunkowanych na osiągnięcie zamierzonego celu (istota procesu bezpieczeństwa – pewność bytu). Zamierzonym celem jest utrzymanie stabilności zmiennych, tj. wszystkich pojawiających się zmiennych. Przy wyjaśnianiu propozycji definicji bezpieczeństwa, pojawia się potrzeba sprecyzowania bądź wyjaśnienia użycia pojęcia „zmiennie”. W nauce zmiennie, a bardziej precyzyjnie w metodologii badań naukowych, np. według J.W. Creswella, to

cecha lub właściwość jednostki bądź organizacji, którą można mierzyć bądź obserwować i która wykazuje różnice wśród badanych osób bądź organizacji. Zazwyczaj różnice dotyczą dwóch lub więcej kategorii bądź tworzą kontinuum wyników, a zmiennie można zmierzyć lub ocenić, posługując się odpowiednią skalą²⁰.

---

¹⁸ S. Nowak, *Metodologia badań społecznych*, Warszawa 2011, s. 40.

¹⁹ Ibidem, s. 41.

²⁰ J.W. Creswell, *Projektowanie badań naukowych. Metody jakościowe, ilościowe i mieszane*, Kraków 2013, s. 250.

S. Nowak zauważa, iż „czasem jednak definicja pojęcia skonstruowana jest w ten sposób, że określa jedynie, pod jakim względem analizujemy określone przedmioty oraz jakie relacje między nimi mogą zachodzić, kiedy te przedmioty rozpatrujemy pod danym względem”²¹. Wspomniany autor w dalszej części wypowiedzi dodaje, że

kiedy fizyk definiuje pojęcie „prędkości” lub „masy” albo socjolog pojęcie „postawy wobec służby wojskowej” lub „integracji grupowej”, to tego rodzaju pojęcie cechy zmiennej [dalej autor rozważania będzie mówił krócej o zmiennych – M.K.] określa jedynie, pod jakim względem interesują nas analizowane przedmioty, specyfikując ich możliwe własności, stany lub zdarzenia, którym podlegają, a ponadto jakie typy relacji będziemy uwzględniać między przedmiotami rozpatrywanymi pod danym względem”²².

Mając na uwadze powyższe, wydaje się słuszne wpisanie w propozycję terminu „bezpieczeństwo” sformułowania „zmiennie”. Wprowadzenie tegoż pojęcia podkreśla dynamikę środowiska bezpieczeństwa oraz wielość wszelkiego rodzaju cech, właściwości elementów, składowych różnych systemów, akcji, reakcji i interakcji pomiędzy wszystkimi uczestnikami procesu, utrzymania pożądanego poziomu stabilności bezpieczeństwa.

Uznając, że wstępnie udało się wprowadzić w tok rozumowania autora opracowania, choć temat rozważań jest zbyt szeroki, aby w tak krótkim dziele satysfakcjonująco go przedstawić, należy poddać pod rozważania co najmniej dwa problemy:

- czy Służba Więzienna stanowi odpowiedni potencjał z punktu widzenia systemu bezpieczeństwa państwa?
- czy Służba Więzienna wpisuje się w zasób systemu bezpieczeństwa państwa?

System Bezpieczeństwa Państwa, jak już wcześniej wspomniano, składa się z podsystemu (systemu) kierowania i szeregu podsystemów (systemów) wykonawczych. Podsystemy (w tym ogniwa) wykonawcze przedmiotowego systemu są to „siły i środki przewidziane do realizacji zadań w dziedzinie

²¹ S. Nowak, op. cit., s. 152.

²² Ibidem.

bezpieczeństwa, pozostające w dyspozycji organów kierowania bezpieczeństwem. Można wśród nich wyróżnić:

- ♦ podsystemy operacyjne: podsystem obronny (obronności państwa, obrony narodowej, bezpieczeństwa militarnego); podsystemy ochronne państwa i ludności (bezpieczeństwa cywilnego, pozamilitarnego);
- ♦ podsystemy wsparcia: społeczne i gospodarcze²³.

Istotą podjętych rozważań było dokonanie wstępnej analizy zasobów, stanowiących potencjał na rzecz bezpieczeństwa, a konkretnie możliwości Służby Więziennej. Służba Więzienna realizuje swoje zadania w oparciu o regulacje zawarte w Ustawie o Służbie Więziennej²⁴ i Kodeksie karnym wykonawczym²⁵. Przedmiotowa Ustawa w art. 1 mówi, że przywołana służba jest „umundurowaną i uzbrojoną formacją apolityczną podległą Ministrowi Sprawiedliwości, posiadającą własną strukturę organizacyjną”²⁶. Wszystkie określone zadania przeznaczone dla tej formacji, zawarte w powyższych regulacjach, pośrednio lub bezpośrednio wpisują się w interdyscyplinarny obszar bezpieczeństwa. Katalog zadań podstawowych, nałożony przez ustawodawcę, wskazany jest w art. 2 ust. 2 i przedstawia się następująco:

- ♦ prowadzenie oddziaływań penitencjarnych i resocjalizacyjnych wobec osób skazanych na karę pozbawienia wolności, przede wszystkim przez organizowanie pracy sprzyjającej zdobywaniu kwalifikacji zawodowych, nauczania, zajęć kulturalno-oświatowych, zajęć z zakresu kultury fizycznej i sportu oraz specjalistycznych oddziaływań terapeutycznych;
- ♦ wykonywanie tymczasowego aresztowania w sposób zabezpieczający prawidłowy tok postępowania karnego o przestępstwo lub przestępstwo skarbowe;

²³ Propozycje-nowych-terminow-z-dziedziny-bezpieczenstwa, <https://www.bbn.gov.pl/pl/bezpieczenstwo-narodowe/minislownik-bbn-propozy/6035>, MINISŁOWNIK-BBN [dostęp: 17 X 2019].

²⁴ Ustawa o Służbie Więziennej z 9 IV 2010 r. (Dz.U. 2019, poz. 1427).

²⁵ Kodeks karny wykonawczy z 6 VI 1997 r. (Dz.U. 2019, poz. 676).

²⁶ Ustawa o Służbie Więziennej ..., art. 1.

- zapewnienie osobom skazanym na karę pozbawienia wolności lub tymczasowo aresztowanym, a także osobom, wobec których są wykonywane kary pozbawienia wolności i środki przymusu skutkujące pozbawieniem wolności, przestrzegania ich praw, a zwłaszcza humanitarnych warunków bytowych, poszanowania godności, opieki zdrowotnej i religijnej;
- humanitarne traktowanie osób pozbawionych wolności;
- ochrona społeczeństwa przed sprawcami przestępstw lub przestępstw skarbowych osadzonymi w zakładach karnych i aresztach śledczych;
- zapewnienie w zakładach karnych i aresztach śledczych porządku i bezpieczeństwa;
- wykonywanie na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej tymczasowego aresztowania oraz kar pozbawienia wolności i środków przymusu skutkujących pozbawieniem wolności, jeżeli mają być wykonywane w zakładach karnych i aresztach śledczych i jeżeli wynikają z realizacji orzeczenia wydanego przez właściwy organ; prowadzenie Centralnej Bazy Danych Osób Pozbawionych Wolności, zwanej dalej „Centralną Bazą”;
- współdziałanie z odpowiednimi formacjami innych państw oraz z organizacjami międzynarodowymi na podstawie umów i porozumień międzynarodowych;
- realizacja czynności wykonywanych przez podmioty, o których mowa w art. 43 g § 1 ustawy z 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy, w przypadku powierzenia tych czynności przez Ministra Sprawiedliwości²⁷.

Mając powyższe na uwadze, nie sposób nie zauważyć, iż w każdym z wymienionych podsystemów (kierowania i wykonawczym) dostrzegamy potencjał Służby Więziennej. Zasób, jaki ta formacja stanowi, i sposób, w jaki wpływa na utrzymanie stabilności wszystkich zmiennych, w większym lub mniejszym stopniu kształtują sprawność i koordynację prowadzenia procesu na rzecz bezpieczeństwa państwa. Postawione wcześniej pytania stanowią o konieczności kompleksowego badania tej materii. Uwidacznia się też potrzeba sprecyzowania roli, jaką ta formacja ma odegrać w poszczególnych podsystemach. Analiza i krytyka piśmiennictwa oraz wypracowana propozycja definicji w obszarze bezpieczeństwa wskazują, iż podnosząc kwestię

---

²⁷ Ibidem, art. 2.

Służby Więziennej jako swoistego rodzaju zasób organizacji, jaką jest państwo, autor opracowania podkreśla, jak ważnym elementem rozpoczęcia i trwania procesu na rzecz bezpieczeństwa jest dostrzeżenie jego szans. Niewątpliwie taką szansą jest systemowe włączenia i określenie roli Służby Więziennej na rzecz kompletnego kreowania bezpiecznej rzeczywistości.

Określając w tytule artykułu jego charakter (tj. wprowadzenie do rozważań), autor celowo nie rozwijał kwestii potencjału Służby Więziennej co do możliwości jego wykorzystania w perspektywie Systemu Bezpieczeństwa Państwa. Takie rozważania będą kontynuowane w kolejnych pracach. Jednocześnie wszystkich zainteresowanych przedmiotowym obszarem zachęcam do podejmowania tego rodzaju prób. Będzie to świadczyło o holistycznym podejściu do nauk o bezpieczeństwie, dostrzeganiu szans, podejmowaniu wyzwań i dbałości o redukcję pojawiającego się ryzyka. Jednocześnie należy podkreślić, że Służba Więzienna jako, co podkreślono już wcześniej, trzydziestotysięczna formacja mundurowa winna być włączona w katalog zasobów Systemu Bezpieczeństwa Państwa.

Bibliografia

- Bębenek B. i in. (red.), *Samorząd terytorialny w kształtowaniu bezpieczeństwa publicznego*, Pułtusk 2018.
- Bębenek B. i in. (red.), *Samorząd terytorialny w kształtowaniu bezpieczeństwa publicznego (II)*, Pułtusk 2019.
- Creswell J.W., *Projektowanie badań naukowych. Metody jakościowe, ilościowe i mieszane*, Kraków 2013.
- Griffin R.W., *Podstawy zarządzania organizacjami*, Warszawa 2002.
- Kodeks karny wykonawczy z 6 czerwca 1997 r. (Dz.U. 2019, poz. 676).
- Koźmiński A.K., Jemielniak D., *Zarządzanie od podstaw*, Warszawa 2011.
- Nowak S., *Metodologia badań społecznych*, Warszawa 2011.
- Nowicka I. (red.), *Rocznik z Bezpieczeństwa Wewnętrznego i Administracji*, Szczytno 2011.
- Propozycje-nowych-terminow-z-dziedziny-bezpieczenstwa, <https://www.bbn.gov.pl/pl/bezpieczenstwo-narodowe/minislownik-bbn-propozy/6035>, MINISŁOWNIK-BBN, [dostęp: 17 X 2019].
- Sobolewski G., Majchrzak D. (red.), *Zarządzanie kryzysowe w systemie bezpieczeństwa narodowego*, Warszawa 2011.

Stoner J.A.F., Freeman R.E., Gilbert D.R. jr, *Kierowanie*, Warszawa 2001.

Sułkowski Ł., *Epistemologia i metodologia zarządzania*, Warszawa 2012.

Ścibiorek Z. i in. (red.), *Bezpieczeństwo wewnętrzne. Podręcznik akademicki*, Toruń 2015.

Ustawa o Służbie Więziennej z 9 kwietnia 2010 r. (Dz.U. 2019, poz. 1427).

PIOTR HAC

Akademia Sztuki Wojennej w Warszawie

Współdziałanie policji i służby więziennej w ujawnianiu przestępstw oraz wykrywaniu sprawców

Abstrakt

W artykule przedstawiono podstawy formalne współdziałania pomiędzy Policją a Służbą Więzienną w zakresie ujawniania przestępstw i wykrywania ich sprawców. Autor dokonał podziału faktycznych podstaw do podjęcia takiego współdziałania na wynikające: z własnych działań Policji, z własnych działań Służby Więziennej oraz ze zdarzeń nadzwyczajnych. Następnie przedstawiono praktyczne aspekty współdziałania w każdym z tych obszarów oraz przewidywane w ich ramach działania, uwzględniając czynności ochronne i kontrolne Służby Więziennej, jak również przedsięwzięcia dochodzeniowo-śledcze i operacyjno-rozpoznawcze prowadzone przez Policję.

Słowa kluczowe

współdziałanie, Policja, Służba Więzienna, przestępstwo, sprawca przestępstwa

Abstract

In the article formal basis of cooperation in Poland between Police and Prison Service, in the field of revealing crimes and detecting their perpetrators, are presented. The Author made the division of factual grounds for undertaking such cooperation on arising from: own Police activities, own Prison Service activities and from extraordinary events. Then practical aspects of cooperation are presented in each of these areas and activities envisaged within their framework. Protective and control Prison Service activities are included here as well as investigating and operational Police activities.

Key words

cooperation, Police, Prison Service, crime, perpetrator

Wprowadzenie

Podstawą zapewnienia bezpieczeństwa i porządku publicznego na właściwym poziomie jest m.in. skuteczne ujawnianie przestępstw oraz wykrywanie ich sprawców, co powinno przekładać się na mającą poważne oddziaływanie prewencyjne nieuchronność wymierzania kary. Niewątpliwie najważniejszą formacją w Polsce wypełniającą zadania z tego zakresu jest Policja, prowadząca – w celu rozpoznawania, zapobiegania i wykrywania przestępstw – czynności operacyjno-rozpoznawcze, dochodzeniowo-śledcze oraz administracyjno-porządkowe¹. Dążąc do zwiększenia skuteczności swych działań oraz z uwagi na ograniczone możliwości osobowe, techniczne i formalne, Policja współdziała z wieloma podmiotami krajowymi i zagranicznymi, chociaż obowiązujące przepisy normatywne w różny sposób regulują tę materię².

Formacją mającą kluczowe znaczenie dla właściwego sposobu wykonania zasądzonych kar pozbawienia wolności oraz częściowo także dla zapewnienia prawidłowego toku prowadzenia postępowania karnego jest Służba Więzienna, której celem jest podejmowanie działań związanych z ochroną społeczeństwa i zadośćuczynieniem sprawiedliwości, lecz także aspekty indywidualne osób poddawanych izolacji społecznej. Zatem działania więziennictwa mają dwutorowy charakter: społeczny (izolacja i resocjalizacja

---

¹ Art. 1 ust. 2 pkt 4 i art. 14 ust. 1 ustawy z 6 IV 1990 r. o Policji (Dz.U. 2019, poz. 161). Za najważniejszą służbę utrzymującą bezpieczeństwo i porządek publiczny w Polsce uznali Policję autorzy *Strategii Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej* z roku 2014, pkt 87, s. 36.

² Sama ustawa o Policji odnosi się jedynie do współdziałania w zakresie inicjowania i organizowania działań mających na celu zapobieganie popełnianiu przestępstw i wykroczeń oraz zjawiskom kryminogennym z organami państwowymi, samorządowymi i organizacjami społecznymi (art. 1 ust. 2 pkt 3) oraz do współdziałania z policjami innych państw, a także z ich organizacjami międzynarodowymi (art. 1 ust. 2 pkt 7). Ciężko uznać za optymalną podstawę współdziałania, możliwość żądania przez policjantów na podstawie art. 15 ust. 1 pkt 6 tej ustawy niezbędnej pomocy od m.in. instytucji państwowych i organów administracji rządowej. W odmienny sposób ustawodawca rozwiązał te kwestie choćby w ustawie z 24 VIII 2001 r. o Żandarmerii Wojskowej i wojskowych organach porządkowych (Dz.U. 2019, poz. 518), gdzie w art. 4 ust. 1 pkt 6 współdziałanie z polskimi oraz zagranicznymi organami i służbami właściwymi w sprawach bezpieczeństwa i porządku publicznego wskazano jako jedno z zadań Żandarmerii Wojskowej oraz w art. 14, w którym wymieniono najważniejsze podmioty współdziałania i jego zakres.

przestępców) oraz instytucjonalny (bezpieczeństwo więźniów, bezpieczeństwo personelu). Natomiast wykonywanie tymczasowego aresztowania skupia się na zabezpieczeniu prawidłowego toku postępowania przygotowawczego poprzez uniemożliwienie niekontrolowanych kontaktów pomiędzy współnikami działań przestępczych oraz ze światem zewnętrznym³.

Służba Więzienna podlega ministrowi sprawiedliwości i realizuje zadania w zakresie wykonywania tymczasowego aresztowania oraz kar pozbawienia wolności i środków przymusu skutkujących pozbawieniem wolności, na zasadach określonych w Kodeksie karnym wykonawczym⁴. Do podstawowych zadań Służby Więziennej należy prowadzenie oddziaływań penitencjarnych i resocjalizacyjnych wobec osób skazanych na pozbawienie wolności, zapewnienie im humanitarnych warunków bytowych, opieki zdrowotnej i religijnej, jak również zapewnienie w zakładach karnych i aresztach śledczych porządku i bezpieczeństwa⁵. Funkcjonariuszom tej formacji przysługują określone uprawnienia (m.in. legitymowanie, dokonywanie kontroli osobistej, zatrzymanie osoby, użycie lub wykorzystanie środków przymusu bezpośredniego i broni palnej), nakierowane przede wszystkim na prowadzenie czynności w obrębie jednostek organizacyjnych Służby Więziennej lub w ich bezpośrednim sąsiedztwie⁶.

Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie, w oparciu o dostępne źródła, formalnych i praktycznych aspektów współdziałania Policji oraz Służby Więziennej, w kontekście ujawniania przestępstw i wykrywania ich sprawców. Poruszana kwestia wydaje się interesująca, gdyż dotyczy wykonywania czynności przez dwie uzbrojone i hierarchicznie zorganizowane formacje, z których każda działa jednak w innych warunkach oraz w celu wypełnienia innych zadań. Pomimo szerokich kompetencji służbowych policjantów i możliwości prowadzenia przez nich przedsięwzięć na terenie całego kraju, nie są oni władni, by swobodnie poruszać się po terenie zakładów karnych i aresztów śledczych. Z kolei funkcjonariusze Służby Więziennej,

---

³ R. Poklek, *Służba Więzienna w systemie bezpieczeństwa państwa*, „Securitologia” 2013, nr 1, s. 151.

⁴ Ustawa z 6 VI 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy (Dz.U. 2018, poz. 652 ze zm.).

⁵ Art. 1, art. 2 ust. 1 i 2 ustawy z 9 IV 2010 r. o *Służbie Więziennej* (Dz.U. 2018, poz. 1542 ze zm.).

⁶ *Ibidem*, art. 18 i art. 19.

na co dzień stykający się z osobami z przeszłością kryminalną, nie mogą prowadzić z nimi działań dotyczących już popełnionych lub planowanych czynów zabronionych. Tematyka ta nie była dotychczas w sposób wyczerpujący omawiana w literaturze naukowej, a nieliczne prace koncentrowały się na ewentualności prowadzenia w jednostkach penitencjarnych czynności operacyjno-rozpoznawczych⁷. Ograniczenie poruszanej problematyki do zagadnień ujawniania przestępstw i wykrywania ich sprawców jest wynikiem świadomej rezygnacji z opisywania codziennych służbowych kontaktów pomiędzy funkcjonariuszami obu formacji w zakresie konwojowania osób tymczasowo aresztowanych lub skazanych.

Pojęcie „współdziałania” w znaczeniu ogólnym oznacza *przyczynianie się do czegoś, współpracę z kimś*, zaś w aspekcie organizacyjno-ekonomicznym dotyczy różnego rodzaju związków tworzonych między jednostkami, które dążą w tym samym czasie do realizacji wspólnego celu lub wzajemnie umożliwiają sobie osiągnięcie celów rozbieżnych, a ich samodzielna realizacja wymagałaby zaangażowania znacznie większych sił i środków, przy tym w niektórych przypadkach byłaby niemożliwa⁸. Współdziałanie, w związku z tym, rozumiane będzie jako wspólne działanie co najmniej dwóch autonomicznych podmiotów, a jego istotą będzie dążenie do efektywnego zrealizowania połączonym wysiłkiem określonych celów, do których podmioty te zostały powołane. Cechami charakterystycznymi współdziałania są: wspólny cel uczestników, autonomiczność uczestników – brak stosunku podległości, dobrowolne uzgodnienie zadań do realizacji oraz realizacja własnych zadań

⁷ Zob. J. Pomiankiewicz, *Więziennictwo wobec problemu pracy operacyjnej*, „Prokurator” 2006, nr 4; A. Cempura, *Czynności operacyjno-rozpoznawcze prowadzone w aresztach śledczych i zakładach karnych*, „Prokuratura i Prawo” 2011, nr 10. Pojęcie „czynności operacyjno-rozpoznawcze” nie posiada definicji ustawowej. Można przyjąć za Pawłem Czarneckim, że jest to: ogół niejawnych działań upoważnionych ustawowo, wyspecjalizowanych służb i organów państwowych, których celem jest jak najbardziej sprawne wykrywanie negatywnych zjawisk godzących w porządek publiczny i bezpieczeństwo powszechne, rozpoznawanie grup oraz środowisk przestępczych, ustalanie źródeł dowodowych, zabezpieczanie środków dowodowych i przeprowadzanie dowodów, które mogą zostać wykorzystane w procesie karnym, pozyskiwanie podmiotów współpracujących z organami ścigania, a także ujawnienie okoliczności sprzyjających popełnieniu zachowań nieakceptowalnych społecznie, P. Czarnecki, *Czynności operacyjno-rozpoznawcze a postępowanie karne*, „Palestra” 2014, nr 7–8, s. 122.

⁸ D. Nowak, *Wpływ współpracy i współdziałania na wybrane obszary funkcjonowania przedsiębiorstwa – wyniki badań*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego” 2012, nr 55, s. 688.

przez podmioty współdziałające, z których część polega na udzielaniu wzajemnej pomocy do osiągnięcia celu głównego⁹.

Istotnym warunkiem racjonalnego współdziałania jest jego spodziewana efektywność. Podjęte wspólnie działania powinny prowadzić do osiągnięcia zamierzonego celu przy możliwie najmniejszych nakładach, a podmioty współdziałające nie powinny sobie nawzajem przeszkadzać. Znaczący wpływ będzie na to miała prawidłowa organizacja organów współdziałających, zapewnienie właściwego (tzn. szybkiego i kompetentnego) obiegu informacji, precyzowanie celów, do których się zmierza, *zaszczepienie* woli współdziałania u przysyłanych wykonawców oraz zdefiniowanie tak własnych, jak i wspólnych zamiarów bądź potrzeb¹⁰. Każde współdziałanie podmiotów publicznych powinno być oparte na odpowiednich podstawach prawnych, regulujących samą możliwość prowadzenia wspólnych działań (wyartykułowaną wprost lub przez określenie zazębiających się obszarów odpowiedzialności), a w najlepszym wypadku także kompetencje poszczególnych instytucji (służb) oraz sposób podejmowania decyzji i wymiany informacji. W Polsce skierowany do władz publicznych wymóg współdziałania wyrażony został w niejednolitym stopniu w aktach prawnych różnej rangi¹¹.

Ogólne współdziałanie Służby Więziennej z Policją odbywa się na podstawie art. 4 ust. 1 ustawy o Służbie Więziennej oraz art. 1 ust. 2 pkt 3 ustawy o Policji. Z kolei art. 23 ustawy o Służbie Więziennej określa szczególny tryb współdziałania z Policją w przypadku zagrożenia lub naruszenia bezpieczeństwa jednostki organizacyjnej Służby Więziennej lub konwoju przeprowadzanego przez funkcjonariuszy tej formacji, jeżeli bezpieczeństwo takie nie może być zapewnione siłami i środkami własnymi Służby Więziennej. Przypadki zagrożenia lub naruszenia bezpieczeństwa zostały tu określone jako

⁹ W. Lidwa, *Współdziałanie w walce lądowej*, Toruń 2000, s. 90.

¹⁰ *Współdziałanie Policji z wybranymi podmiotami odpowiedzialnymi za bezpieczeństwo i porządek publiczny*, oprac. J. Wróbel, A. Chechelski, Katowice 2010, s. 7; C. Sochala, *Współdziałanie w realizacji zadań na rzecz Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej w XXI wieku – w sytuacjach zagrożeń. Wybrane zagadnienia*, [w:] *Współdziałanie Sił Zbrojnych RP z Policją i administracją samorządową w sytuacjach zagrożeń*, red. nauk. B. Pacek i in., Białobrzegi 2012, s. 95–96.

¹¹ Dla przykładu w Konstytucji RP z 1997 r. (Dz.U. 1997, nr 78, poz. 483 ze zm.) wymóg współdziałania określono jedynie w zakresie prowadzenia polityki zagranicznej (art. 133 ust. 3). Poza tym w preambule Konstytucji ogólnie wspomniano o *współdziałaniu władz*. Por. M. Brzozowski, *Współdziałanie władz publicznych*, „Państwo i Prawo” 2010, nr 2, s. 4.

wynikające w szczególności z przygotowywania, usiłowania lub dokonania zamachu terrorystycznego, napadu, buntu, zbiorowej ucieczki osadzonych, najścia tłumu, pożaru, katastrofy lub klęski żywiołowej. Według przyjętych rozwiązań, w zależności od stopnia i rodzaju zagrożenia, współdziałanie Policji może polegać na przekazaniu informacji, które mogą mieć znaczenie dla bezpieczeństwa jednostki organizacyjnej Służby Więziennej lub osób pozbawionych wolności, zabezpieczeniu terenu takiej jednostki lub konwoju od zewnątrz, wprowadzeniu sił Policji na teren jednostki, przywróceniu porządku na terenie jednostki lub w jej sąsiedztwie, wzmocnieniu sił Służby Więziennej, odparciu napadu, organizacji pościgu, ujęciu osób pozbawionych wolności lub ich ewakuacji¹². Rozwiązanie to, choć w oczywisty sposób powiązane z przeciwdziałaniem popełnianiu przestępstw, nakierowane jest na utrzymanie bezpieczeństwa i porządku w jednostkach organizacyjnych Służby Więziennej – przede wszystkim w zakładach karnych i aresztach śledczych, oraz bezpieczeństwa osobistego funkcjonariuszy pełniących służbę konwojową.

Ujawnianie przestępstw oraz wykrywanie ich sprawców jest jednym z podstawowych elementów utrzymania bezpieczeństwa i porządku publicznego w państwie, a także ma kluczowe znaczenie dla społecznego odbioru sposobu realizacji zadań przez organy ścigania, w tym Policję. Szeroko rozumiane zwalczanie przestępczości, oprócz działań zapobiegających naruszeniom prawa, nie mogłoby się obyć bez skutecznego prowadzenia czynności świadczących o nieuchronności karania sprawców przestępstw, dodatkowo mających na celu odzyskanie utraconego mienia oraz minimalizowanie strat budżetu państwa¹³. Pomimo istnienia zjawiska tzw. ciemnej liczby przestępstw, tj. liczby przestępstw niezgłoszonych lub niezarejestrowanych przez

---

¹² Przepisem wykonawczym do art. 23 ustawy o Służbie Więziennej jest rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 3 II 2011 r. w sprawie trybu współdziałania Służby Więziennej z Policją w przypadku zagrożenia lub naruszenia bezpieczeństwa jednostki organizacyjnej Służby Więziennej lub konwoju, Dz.U. nr 31, poz. 154. Organizowanie systemu współdziałania oraz współpraca w tym zakresie z Policją jest zadaniem dyrektorów okręgowych Służby Więziennej.

¹³ *Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej z roku 2014*, pkt 87. Za przestępstwo należy uznać bezprawny i zawiniony czyn człowieka, zagrożony karą przez ustawę obowiązującą w momencie jego popełnienia, którego społeczna szkodliwość będzie większa niż znikoma – zob. art. 1 ustawy z 6 VI 1997 r. *Kodeks karny*, Dz.U. 2018, poz. 1600 ze zm.

właściwe podmioty, ściganie sprawców czynów zabronionych jest jednym z podstawowych metod walki ze zjawiskiem przestępczości. Wydaje się, że dla prawidłowego wykonywania tego zadania konieczne jest zapewnienie stosownej szybkości ujawnienia faktu popełnienia przestępstwa od momentu jego faktycznego zaistnienia, dynamiki prowadzenia czynności dowodowych oraz odpowiedniego poziomu zebrania obiektywnych dowodów, świadczących o winie faktycznego sprawcy.

Współdziałanie Policji i Służby Więziennej w ujawnianiu przestępstw i wykrywaniu ich sprawców nie zostało wprost wyrażone w obowiązujących aktach normatywnych. Wprawdzie, zgodnie z ustawą o Służbie Więziennej, formacja ta współpracuje z Szefem Krajowego Centrum Informacji Kryminalnych, którym z założenia jest Komendant Główny Policji, jednak działalność ta ma charakter poboczny wobec podstawowych wyzwań¹⁴.

Podejmując się analizy współdziałania, będącego przedmiotem niniejszego artykułu, należy pamiętać, że wszystkie osoby, wobec których zastosowano środek zapobiegawczy w postaci tymczasowego aresztowania, przebywają w warunkach pełnej izolacji, natomiast osoby pozbawione wolności przebywają w zakładach karnych typu zamkniętego, półotwartego lub otwartego – różniących się stopniem zabezpieczenia, izolacji skazanych oraz wynikającymi z tego ich obowiązkami i uprawnieniami w zakresie poruszania się po zakładzie i poza jego obrębem¹⁵.

Współdziałanie Policji i Służby Więziennej w zakresie ujawniania przestępstw oraz wykrywania ich sprawców bazuje na obowiązującej w polskim prawie karnym zasadzie legalizmu i wynikającej z niej konieczności podejmowania czynności przez organy ścigania, w każdym przypadku uzyskania uzasadnionego podejrzenia popełnienia przestępstwa. Funkcjonariusze Służby Więziennej mogą nabyć przekonanie o takim podejrzeniu, jednak nie są kompetentni do wykonywania koniecznych czynności dochodzeniowo-śledczych lub operacyjno-rozpoznawczych, i w tych obszarach mogą jedynie wspierać policjantów. Dążenie do korzystania w takiej sytuacji z pomocy

---

¹⁴ Art. 4 ust. 2 ustawy o Służbie Więziennej oraz art. 5 i art. 6 ustawy z 6 VII 2001 r. o gromadzeniu, przetwarzaniu i przekazywaniu informacji kryminalnych (Dz.U. 2015, poz. 1930 ze zm.).

¹⁵ Art. 70 i art. 90–92 Kodeksu karnego wykonawczego. Część skazanych odbywa również karę pozbawienia wolności z wykorzystaniem systemu dozoru elektronicznego.

Policji wydaje się nieuniknione, choć w szczególnie uzasadnionych przypadkach niektóre czynności procesowe może również samodzielnie wykonać prokurator, a dochodzeniowo-śledcze i operacyjno-rozpoznawcze także funkcjonariusze Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Centralnego Biura Antykorupcyjnego, Straży Granicznej lub żołnierze Żandarmerii Wojskowej. Zdecydowana większość przypadków ujawnienia przez funkcjonariuszy Służby Więziennej przestępstw będzie jednak związana z koniecznością podjęcia współpracy z Policją. Wynika to ze wspomnianej już roli tej formacji w państwie, możliwości szybkiego zareagowania na tego typu zdarzenia oraz z analizy przytoczonych przepisów normatywnych, przykładowo: funkcjonariusze Służby Więziennej są uprawnieni do zatrzymania, na terenie jednostki organizacyjnej, osób, co do których istnieje uzasadnione podejrzenie popełnienia czynu zabronionego pod groźbą kary, jak zaznacza ustawa – *celem niezwłocznego przekazania Policji*¹⁶.

Można przyjąć, że do ujawnienia przestępstwa, co do którego zaistnieje konieczność współdziałania pomiędzy Służbą Więzienną a Policją, może dojść w wyniku:

- działań własnych Służby Więziennej,
- działań własnych Policji,
- wydarzeń nadzwyczajnych.

W pierwszym z wymienionych przypadków, wykrycie przestępstwa może być efektem korzystania przez funkcjonariuszy Służby Więziennej z przyznanych im uprawnień, tj. do: legitymowania osób ubiegających się o wstęp lub opuszczających teren jednostki organizacyjnej, dokonywania kontroli osobistej tych osób i kontroli ich odzieży, ubrania i przeglądania zawartości bagaży, jak również sprawdzenia pojazdów wjeżdżających lub wyjeżdżających oraz ładunków tych pojazdów. W wyniku tego typu czynności może dojść do ujawnienia osób skazanych lub tymczasowo aresztowanych, które chcą nielegalnie opuścić miejsce odosobnienia, lub próby wniesienia na teren zakładu karnego albo aresztu śledczego przedmiotów, jakich posiadanie jest zabronione (np. środków odurzających i substancji psychotropowych) bądź niedopuszczalne ze względów bezpieczeństwa (np. broni, środków łączności).

---

¹⁶ Art. 18 ust. 1 pkt 5 ustawy o Służbie Więziennej. O szczególnym trybie współdziałania z Policją na podstawie art. 23 tej ustawy była już mowa.

Tego typu sytuacje mogą być również konsekwencją prowadzenia przez funkcjonariuszy działań ochronnych terenu jednostki organizacyjnej Służby Więziennej lub regulaminowych czynności kontrolnych w poszczególnych celach. Należy nadmienić, że kontroli osobistej mogą być również poddani funkcjonariusze i pracownicy Służby Więziennej.

W powyższych przypadkach podstawowym zadaniem funkcjonariuszy Służby Więziennej będzie zatrzymanie osoby, co do której istnieje uzasadnione podejrzenie popełnienia czynu zabronionego pod groźbą kary, zabezpieczenie przed zniszczeniem lub uszkodzeniem ujawnionych przedmiotów, mogących stanowić dowód w sprawie oraz powiadomienie właściwej jednostki Policji. Ułatwieniem działań dochodzeniowo-śledczych Policji będzie również przedłożenie odpowiednich protokołów sporządzonych przez funkcjonariuszy Służby Więziennej, zapewnienie możliwości niezwłocznego przesłuchania pracowników, którzy ujawnili przestępstwo, jak również udostępnienie zapisu monitoringu, mogącego mieć znaczenie dla postępowania przygotowawczego. Z kwestii natury organizacyjno-logistycznej wskazane będzie nieformalne przydzielenie do policyjnej grupy dochodzeniowo-śledczej wytypowanego funkcjonariusza Służby Więziennej, który odpowiadałby za sprawne prowadzenie czynności procesowych na terenie zakładu karnego lub aresztu śledczego – bez zbytecznego utrudniania dalszego wykonywania codziennej działalności – a także za udostępnienie odrębnych pomieszczeń i urządzeń biurowych. Należy pamiętać, że uprawnienia funkcjonariuszy Służby Więziennej dotyczące kontroli osobistej są częściowo odmienne w stosunku do osób ubiegających się o wstęp na teren jednostki organizacyjnej niż wobec osób przebywających lub opuszczających teren takiej jednostki. W pierwszym przypadku osobie niewyrażającej zgody na poddanie się czynnościom kontrolnym nie zezwala się po prostu na wstęp do zakładu karnego lub aresztu śledczego – co zapewne nie wyklucza możliwości powiadomienia Policji o tego typu zdarzeniu. Natomiast przy podobnej odmowie osoby już przebywającej na terenie jednostki uprzedza się ją o możliwości zatrzymania, a w razie ponownej odmowy, umieszcza się ją w pomieszczeniu dla

osób zatrzymanych i powiadamia Policję, której zadaniem będzie podjęcie dalszych działań¹⁷.

Obowiązujące normy przewidują dwojaki sposób postępowania funkcjonariuszy Służby Więziennej z zakwestionowanymi przedmiotami niedozwolonymi – w przypadku uzasadnionego podejrzenia, że posiadanie tych rzeczy stanowi czyn zabroniony pod groźbą kary, przekazuje się te przedmioty, wraz z dokumentacją, najbliższej jednostce Policji. Jeżeli jednak zachodzi uzasadnione podejrzenie, że ujawnione rzeczy mają związek z postępowaniem karnym prowadzonym wobec osoby pozbawionej wolności (np. jest to nielegalnie przemycony list tzw. gryps), przedmioty te, wraz z protokołem, przekazuje się właściwym organom ścigania lub organom procesowym (sąd, prokuratura, Policja)¹⁸. Każdorazowe zakwalifikowanie wykrytych nielegalnych przedmiotów według powyższych kryteriów będzie dokonywane indywidualnie, zależnie od ich rodzaju i okoliczności zdarzenia oraz zgodnie z regułami unormowań karnych w kontekście określania znamion czynu zabronionego¹⁹.

Z innych możliwości ujawnienia przestępstw przez funkcjonariuszy Służby Więziennej można wymienić uzyskanie informacji o czynie zabronionym popełnionym na szkodę osoby tymczasowo aresztowanej lub pozbawionej wolności – już w warunkach izolacji więziennej (np. pobicie lub zgwałcenie przez innego osadzonego), bądź na szkodę funkcjonariusza (np. poprzez dokonanie czynnej napaści lub znieważenia go). Wstępne działania Służby Więziennej będą w tym przypadku polegały na przekazaniu stosownej informacji do terytorialnie właściwej prokuratury lub jednostki Policji oraz na ułatwieniu przeprowadzenia czynności procesowych w niezbędnym

---

¹⁷ Szerzej w: § 6–8 rozporządzenia Rady Ministrów z 4 VIII 2010 r. w sprawie szczegółowego trybu działań funkcjonariuszy Służby Więziennej podczas wykonywania czynności służbowych, Dz.U. 2010, nr 147, poz. 984.

¹⁸ Ibidem, § 10.

¹⁹ Można spotkać się tu z różnego rodzaju sytuacjami – np. próba wniesienia telefonu dla osoby tymczasowo aresztowanej może być zakwalifikowana jako uzasadnione podejrzenie popełnienia przestępstwa utrudniania postępowania przygotowawczego. Natomiast ten sam czyn dla osoby pozbawionej wolności zapewne będzie rozpatrywany jedynie w kategoriach deliktu regulaminu zakładu karnego. Należy również pamiętać, że część przedmiotów nielegalnych przesyłana jest do jednostek organizacyjnych Służby Więziennej drogą pocztową lub przerzucana przez ogrodzenie, więc początkowe czynności będą dotyczyły jedynie zabezpieczenia ujawnionych rzeczy, a sprawca będzie chwilowo nieznanym.

zakresie – jeżeli takie zostaną podjęte (np. dokonanie oględzin miejsca zdarzenia), bądź też na zapewnieniu wykorzystania innych możliwych źródeł dowodowych (np. techniczne zabezpieczenie zapisu monitoringu, ustalenie danych świadków zdarzenia, przedłożenie dokumentacji służbowej).

Zmierzające do ujawnienia przestępstw oraz ustalenia ich sprawców własne działania Policji, wymagające współdziałania ze strony Służby Więziennej, będą miały charakter czynności dochodzeniowo-śledczych (czyli prowadzonych na podstawie postępowania wynikającego z ustaw karnych) lub opisywanych już wcześniej czynności operacyjno-rozpoznawczych.

W przypadku czynności dochodzeniowo-śledczych działania policjantów mogą być prowadzone przede wszystkim w kierunku ujawnienia nowego przestępstwa, np. w związku z uzyskaniem wiarygodnej informacji – o charakterze procesowym – o możliwości posiadania przez osobę pozbawioną wolności środków odurzających lub broni. Czynności dotyczące zebrania materiałów o sprawcy, w związku z już prowadzonym postępowaniem przygotowawczym, wykonywane będą w przeważającej większości poza siedzibami aresztów śledczych i zakładów karnych. Współdziałanie Policji ze Służbą Więzienną w sytuacji konieczności dokonania w zakładzie karnym lub areszcie śledczym przeszukania osób lub pomieszczeń, a także oględzin miejsca ukrycia ujawnionych przedmiotów będzie miało na celu przede wszystkim ułatwienie przeprowadzenia tych czynności. Pod pojęciem tym będzie się kryło zapewnienie dostępu do określonych pomieszczeń oraz odizolowanie tego rejonu od osób, które mogłyby zakłócić przebieg tych przedsięwzięć. Także i w tym przypadku wskazane będzie wyznaczenie funkcjonariusza Służby Więziennej, który utrzymywałby stały kontakt z policjantem dowodzącym grupą wykonującą czynności dochodzeniowo-śledcze w celu przyspieszenia reakcji na pojawiające się potrzeby i trudności.

Prowadzenie czynności operacyjno-rozpoznawczych w warunkach izolacji więziennej wielokrotnie rodziło wątpliwości środowiska tak penitencjarnego, jak i naukowego, nawet w czasach państwa totalitarnego, jakim była Polska Rzeczpospolita Ludowa²⁰. Z jednej strony wydaje się, że niejawnie uzyskiwanie

---

²⁰ Gdy w 1957 r. więziennictwo przeszło spod władztwa ministra spraw wewnętrznych pod nadzór ministra sprawiedliwości, praca operacyjna w więzieniach została zniesiona, jako komplikująca relacje między więźniami i administracją. Jednak już w 1958 r. przywrócono ją z uwagi na konieczność poprawy bezpieczeństwa. Ostatecznie możliwości prowadzenia przez

informacji o osobach osadzonych stanowi poważną ingerencję w ich podstawowe wolności i prawa oraz – poprzez zaburzanie elementarnej zaufania do wychowawców i oddziaływoych – może utrudniać proces resocjalizacji. Natomiast z drugiej strony można uznać, że areszty śledcze i zakłady karne dają ogromną możliwość obserwowania zachowań oraz kontaktów osób tymczasowo aresztowanych i pozbawionych wolności, jak również ich relacji z otoczeniem tak więziennym, jak i pozawięziennym. Zresztą należy również założyć, że funkcjonariusze Służby Więziennej w trakcie rutynowych rozmów z osadzonymi uzyskują informacje o czynach zabronionych lub przygotowaniach do ich popełnienia²¹. Aktualnie jednak prowadzenie czynności operacyjno-rozpoznawczych przez Służbę Więzienną nie jest możliwe i stanu tego nie należy zmieniać.

Ustawa o Policji, przyznając tej formacji uprawnienia do wykonywania działań operacyjno-rozpoznawczych, nie zakreśliła żadnych ograniczeń podmiotowych lub dotyczących miejsca albo terenu prowadzenia tych czynności. Stan taki wskazuje na prawną dopuszczalność podejmowania tego typu przedsięwzięć w jednostkach penitencjarnych²². Specyfika warunków izolacji więziennej oraz rygorystycznie przestrzeganych zasad wynikających z regulaminów zakładów karnych oraz aresztów śledczych powoduje, że niejawnie celowe uzyskiwanie informacji przez policjantów, przy konieczności zachowania bezpieczeństwa samych funkcjonariuszy, ich metod pracy oraz tożsamości źródeł, jest zadaniem wysoce utrudnionym. Pomimo wszelkich ograniczeń w taktyce prowadzenia czynności operacyjno-rozpoznawczych i uzyskiwanych przy ich pomocy efektach, wielokrotnie są one rodzajem

---

funkcjonariuszy Służby Więziennej czynności operacyjno-rozpoznawczych wobec więźniów zniesiono w listopadzie 1989 r., J. Pomiankiewicz, op. cit., s. 47–48. Metody wykorzystywane w czasach PRL w niejawnym rozpoznawaniu środowiska więziennego przedstawia m.in. K. Busse, *Z agenturą nie czekamy na centralę – instrukcja pracy operacyjnej Wydziału Śledczego KW MO w Radomiu*, „Pamięć i Sprawiedliwość” 2012, nr 11/1.

²¹ Ibidem, s. 49. Informacje tego typu z pewnością są przekazywane właściwym organom.

²² A. Cempura, op. cit., s. 125–126. Autorka ta dochodzi jednak do błędnego wniosku o prawnych możliwościach prowadzenia przez Służbę Więzienną czynności operacyjno-rozpoznawczych, argumentując to m.in. brakiem zakazu ich wykonywania w ustawie o Służbie Więziennej. Organy władzy publicznej powinny działać na podstawie i w granicach prawa, a jeżeli ustawodawca chciałby, aby ta formacja podejmowała czynności operacyjno-rozpoznawcze, to wprost przyznałby jej takie uprawnienia, tak jak to zrobił z szeregiem innych podmiotów.

działalności Policji, jaki może przynieść niezmiernie ważne dla ujawnienia przestępstw ustalenia, w tym również takie, które są niemożliwe do osiągnięcia innymi metodami. Warto dodać, że czynności operacyjno-rozpoznawcze mogą być podejmowane równoległe do toczącego się procesu karnego, przed jego wszczęciem oraz po jego zakończeniu, co ma duże znaczenie przy wykrywaniu sprawców czynów zabronionych²³.

W praktyce można założyć, że funkcjonariusze Służby Więziennej są w stanie ułatwiać prowadzenie przez policjantów czynności operacyjno-rozpoznawczych²⁴. Wykorzystanie niektórych metod pracy operacyjnej, np. określonych w ustawie o Policji – kontroli operacyjnej (art. 19), zakupu kontrolowanego (art. 19a) czy przesyłki niejawnie nadzorowanej (art. 19b), bez współdziałania z organami Służby Więziennej lub osobami przez te organy upoważnionymi, wydaje się po prostu nierealne. Podstawową zasadą tej współpracy będzie utrzymywanie tajemnicy prowadzenia przez Policję własnych przedsięwzięć, gdyż ujawnienie nawet niewielkiego szczegółu tych działań może spowodować zniwelowanie oczekiwanych efektów lub zmianę sposobu działania przez osoby dopuszczające się popełniania przestępstw.

Konieczność przestrzegania zasad konspiracji może również wynikać z możliwego udziału funkcjonariuszy lub pracowników Służby Więziennej w nielegalnym procederze²⁵. Problematyka przestępczości wewnętrznej w Służbie Więziennej nie jest zjawiskiem nowym i jest naturalną konsekwencją funkcjonowania relatywnie nisko opłacanych funkcjonariuszy oraz pracowników tej formacji w bezpośrednim kontakcie z osobami, które niekiedy, nawet osadzone, są w stanie wykorzystywać swoje wpływy bądź posiadane

---

²³ R. Teluk, *Osobowe źródła informacji jako jedna z metod operacyjnego działania organów policyjnych*, „Zeszyty Prawnicze” 2013, nr 13.4, s. 168.

²⁴ Podstawą prawną żądania niezbędnej pomocy przez policjantów będzie w takim przypadku art. 16 ust. 1 pkt 6 ustawy o Policji, natomiast udzielania takiej pomocy przez funkcjonariuszy Służby Więziennej – wspomniany już wcześniej art. 4 ust. 1 ustawy o Służbie Więziennej.

²⁵ Przykładowo – w kwietniu 2019 r. w śledztwie prowadzonym przez Centralne Biuro Śledcze Policji pod nadzorem Prokuratury Krajowej ujawniono, że członkowie zorganizowanej grupy przestępczej dostarczali na teren jednej z jednostek penitencjarnych we Wrocławiu narkotyki, które były dystrybuowane wśród osadzonych. Jednym ze sprawców okazał się funkcjonariusz Służby Więziennej, komunikat Centralnego Biura Śledczego Policji z 15 IV 2019 r., <http://cbsp.policja.pl/cbs/aktualnosci/172286,Narkotyki-trafialy-nawet-do-wiezienia.html> [dostęp: 29 IV 2019].

poza zakładem karnym środki finansowe²⁶. Współdziałanie Policji z organami Służby Więziennej w wykrywaniu tego typu przestępstw, zarówno w związku z wykonywanymi czynnościami dochodzeniowo-śledczymi, jak i operacyjno-rozpoznawczymi, jest nieodzowne. Skala i rodzaj wspólnych działań będą zależne od typu przestępstwa, źródła uzyskania o nim informacji oraz kategorii spodziewanych źródeł dowodowych. Inaczej będzie to wyglądało w przypadku podejrzenia wystąpienia czynu żądania korzyści majątkowej, zgłoszonego drogą oficjalną przez osobę osadzoną, o czym dowie się podejrzewany funkcjonariusz (będzie to w praktyce: umożliwienie wykonania czynności procesowych, zabezpieczenie monitoringu z miejsca rozmowy, weryfikacja dokumentacji służbowej), a inaczej w przypadku uzyskania takiej informacji przez organ Służby Więziennej lub Policję w sposób nieoficjalny (zaistnieje możliwość wdrożenia czynności określonych w art. 19a ustawy o Policji). Policjanci z pewnością będą wówczas współdziałali z Biurem Spraw Wewnętrznych Służby Więziennej, wyodrębnioną komórką organizacyjną Centralnego Zarządu Służby Więziennej, spełniającą wprawdzie zadania kontrolne, skargowe i profilaktyczne, jednak z pewnością pomocną w uzyskiwaniu przydatnych dla tego typu spraw informacji²⁷. Niektóre przestępstwa popełniane przez funkcjonariuszy lub pracowników Służby Więziennej mogą dotyczyć kwestii niezwiązanych bezpośrednio z osobami osadzonymi (np. wejście w porozumienie z inną osobą, przy działaniu na szkodę właściciela mienia w związku z przetargiem publicznym).

Stopień i rodzaj współdziałania funkcjonariuszy Policji oraz Służby Więziennej w ujawnianiu przestępstw oraz ich sprawców w związku z wydarzeniami nadzwyczajnymi również będą zależne od kategorii danego zdarzenia, jego okoliczności oraz uzyskiwanych ustaleń. W przypadku wydarzeń o poważnym stopniu zagrożenia (np. bunt lub zbiorowa ucieczka osadzonych, sytuacja zakładnicza, napad na zakład karny, atak na konwój) Policja podejmie szereg czynności o charakterze procesowym oraz operacyjno-rozpoznawczym,

---

²⁶ Pozyskanie do nielegalnej współpracy funkcjonariusza nie musi być tylko związane z wręczeniem mu korzyści majątkowej lub osobistej. W tego typu przypadkach nie można wykluczyć szantażu materiałami kompromitującymi obyczajowo lub gróźb kierowanych wobec członków rodziny.

²⁷ Zadania Biura Spraw Wewnętrznych Służby Więziennej podano na oficjalnej stronie tej formacji, <https://www.sw.gov.pl/jednostka/biuro-spraw-wewnetrznych> [dostęp: 29 IV 2019].

aczkolwiek raczej po opanowaniu sytuacji kryzysowej. Z pewnością niezbędne stanie się wówczas umożliwienie niezakłóconego wykonania przez policjantów kompleksowych oględzin miejsca zdarzenia, zapewnienie możliwości przesłuchania ustalonych funkcjonariuszy Służby Więziennej oraz zabezpieczenie zapisu monitoringu z czasu wypadków, jak również innych dowodów. Niektóre wydarzenia nadzwyczajne (np. samobójstwa) także będą wymagały podjęcia wspomnianych czynności, jednak skala wspólnych przedsięwzięć będzie wówczas relatywnie mniejsza.

Reasumując powyższe rozważania, należy uznać współdziałanie Policji i Służby Więziennej w ujawnianiu przestępstw i wykrywaniu ich sprawców za obszar mający własne podstawy formalne i materialne. Wspólne przedsięwzięcia w tym zakresie mogą dotyczyć podejmowanych przez Policję czynności zarówno dochodzeniowo-śledczych, jak i operacyjno-rozpoznawczych. Pomoc ze strony funkcjonariuszy Służby Więziennej wydaje się w wielu sytuacjach konieczna w sprawnym prowadzeniu czynności przez policjantów, a w przypadku działań niejawnych – nieodzowna. Dodatkowo, Służba Więzienna może inicjować potrzebę wdrożenia czynności procesowych, faktycznie ujawniając uzasadnione podejrzenie popełnienia przestępstwa lub przekazywać Policji informacje mogące być początkiem zainteresowania operacyjnego. Skala współdziałania w każdym przypadku będzie zależna od rodzaju przestępstwa, okoliczności jego popełnienia i posiadanych początkowych informacjach o osobach podejrzanych. Można założyć, że w wielu sytuacjach bez prowadzenia wspólnych przedsięwzięć ujawnienie przestępstwa lub wykrycie jego sprawcy byłoby niemożliwe.

Bibliografia

- Brzozowski M., *Współdziałanie władz publicznych*, „Państwo i Prawo” 2010, nr 2.
- Busse K., *Z agenturą nie czekamy na centralę – instrukcja pracy operacyjnej Wydziału Śledczego KW MO w Radomiu*, „Pamięć i Sprawiedliwość” 2012, nr 11/1.
- Cempura A., *Czynności operacyjno-rozpoznawcze prowadzone w aresztach śledczych i zakładach karnych*, „Prokuratura i Prawo” 2011, nr 10.
- Czarnecki P., *Czynności operacyjno-rozpoznawcze a postępowanie karne*, „Palestra” 2014, nr 7–8.

- Komunikat Centralnego Biura Śledczego Policji z 15 kwietnia 2019, <http://cbsp.policja.pl/cbs/aktualnosci/172286,Narkotyki-trafialy-nawet-do-wiezienia.html>. [dostęp: 15 V 2019].
- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r., Dz.U. 1997, nr 78, poz. 483 ze zm.
- Lidwa W., *Współdziałanie w walce lądowej*, Toruń 2000.
- Nowak D., *Wpływ współpracy i współdziałania na wybrane obszary funkcjonowania przedsiębiorstwa – wyniki badań*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego” 2012, nr 55.
- Poklek R., *Służba Więzienna w systemie bezpieczeństwa państwa*, „Securitologia” 2013, nr 1.
- Pomiankiewicz J., *Więziennictwo wobec problemu pracy operacyjnej*, „Prokurator” 2006, nr 4.
- Rozporządzenie Rady Ministrów z 4 sierpnia 2010 r. w sprawie szczegółowego trybu działań funkcjonariuszy Służby Więziennej podczas wykonywania czynności służbowych, Dz.U. 2010, nr 147, poz. 984.
- Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 3 lutego 2011 r. w sprawie trybu współdziałania Służby Więziennej z Policją w przypadku zagrożenia lub naruszenia bezpieczeństwa jednostki organizacyjnej Służby Więziennej lub konwoju, Dz.U. 2011, nr 31, poz. 154.
- Sochala C., *Współdziałanie w realizacji zadań na rzecz Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej w XXI wieku – w sytuacjach zagrożeń. Wybrane zagadnienia*, [w:] *Współdziałanie Sił Zbrojnych RP z Policją i administracją samorządową w sytuacjach zagrożeń*, red. nauk. B. Pacek i in., Białobrzegi 2012.
- Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej*, Warszawa 2014.
- Strona internetowa Służby Więziennej – www.sw.gov.pl.
- Teluk R., *Osobowe źródła informacji jako jedna z metod operacyjnego działania organów policyjnych*, „Zeszyty Prawnicze” 2013, nr 4.

Akty prawne

- Ustawa z 6 kwietnia 1990 r. o Policji, Dz.U. 2019, poz. 161.
- Ustawa z 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny, Dz.U. 2018, poz. 1600 ze zm.
- Ustawa z 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny wykonawczy, Dz.U. 2018, poz. 652 ze zm.
- Ustawa z 6 lipca 2001 r. o gromadzeniu, przetwarzaniu i przekazywaniu informacji kryminalnych, Dz.U. 2015, poz. 1930 ze zm.
- Ustawa z 24 sierpnia 2001 r. o Żandarmerii Wojskowej i wojskowych organach porządkowych, Dz.U. 2019, poz. 518.
- Ustawa z 9 kwietnia 2010 r. o Służbie Więziennej, Dz.U. 2018, poz. 1542 ze zm.
- Współdziałanie Policji z wybranymi podmiotami odpowiedzialnymi za bezpieczeństwo i porządek publiczny*, oprac. J. Wróbel, A. Chechelski, Katowice 2010.

LESZEK KOŁTUN

Wyższa Szkoła Kryminologii i Penitencjarystyki w Warszawie

***Tactical prison rescue* – sposób doskonalenia służb mundurowych w Polsce**

Abstrakt

Artykuł przedstawia służby mundurowe funkcjonujące w Polsce, ze szczególnym uwzględnieniem tych, które biorą czynny udział w doskonaleniu zawodowym organizowanym przez Służbę Więzienną. Autor identyfikuje Służbę Więzienną jako specyficzny rodzaj służb mundurowych, ze szczególnym uwzględnieniem Grup Interwencyjnych Służby Więziennej. Charakteryzuje również ogólnopolskie zawody i warsztaty ratownictwa taktycznego GISW, które stanowią doskonały sposób na doskonalenie wiedzy i umiejętności wszystkich służb mundurowych w Polsce.

Słowa kluczowe

współdziałanie, Służba Więzienna, Grupy Interwencyjne Służby Więziennej, paramedyk

Abstract

A wide range of uniformed services can be distinguished in present-day Poland. Every service has a separate catalogue of tasks, resulting from legal acts and the more detailed internal rules of a service. All tasks of uniformed services aim at ensuring the state's safety. Nevertheless, nowadays a constant evolution of every sphere of human life can be observed. It means that far more threats and serious risks occur. This phenomenon forces the Polish state to adjust to constantly changing conditions. One element of this adjustment is the continuous improvement of knowledge and skills of the uniformed services. A perfect example to this is Tactical Prison Rescue or all-Poland competitions and training in tactical rescue, in which a range of uniformed services participate. The objective of this work is to identify uniformed services in Poland, to present the Prison Service and to characterize all-Poland competitions and training in tactical rescue of the Prison Service Intervention Group.

Key words

cooperation, Prison Service, Intervention Group of Prison Service, paramedical

Wprowadzenie

Wszelkie zadania służb mundurowych zmierzają do zapewnienia bezpieczeństwa państwa. Obecnie jednak zaobserwować możemy ciągłą ewolucję zachodzącą w każdej sferze życia publicznego. Fakt ten sprawia, iż współcześnie występuje znacznie więcej zagrożeń, również tych radykalnych. Takie zjawisko wymusza na państwie dostosowywanie się do stale zmieniających się warunków. Jednym z takich elementów wspomnianego dostosowania się jest ciągłe doskonalenie wiedzy i umiejętności służb mundurowych. Doskonałym przykładem jest *Tactical Prison Rescue*, czyli ogólnopolskie zawody oraz warsztaty ratownictwa taktycznego, w których uczestniczy wiele służb mundurowych.

Celem niniejszego opracowania jest scharakteryzowanie ogólnopolskich zawodów i warsztatów ratownictwa taktycznego Grup Interwencyjnych Służby Więziennej (dalej GISW) ze szczególnym uwzględnieniem *Tactical Prison Rescue*.

Identyfikacja służb mundurowych

Podjmując się próby zidentyfikowania służb mundurowych w Polsce, należy najpierw koniecznie zdefiniować wskazywane pojęcie. Otóż służby mundurowe to sformalizowane jednostki, które powoływane są przez państwo bądź organy państwa do spełnienia części jego fundamentalnych zadań¹. Dodać przy tym należy, iż cechą charakterystyczną omawianych służb jest jednolity sformalizowany ubiór (mundur) oraz funkcjonowanie na podstawie rozkazów i/lub poleceń służbowych². W tym miejscu zauważyć należy, iż współcześnie w Polsce wyszczególnić możemy znaczny katalog istniejących służb mundurowych. Służbami tymi są:

- Siły Zbrojne Rzeczypospolitej Polskiej;
- Policja;

¹ M. Leszczyński, A. Gumieniak, G. Gozdór, *Bezpieczeństwo w wymiarze krajowym. Wybrane obszary*, Warszawa 2018, s. 22.

² P. Majer, A. Urbanek, *Bezpieczeństwo społeczne. Ewolucja, instytucje, zagrożenia*, Warszawa 2016, s.103.

- Służba Ochrony Państwa;
- Służby Specjalne, np. ABW, AW;
- Służba Więzienna;
- Służba Celna;
- Służba Leśna;
- Służba Ochrony Państwa;
- Państwowa Straż Pożarna;
- Straż Graniczna;
- Straż Miejska;
- Straż Ochrony Kolei;
- Straż Marszałkowska.

Nie sposób scharakteryzować wszystkie służby mundurowe w całym ich spektrum, dlatego autor postanowił scharakteryzować tylko te, które aktywnie uczestniczyły w *Tactical Prison Rescue* w 2019 r., a mianowicie: Służbę Więzienną, Siły Zbrojne RP, Policję, Straż Graniczną oraz Służby Specjalne.

Siły Zbrojne RP identyfikowane są jako podstawowy i wyspecjalizowany element systemu obronności państwa³. Stanowią siły i środki, jakie wydzielone są przez państwo do zabezpieczenia jego interesów oraz prowadzenia walki. Przeznaczone są do skutecznej i efektywnej realizacji polityki państwa⁴. Warto zauważyć, iż omawiane siły utrzymują gotowość do prowadzenia trzech następujących rodzajów misji:

- zagwarantowanie obrony państwa polskiego oraz przeciwstawianie się występującej bądź mogącej wystąpić agresji;
- uczestnictwo w procesie stabilizacyjnym sytuacji międzynarodowej;
- uczestnictwo w operacjach humanitarnych i operacjach reagowania kryzysowego, a także wsparcie wewnętrznego bezpieczeństwa i udzielanie pomocy społeczeństwu⁵.

W tym miejscu na szczególną uwagę zasługuje fakt, iż celem Sił Zbrojnych RP jest stanie na straży suwerenności państwa polskiego, a także zapewnienie bezpieczeństwa i pokoju. Warto dodać, iż omawiane Siły mogą uczestniczyć w działaniach mających na celu zwalczanie klęsk żywiołowych,

---

³ J. Wołęjszo, R. Jakubczak (red.), *Obronność. Teoria i praktyka*, Warszawa 2013, s. 256.

⁴ Chodzi tutaj zarówno o politykę obronną, jak i politykę bezpieczeństwa państwa.

⁵ <https://www.gov.pl/web/obrona-narodowa/sily-zbrojne-rp>. [dostęp: 30 VII 2019].

w akcjach poszukiwawczych, w działaniach antyterrorystycznych oraz akcjach ratowania życia ludzkiego. Dodatkowo uczestniczą również w oczyszczaniu terenów z niebezpiecznych materiałów wojskowego pochodzenia oraz unieszkodliwiają je⁶.

Kolejną z wyszczególnionych przez autora służb mundurowych jest Policja. Jest to formacja umundurowana i uzbrojona, której celem jest zapewnienie ochrony bezpieczeństwa społeczeństwa oraz utrzymanie bezpieczeństwa i porządku publicznego⁷. Podstawowymi zadaniami Policji, formacji złożonej z następujących rodzajów służb: prewencyjnej, kryminalnej, śledczej, spraw wewnętrznych oraz wspomagającej, są:

- ochrona zdrowia i życia ludzi;
- ochrona mienia;
- ochrona bezpieczeństwa i porządku publicznego;
- inicjowanie oraz organizowanie działań, których celem jest zapobieganie popełnianiu wykroczeń i przestępstw, a także zjawiskom kryminogennym;
- współpraca z organami państwowymi oraz samorządowymi, a także organizacjami społecznymi;
- realizowanie działań kontrterrorystycznych;
- wykrywanie wykroczeń i przestępstw, a także ściganie sprawców popełniających je;
- chronienie obiektów będących siedzibami członków Rady Ministrów;
- prowadzenie nadzoru nad specjalistycznymi uzbrojonymi formacjami ochronnymi;
- kontrolowanie przestrzegania przepisów administracyjnych i porządkowych;
- współpraca z policją funkcjonującą poza granicami kraju oraz międzynarodowymi organizacjami⁸.

Następną służbą mundurową jest Straż Graniczna. Jest jednolitą, umundurowaną oraz uzbrojoną formacją, która przeznaczona jest do ochrony granic państwa oraz kontroli ruchu granicznego, a także do zapobiegania oraz

---

⁶ Ustawa z 21 XI 1967 o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. 2018, poz.1459).

⁷ M. Leszczyński, A. Gumieniak, G. Gozdór, op. cit., s. 23.

⁸ Ustawa z 6 IV 1990 r. o Policji (Dz.U. 2019, poz. 161).

przeciwdziałania nielegalnej migracji⁹. Do podstawowych zadań leżących w gestii omawianej służby należą:

- ochrona granicy państwowej;
- organizacja oraz kontrolowanie ruchu granicznego;
- zapobieganie oraz przeciwdziałanie nielegalnej migracji;
- wydawanie zezwoleń na przekroczenie granicy państwowej;
- rozpoznawanie, niwelowanie oraz wykrywanie wykroczeń i przestępstw, a także ściganie ich sprawców, jakie obejmuje właściwość Straży Granicznej;
- zapewnienie bezpieczeństwa w międzynarodowej komunikacji oraz porządku publicznego w zasięgu terytorialnym przejścia granicznego;
- przeprowadzanie kontroli bezpieczeństwa;
- zapewnienie bezpieczeństwa w statkach powietrznych;
- współpraca z innymi służbami i organami w zakresie zagrożenia terroryzmem;
- osadzanie oraz utrzymywanie znaków granicznych;
- przechowywanie odpowiedniej dokumentacji granicznej (geodezyjnej oraz kartograficznej);
- ochrona nienaruszalności urzędzeń i znaków, które służą do ochrony granicy państwa;
- nadzorowanie eksploatacji polskich obszarów morskich;
- zapobieganie nielegalnemu transportowaniu odpadów, materiałów promieniotwórczych i jądrowych, szkodliwych substancji chemicznych (bez zezwolenia);
- kontrolowanie legalności wykonywania prac przez cudzoziemców oraz prowadzenia przez nich działalności gospodarczej¹⁰.

Ostatnie z prezentowanych są służby specjalne. To zarówno cywilne, jak i wojskowe służby, które prowadzą działania wywiadowcze oraz działania kontrwywiadowcze. Służby te specjalizują się w pozyskiwaniu oraz ochronie informacji znaczących dla zapewnienia bezpieczeństwa narodowego, zarówno

---

⁹ M. Leszczyński, A. Gumieniak, G. Gozdór, op. cit., s. 47.

¹⁰ Ustawa z 12 X 1990 r. o Straży Granicznej, (Dz.U. 2019, poz.147).

wewnętrznego, jak i zewnętrznego¹¹. W tym miejscu warto zauważyć, iż wspólnie służby specjalne można podzielić na dwie grupy, a mianowicie:

- służby policyjno-prewencyjne, których wiodącym zadaniem jest ochrona bezpieczeństwa wewnętrznego, rozumiana jako bezpieczeństwo obywateli oraz zapewnienie bezpieczeństwa i stabilności władzy;
- służby informacyjno-wywiadowcze, które mają na celu pozyskiwanie informacji o znaczeniu strategicznym, a także dezinformowanie służb wrogich państw. Służby te prowadzą:
  - wywiad polityczny – gromadzą informacje dotyczące sytuacji politycznej państw i ugrupowań;
  - wywiad wojskowy – gromadzą oraz przetwarzają informacje wywiadowcze dotyczące obcych sił zbrojnych;
  - wywiad naukowo-techniczny – związany ze zdobywaniem informacji dotyczących wyposażenia technicznego oraz technicznych możliwości innych państw;
  - wywiad wewnętrzny – związany z prowadzeniem wywiadowczej działalności wobec krajowych podmiotów, których działania powodują lub mogą powodować zagrożenie dla bezpieczeństwa państwa;
  - wywiad operacyjny – związany z pozyskiwaniem informacji, które mogą zostać wykorzystane w planowaniu operacyjnym;
  - wywiad parapsychologiczny – dotyczący gromadzenia informacji przy pomocy osób posiadających zdolności percepcji pozazmysłowej;
  - wywiad elektroniczny – związany z dokonywaniem analiz pracy urzędów, które przesyłają i przetwarzają wszelkie informacje za pomocą fal elektromagnetycznych¹².

Wskazać należy, iż obecnie w Polsce funkcjonują zarówno cywilne, jak i wojskowe służby specjalne. Wśród cywilnych służb specjalnych wyszczególnić możemy: Agencję Bezpieczeństwa Wewnętrznego, Agencję Wywiadu oraz Centralne Biuro Antykorupcyjne, natomiast do wojskowych służb

¹¹ M. Bożek i in., *Służby specjalne w strukturze władz publicznych. Zagadnienia prawno-ustrojowe*, Warszawa 2014, s. 11.

¹² Ibidem, s. 12–15.

specjalnych zalicza się: Służbę Wywiadu Wojskowego oraz Służbę Kontrwywiadu Wojskowego.

Służba Więzienna jako specyficzna formacja mundurowa

Służba Więzienna to formacja podległa Ministrowi Sprawiedliwości i tworząca podsystem rządowych instytucji odpowiedzialnych za zapewnienie bezpieczeństwa wewnętrznego państwa¹³. Formacja ta odpowiedzialna jest przede wszystkim za realizację kryminalnej polityki państwa oraz jej prymarnych celów, do których zalicza się: resocjalizację, retribucję, pozytywną prewencję, izolowanie sprawców, naprawianie szkód oraz odstraszenie¹⁴. Takie rozumienie kryminalnej polityki stanowi system różnorodnych i jednocześnie powiązanych ze sobą państwowych środków, skierowanych przede wszystkim na zapobieganie przestępczości oraz usuwanie przyczyn i okoliczności im sprzyjających, a także maksymalne ograniczenie możliwości wystąpienia czynników kryminogennych¹⁵.

Przechodząc do dalszych rozważań, podkreślić należy, iż myślą przewodnią kryminalnej polityki jest zapobieganie predeliktualne¹⁶ oraz postdeliktualne¹⁷, obejmujące specjalne rodzaje działalności legislacyjnej, profilaktycznej, karnej oraz wykonawczej. Szczegółową klasyfikację wskazanych wcześniej działań zaprezentowała E. Żywucka-Kozłowska, wyszczególniając dwa obszary, których fundamentalnym celem jest zapobieganie przestępczości, a mianowicie:

- Obszar zapobiegania postdeliktualnego, obejmujący:
  - politykę karną, czyli działania, które realizowane są przez wymiar sprawiedliwości i organy ścigania oraz bieżącą analizę czynników sprzyjających przestępczości;

---

¹³ R. Poklek, *Motywacja do pracy i doskonalenia zawodowego personelu więziennego*, Kalisz 2012, s. 38.

¹⁴ B. Stańdo-Kawecka, *Prawne podstawy resocjalizacji*, Kraków 2000, s. 15.

¹⁵ W. Pływaczewski, G. Kędzińska (red.), *Leksykon policyjny*, Szczytno 2001, s. 235.

¹⁶ Zapobieganie predeliktualne – zapobieganie występowania przestępczych zachowań.

¹⁷ Zapobieganie postdeliktualne – zapobieganie, którego celem jest niedopuszczenie do powrotu osadzonego do przestępstwa.

- politykę wykonawczą, obejmującą działania o charakterze wychowawczym, resocjalizacyjnym, poprawczym, leczniczym oraz izolacyjnym.
- Obszar zapobiegania predeliktualnego, który obejmuje:
  - działania legislacyjne, polegające przede wszystkim na konstruowaniu norm prawnych służących zapobieganiu kryminalizacji w społecznej przestrzeni;
  - działania profilaktyczne, prowadzone w celu ochrony osób, mienia i dobra społecznego¹⁸.

Podkreślić należy, że zadania Służby Więziennej związane są z polityką wykonawczą obszaru postdeliktualnego. Fundamentalnym działaniem charakteryzowanej służby jest resocjalizacja skazanych oraz izolowanie ich, które skutkuje niemożnością popełnienia przestępstwa. Warto zauważyć, że tradycyjne pojmowanie Służby Więziennej określa, iż jest ona organizacją, która wchodzi w skład aparatu powołanego do wykonywania kary pozbawienia wolności, opierającego się na działaniu zakładów karnych. Współcześnie możemy jednak zaobserwować istnienie pozawięziennych form realizacji kary pozbawienia wolności. Przykładem może być tutaj elektroniczny dozór¹⁹. Zadania Służby Więziennej nie ograniczają się więc do więziennego aparatu wykonawczego.

Podjęwając się próby charakterystyki Służby Więziennej, należy przede wszystkim wskazać na reformę więziennictwa rozpoczętą w 2010 r. Jej celem było przede wszystkim zwiększenie kompetencji i profesjonalizmu jej funkcjonariuszy, a także odejście od statycznych działań ochronnych na rzecz wewnętrznych działań dynamicznych. Wskazana reforma polegała głównie na powołaniu do życia mobilnych, odpowiednio wyposażonych i uzbrojonych grup uderzeniowych, które są przygotowane do szybkiego i skutecznego reagowania wówczas, gdy zawiodą mediacje i zagrożone jest ludzkie życie lub zdrowie. Grupy te na co dzień miały być przystosowane do zapobiegania popełniania przestępstw przez osoby, które znajdują się w penitencjarnej izolacji, oraz do zapobiegania wypadkom nadzwyczajnym, głównie buntom

¹⁸ E. Żywucka-Kozłowska, *Zadania Służby Więziennej a aktualna polityka kryminalna*, [w:] W. Ambroziak, H. Machel, P. Stępnik (red.), *Misja Służby Więziennej a jej zadania wobec aktualnej polityki karnej i oczekiwań społecznych*, Poznań–Gdańsk–Warszawa 2008, s. 13.

¹⁹ W. Śledzik, *Prawo penitencjarne*, Warszawa 2006, s. 141.

oraz zbiorowym wystąpieniom. Podkreślić przy tym należy, że omawiane Grupy stały się zbrojnym ramieniem oraz ostateczną odpowiedzią Służby Więziennej na zakłócanie dyscypliny i porządku w jej jednostkach organizacyjnych²⁰. Szczegółowe zasady organizacji i zakres funkcjonowania Grup Interwencyjnych Służby Więziennej reguluje Zarządzenie nr 3/2011 Dyrektora Generalnego SW z 11 stycznia 2011 r.

Grupy Interwencyjne Służby Więziennej mają bardzo rozbudowany wachlarz zadań, funkcjonując zarówno wewnątrz więzień, jak i poza nimi. Realizują zadania wynikające z Ustawy o Służbie Więziennej²¹ oraz Kodeksu Karnego Wykonawczego. Przeznaczone są również do podejmowania działań w sytuacji szczególnego zagrożenia, do których zalicza się zarówno zbiorowe wystąpienia, interwencje, jak i działania związane z pożarami, katastrofami bądź klęskami żywiołowymi, jakie występują na terenie jednostek organizacyjnych Służby Więziennej.

Grupy Interwencyjne Służby Więziennej przeznaczone są także do realizacji działań prewencyjnych, które zmierzają do poprawy bezpieczeństwa zarówno osadzonych, jak i funkcjonariuszy Służby Więziennej i jednostek penitencjarnych. Wykorzystywane są więc do zapobiegania zdarzeniom nadzwyczajnym i likwidacji ich skutków poprzez prowadzenie czynności kontrolnych, na przykład kontrolę osadzonych, kontrolę cel mieszkalnych i innych pomieszczeń, w jakich oni przebywają, a także kontrolowanie miejsc pracy poza zakładem karnym i aresztem śledczym oraz kontrolowanie osób przybywających na widzenia²².

Do katalogu zadań GISW wpisana jest również realizacja konwojowania osadzonych, wymagających wzmożonych działań ochronnych. Takimi osadzonymi są osoby posiadające status tzw. agresywnych, niebezpiecznych, szczególnie chronionych, a także świadków w istotnych procesach bądź członków zorganizowanych grup przestępczych²³. Wszystko to sprawia, że

---

²⁰ T. Przesławski, *Służba Więzienna w Polsce: administracja i podstawy działania*, Warszawa 2012, s. 186.

²¹ Ustawa z 9 IV 2010 r. o Służbie Więziennej (Dz.U. 2010, nr 79, poz. 523).

²² L. Kołtun, op. cit., s.116–117.

²³ Grupy Interwencyjne Służby Więziennej prowadzą bowiem konwojowanie więźniów między jednostkami penitencjarnymi do placówek służby zdrowia, urzędów, na pogrzeby, ślub, widzenia w domu. Czynność ta stanowi więc ogromne niebezpieczeństwo.

charakteryzowana Grupa musi być perfekcyjnie przygotowana na wszystko. W związku z tym jej funkcjonariusze muszą ciągle uczestniczyć w intensywnych treningach taktyki unikania zasadzek oraz wychodzenia z nich, przy jednoczesnej stałej ochronie osadzonego, a także na wypadek uszkodzenia pojazdu, sprawnego przejścia do innego miejsca bądź ewakuacji w bezpieczne miejsce, do którego można wezwać wsparcie. Przedstawiana Grupa angażowana jest również do zabezpieczania zajęć grupowych przy udziale znacznej liczby osadzonych²⁴ oraz zapewniania bezpieczeństwa podczas posiedzeń komisji penitencjarnych. Partycypuje ona także w ćwiczeniach ochronnych i obronnych, które organizowane są na terenie jednostek organizacyjnych, podległych dyrektorowi okręgowemu²⁵.

Wśród zadań leżących w gestii GISW wyszczególnia się również zadania zlecone przez przełożonych, np. przeciwdziałanie próbom kontaktowania się z osadzonymi przez osoby z zewnątrz lub udział w patrolach z policją. W niektórych okręgach GISW wykorzystywane są także do działań pościgowych, gdzie przeznaczone są do zatrzymywania osób pozbawionych wolności, które samowolnie przerwały odbywanie kary, nie powracając z udzielonych przez sąd przepustek lub oddalając się z miejsca zatrudnienia zewnętrznego, gdzie pracują w systemie bez konwojenta. Grupy Interwencyjne Służby Więziennej uczestniczą także w poszukiwaniach uciekinierów z zakładu karnego.

***Tactical Prison Rescue* – charakterystyka ogólnopolskich zawodów i warsztatów ratownictwa taktycznego Grup Interwencyjnych Służby Więziennej**

Wskazując na istnienie wielu służb mundurowych w Polsce oraz na konieczność dostosowywania ich działania do wyzwań współczesnego świata, konieczne staje się podkreślenie, iż w celu sprostania tym wyzwaniom niezbędnym elementem jest stałe doskonalenie, nie tylko w zakresie organizacyjnym, ale również w kwestii wiedzy i umiejętności funkcjonariuszy tych służb. Warto podkreślić przy tym, iż współczesne realia wymuszają na

---

²⁴ Na przykład przy organizowaniu koncertów.

²⁵ L. Kottun, op. cit., s.117.

wspomnianych służbach prowadzenie ścisłej współpracy w wielu aspektach, w tym również w aspektach szkoleniowych i naukowych.

Doskonałym przykładem pozyskiwania wiedzy i umiejętności przez funkcjonariuszy różnorakich służb są ogólnopolskie zawody i warsztaty ratownictwa taktycznego – *Tactical Prison Rescue*. Zawody te mają na celu nie tylko pozyskanie nowych doświadczeń, ale przede wszystkim przygotowanie służb do przeciwdziałania różnorakim zagrożeniom występującym we współczesnym świecie oraz podejmowanie przedsięwzięć zmierzających do zminimalizowania ich skutków.

Zawody *Tactical Prison Rescue* odbywają się corocznie i za każdym razem posiadają znacznie większy wydźwięk oraz cieszą się znacznie większym zainteresowaniem. Stanowią doskonały sposób na zacieśnianie współpracy pomiędzy poszczególnymi służbami, ale także pozwalają na zweryfikowanie stanu tej współpracy w sytuacji wymagającej ogromnego zaangażowania celem zneutralizowania występującego zagrożenia.

W tym miejscu warto zauważyć, iż inicjatorem charakteryzowanych zawodów i warsztatów jest Służba Więzienna, a raczej GISW, a ich myślą przewodnią jest hasło: „Przygotowujemy najlepszych na najgorsze”. Ostatnie z zawodów *Tactical Prison Rescue 2019* zorganizowane zostały przez Wyższą Szkołę Kryminologii i Penitencjarystyki w Warszawie. Zawody te miejsce odbyły się w Brzegu Dolnym i Wołowie od 20 do 24 maja 2019 r. W ramach *Tactical Prison Rescue 2019* zorganizowano: konferencję naukową zatytułowaną „Przeciwdziałanie przestępczości – aspekty teoretyczne i praktyczne”, warsztaty szkoleniowe, pokazy grup szturmowych i specjalnych oraz zawody główne.

Tactical Prison Rescue 2019 polegają na współzawodnictwie różnych zespołów służb mundurowych w konkurencjach, które wymagały opracowania taktycznego rozwiązania zaistniałej sytuacji trudnej oraz zapewnienia i zorganizowania medycznej opieki poszkodowanym. Warto wskazać przy tym, iż zawody te odbywały się zarówno w dzień, jak i w porze nocnej. Każda z konkurencji charakteryzowanych zawodów nosi nazwę stacji i przypisane jest jej konkretne określenie.

Stacja 1 – „Rekolekcje ... skąpane we krwi” – swoją scenerię miała w Kościele, kiedy podczas rekolekcji do jego wnętrza wbiegło dwóch uzbrojonych i zamaskowanych mężczyzn, którzy początkowo grożą osobom zgromadzonym

w świątyni, a następnie otwierają ogień. Pojawia się popłoch, jednak znajduje się osoba, która zachowuje zimną krew i dzwoni po odpowiednie służby; ich przyjazd rozpoczyna akcję kontrterrorystyczną.

Stacja 2 – „Konwój” – zainicjowano w niej utratę łączności. Patrol, który został wysłany do sprawdzenia zaistniałej sytuacji, napotkał na próbę odbicia „enki” (niebezpiecznego). W trakcie zdarzenia padają strzały, postrzelony zostaje konwojent, osadzony ucieka w stronę lasu. Dopiero po jakimś czasie udaje się opanować sytuację i obezwładnić przestępcę, który również został ranny. Niestety okazuje się, iż nie wszystkim uczestnikom zaistniałego zdarzenia udaje się pomóc, ponieważ niektóre rany okazują się śmiertelne.

Stacja 3 – „Ewakuacja” – była zadaniem bardzo trudnym, ponieważ czasu na jego wykonanie było bardzo mało. Przedstawiała scenery, w której doszło do ucieczki więźnia. Wiadomo było, iż spadł on z dużej wysokości i najprawdopodobniej ukrył się na niewielkim wzgórzu oddalonym w znacznej odległości. Zadaniem funkcjonariuszy było odnalezienie poszukiwanego zbiega, udzielenie mu niezbędnej pomocy medycznej i dokonanie jego ewakuacji. Problemowa sytuacji pojawiła się w momencie, kiedy okazało się, iż zbieg stracił przytomność, a trzeba go przetransportować na drugi brzeg pobliskiego zbiornika wody przy jednoczesnym utrzymaniu go przy życiu. Niezbędnym i niezwykle trudnym zadaniem w tej konkurencji było więc utrzymanie właściwej wentylacji pacjenta podczas ewakuacji.

Stacja 4 – „Plastik” – przedstawiała dostanie się uzbrojonego i zamaskowanego mężczyzny – byłego sapersa do biura poselskiego. W zainscenizowanej sytuacji występowało ryzyko, iż desperat zaminował cały lokal. Konieczne zatem stało się wkroczenie pirotechnika. Okazuje się, iż napastnik wziął zakładnika – żonę posła i trzymał jej przy gardle ostre narzędzie. Następuje błyskawiczna akcja. Pada strzał – celny ze strony snajpera. W tym momencie pirotechnik próbuje podejść do drzwi wejściowych i następuje eksplozja. Zostaje odrzucony przez wybuch, jest ranny. Konieczne staje się udzielenie mu pomocy i bezpieczne przeprowadzenie ewakuacji osób z budynku. Wkrótce potem okazuje się, iż odnaleziony zostaje spętany i zakneblowany poseł. Niestety on również został zaminowany. Musi interweniować fachowiec. Uczestnicy tej stacji muszą wykazać się nie tylko zimną krwią, ale również inteligencją i umiejętnościami. Jeden ich zły ruch może kosztować życie wielu osób.

Stacja 5 – „Zagadka” – przedstawiała sytuację pracownika gazowni, który przybywa służbowo do jednego z mieszkań. Jego lokatorzy okazują się szpiegami obcego wywiadu, którzy w trakcie wizyty gazownika montują urządzenie przeznaczone do zestrzelenia samolotu. Niestety gazownik zostaje zamordowany. Hałas powoduje niepokój sąsiadów, którzy wzywają odpowiednie służby, ich członkowie zostają jednak ostrzelani. Są ranni, a szpiedzy zabierają zakładników. Akcją muszą zająć się specjaliści.

Stacja 6 – „Bunt” – akcja odbywa się w środku nocy na klatce schodowej zakładu karnego, która zostaje zabarykadowana przez osadzonych – uzbrojonych w kije, taborety i inne narzędzia, jakie można nazwać bronią. Osadzeni czekają na przyście funkcjonariuszy. Środowisko jest mało przyjazne, są powykręcane żarówki, zadymione korytarze, śliska maź. Słychać wulgaryzmy. Konieczne staje się stłumienie buntu. Funkcjonariusze mają do pokonania nie tylko barykady zrobione z taboretów, stołów i krzeseł, ale również inne napotkane po drodze niespodzianki, takie jak na przykład lejąca się w ich stronę woda z hydrantu. Ich celem jest błyskawiczna pacyfikacja buntu.

Stacja 7 – „Zamieszanie”, w której wydarzenia zdają się pozornie podobne do poprzedniej stacji. Okazuje się jednak, że osadzeni próbują wymierzyć sobie sprawiedliwość. Doszło do pchnięcia nożem. Funkcjonariusze muszą przeprowadzić błyskawiczną akcję, opanować zaistniałą sytuację oraz uratować życie poszkodowanemu. W pierwszej kolejności jednak muszą zmierzyć się z barykadą.

Stacja 8 – „Killing House” – scenerię stanowi budynek strzelnicy na odludziu. Grupa zamaskowanych osób próbuje zabrać broń z budynku. Jest bardzo dużo osób poszkodowanych, wymagających pomocy medycznej, jedna osoba musi mieć amputowaną kończynę. Funkcjonariusze muszą zmierzyć się tutaj również z sytuacją zakładniczą oraz atakiem z zewnątrz. Konieczne stają się: dokonanie podziału zadań i całkowita współpraca.

Stacja 9 – „Na sygnale” – Zadaniem funkcjonariuszy jest tutaj przetransportowanie świadka koronnego i przekazanie go śledczym. Niestety dochodzi do zamachu, w którym świadek zostaje poważnie ranny. Konieczne staje się udzielenie mu fachowej pomocy w więźniarce, podczas brawurowej ewakuacji. Dochodzi do kolejnego ostrzału kolumny, podczas którego jeden z pojazdów zostaje unieruchomiony. Następuje przegrupowanie i opuszczenie strefy zagrożenia przez pozostałe auta.

Stacja 10 – „Osiemnastka” – scenierię tworzy zabawa w późnych godzinach wieczornych w miejscowej dyskotecie, gdzie młodzi ludzie świętują wejście w dorosłość. Podczas zabawy pojawiają się uzbrojeni napastnicy. Jednej z dziewcząt udaje się poinformować służby ratunkowe. Dramatyczne wołanie dziewczyny przerywa strzał. Dziewczyna milknie. Funkcjonariusze mają nie lada wyzwanie. Trudno jest bowiem ocenić sytuację, kiedy występuje ciemność, a łączność radiową zakłóca głośna muzyka. W panujących warunkach trudno jest odróżnić napastnika od ofiary.

W tym miejscu zauważyć należy, iż każda z sytuacji wymagających reagowania funkcjonariuszy poszczególnych służb wymagała ogromnej precyzji w działaniu i funkcjonowania w bardzo trudnych warunkach. Często wiązała się z ogromnym zaufaniem do drugiej osoby, do drugiego funkcjonariusza, którego się nie zna. Wszystkie scenerie były bardzo realistyczne i pozwoliły funkcjonariuszom na zdobycie nowych doświadczeń, z którymi mogą spotkać się w życiu. Takie doświadczenie nie tylko dostarcza uczestnikom silnych emocji, ale również umożliwia pozyskanie nieocenionej wiedzy, wymianę doświadczeń pomiędzy poszczególnymi służbami, szczególnie doświadczeń związanych z radzeniem sobie w trudnych sytuacjach. Wspomaga również współdziałanie poszczególnych służb ze sobą.

Reasumując, zauważyć należy, iż *Tactical Prison Rescue*, czyli Ogólnopolskie Zawody i Warsztaty Ratownictwa Taktycznego GISW umożliwiają sprawdzenie poziomu wykształcenia poszczególnych grup oraz formacji mundurowych czy instytucji, a także pozwalają na praktyczne wykorzystanie posiadanej wiedzy i umiejętności przez wszystkich uczestników, wymuszają także na uczestnikach budowanie i zacieśnianie współpracy pomiędzy nimi. Zawody pozwalają również na wymianę doświadczeń oraz umiejętności pomiędzy wszystkimi uczestnikami. Ponadto *Tactical Prison Rescue* umożliwia wszystkim formacjom wypracowanie wspólnych procedur działania w sytuacji wystąpienia zagrożenia, która wymaga zastosowania działań połączonych. Dodatkowo Zawody i Warsztaty pozwalają na wypracowanie swoistego rodzaju standardów, które obowiązują w działalności wszystkich formacji mundurowych. Organizowanie omawianych zawodów przynosi znaczące korzyści wszystkim uczestnikom, dlatego zasadne jest ich systematyczne organizowanie.

Zakończenie

Podsumowując dotychczasowe rozważania, zauważyć należy, iż obecnie istnieje wiele różnorodnych służb mundurowych, z których każda posiada określony katalog zadań zmierzający do zapewnienia bezpieczeństwa. Specyficzną służbą mundurową jest Służba Więzienna, która odpowiedzialna jest przede wszystkim za realizację zadań w zakresie wykonywania kar tymczasowego aresztowania i pozbawienia wolności. Istotne znaczenie w funkcjonowaniu służb mundurowych ma ich dostosowanie się do warunków współczesnego świata, a co się z tym wiąże systematyczne doksztalcanie, zarówno w zakresie wiedzy, jak i umiejętności praktycznych. Niezwykle ważnym elementem jest tutaj również ścisła współpraca pomiędzy poszczególnymi służbami. Doskonałym sposobem na weryfikację posiadanej wiedzy i umiejętności oraz doskonalenie współpracy i uczenie się od innych jest uczestnictwo w *Tactical Prison Rescue* – ogólnopolskich zawodach i warsztatach ratownictwa taktycznego Grup Interwencyjnych Służby Więziennej. *Tactical Prison Rescue* umożliwiają wielu funkcjonariuszom pozyskanie wiedzy i umiejętności, których nie mieliby możliwości pozyskać na kursach i szkoleniach stacjonarnych. Ponadto przyczyniają się do pogłębiania współpracy pomiędzy poszczególnymi służbami i umacniają tę współpracę, a tym samym przyczyniają się do efektywniejszego i sprawniejszego zapewniania bezpieczeństwa.

Bibliografia

- Bożek M. i in., *Służby specjalne w strukturze władz publicznych. Zagadnienia prawnoustrojowe*, Warszawa 2014.
<https://www.gov.pl/web/obrona-narodowa/sily-zbrojne-rp>.
- Leszczyński M., Gumieniak A., Gozdór G., *Bezpieczeństwo w wymiarze krajowym. Wybrane obszary*, Warszawa 2018.
- Majer P., Urbanek A., *Bezpieczeństwo społeczne. Ewolucja, instytucje, zagrożenia*, Warszawa 2016.
- Pływaczewski W., Kędzierska G. (red.), *Leksykon policyjny*, Szczytno 2001.
- Poklek R., *Motywacja do pracy i doskonalenia zawodowego personelu więziennego*, Kalisz 2012.

- Przesławski T., *Służba Więzienna w Polsce: administracja i podstawy działania*, Warszawa 2012.
- Stańdo-Kawecka B., *Prawne podstawy resocjalizacji*, Kraków 2000.
- Śledzik W., *Prawo penitencjarne*, Warszawa 2006.
- Ustawa z 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. 2018, poz. 1459).
- Ustawa z 6 kwietnia 1990 r. o Policji (Dz.U. 2019, poz. 161).
- Ustawa z 12 października 1990 r. o Straży Granicznej (Dz.U. 2019, poz.147).
- Ustawa z 9 kwietnia 2010 r. o Służbie Więziennej (Dz.U. 2010,nr 79, poz. 523).
- Wołęjszo J., Jakubczak R. (red.), *Obronność. Teoria i praktyka*, Warszawa 2013.
- Żywucka-Kozłowska E., *Zadania Służby Więziennej a aktualna polityka kryminalna*, [w:] Ambroziak W., Machel H., Stępniać P. [red.], *Misja Służby Więziennej a jej zadania wobec aktualnej polityki karnej i oczekiwań społecznych. Praca zbiorowa*, Poznań–Gdańsk–Warszawa 2008.

GRZEGORZ KOSTYRA

Wyższa Szkoła Kryminologii i Penitencjarystyki w Warszawie

Strzelectwo jako istotny element szkolenia służb mundurowych

Abstrakt

Artykuł przedstawia charakterystykę broni palnej, jej podział, budowę oraz zasadę działania. Prezentuje służby mundurowe w Polsce, które są uprawnione do jej używania w trakcie wykonywania czynności służbowych. Omawia podstawowe zasady prawidłowego szkolenia osób, które na co dzień pełnią służbę z bronią palną. Autor artykułu stara się przekonać, jak ważne jest prawidłowe i cykliczne szkolenie osób na co dzień pracujących z bronią palną. Na potrzeby artykułu przeprowadzono badanie wśród funkcjonariuszy służb mundurowych.

Słowa kluczowe

funkcjonariusze, broń palna, ochrona, obrona, pistolet, zagrożenia, napad, bezpieczeństwo

Abstract

The article presents the characteristics of firearms, their division, construction and principle of operation. It presents the uniformed services in Poland that are authorized to use it during the performance of official duties. The article presents the basic principles of proper training of people who perform their duties with firearms on a daily basis. The author of the article tries to convince how important is regular and cyclical training of people who work with firearms on a daily basis. For the purposes of writing the articles, a survey was carried out among officers of uniformed services.

Key words

officers, firearms, protection, defense, gun, threats, assault, security

Wprowadzenie

Tematem niniejszego artykułu jest szkolenie strzeleckie, będące ważną składową procesy nauczania i doskonalenia w służbach mundurowych. Ukształtowane w procesie szkolenia umiejętności strzeleckie są niezwykle ważnym elementem codziennej pracy wykonywanej przez żołnierzy, funkcjonariuszy i pracowników służb mundurowych w ramach zapewniania bezpieczeństwa oraz porządku publicznego. Niejednokrotnie są decydujące nie tylko o skuteczności interwencji, ale i o bezpieczeństwie osobistym funkcjonariusza. Podstawowym narzędziem pracy, poza środkami przymusu bezpośredniego, jest przecież broń palna, którą każdy przedstawiciel służb mundurowych powinien potrafić obsługiwać.

Podjęcie tej problematyki wyszkolenia strzeleckiego zostało podyktowane w znacznej mierze zawodowymi zainteresowaniami i doświadczeniami autora m.in. jako wieloletniego Dowódcy Grupy Interwencyjnej Służby Więziennej, instruktora strzelectwa sportowego bojowego oraz sędziego Polskiego Związku Strzelectwa Sportowego. Dość rozpowszechnioną opinią jest ta, iż wyszkolenie strzeleckie traktowane jest w niektórych służbach zbyt marginalnie. Służby mundurowe to w większości uzbrojone formacje, w których każdy zatrudniony obowiązkowo przechodzi przeszkolenie z zakresu obsługi broni palnej. W dużej mierze kończy się to wyłącznie na szkoleniu wstępnym, które żołnierz, funkcjonariusz lub pracownik odbywają zaraz po przyjęciu do służby bądź pracy. Częstym zjawiskiem jest to, iż konieczność zapewnienia prawidłowego zabezpieczenia toku służby zmusza ich do realizacji czynności służbowych z wykorzystaniem broni palnej bez odpowiedniego przygotowania, stąd też autor stara się zaznaczyć, iż poziom wyszkolenia nie zależy od jednokrotnego nabycia umiejętności, lecz od cyklicznego doskonalenia oraz ciągłego dążenia do perfekcji. W ostatniej części artykułu przedstawiono wyniki badań, jakie przeprowadzono na funkcjonariuszach służb mundurowych.

Klasyfikacja broni palnej

Broń palną definiuje się jako *broń wyrzucającą pociski siłą gazów prochowych powstających w czasie spalania się prochu*¹. Ustawowa definicja różni się nieco od słownikowych czy encyklopedycznych, albowiem ustawodawca uznał, że nie tylko miotanie pocisków jest cechą broni palnej. W ustawie z 21 maja 1999 r. o broni i amunicji pod pojęciem „broń palna” rozumie się bowiem *każdą przenośną broń lufową, która miota, jest przeznaczona do miotania lub może być przystosowana do miotania jednego lub większej liczby pocisków lub substancji w wyniku działania materiału miotającego*².

Dokładny podział broni palnej znajduje się w *Uniwersalnym słowniku języka polskiego*, w którym przyjęto podział na:

- broń ciężką – broń o dużym kalibrze oraz o wysokiej sile rażenia;
- broń długą – broń ręczna dłuższa od rewolweru bądź pistoletu;
- broń gazową – broń palna ręczna, podobna do pistoletu bądź rewolweru. Służy do chwilowego obezwładnienia przeciwnika z niewielkiego dystansu za pomocą strumienia drażniącej albo paraliżującej substancji chemicznej;
- broń gwintowaną – broń palna posiadająca wewnątrz lufy ślimakowatą bruzdę nadającą pociskowi ruch obrotowy;
- broń krótką – rewolwery oraz pistolety;
- broń lekką – broń palna o małym kalibrze;
- broń odprzodową – broń palna ładowana od strony wylotu lufy;
- broń odtylcową – broń palna ładowana od strony zamka;
- broń powtarzalną – broń palna umożliwiająca oddanie kilku strzałów po zarepetowaniu;
- broń samopowtarzalną – samoczynna broń palna, w której część gazów prochowych podczas oddawania strzału wykorzystywana jest do przygotowania następnego strzału³.

¹ V. Kwiatkowska-Wójcikiewicz, L. Stępka, *Broń. Problematyka prawna i kryminalistyczna*, Toruń 2013, s. 38.

² Ustawa z 21 V 1999 r. o broni i amunicji (Dz.U. 2012, poz. 576) – rozdział I.

³ *Uniwersalny słownik języka polskiego*, t.1: A–J, Warszawa 2003, s. 324–325.

Wyróżnia się także broń obezwładniającą, czyli urządzenia oddziałujące na psychiczną oraz fizyczną sferę, które powodują obezwładnienie celu żywego. Zalicza się do niej:

- a) straszaki oraz pistolety gazowe – wszelkiego rodzaju atrapy broni, których celem jest wywarcie wpływu na psychikę człowieka;
- b) miotacze oraz granaty gazowe – urządzenia rozpylające chemiczne substancje (środki łzawiące, np. chloroacetofenon), które silnie drażnią zakończenia nerwowe oczu, nosa i krtani;
- c) rewolwery oraz pistolety na amunicję gazowo-hukową – hukowa amunicja powoduje efekty dźwiękowe oraz efekt ognia wydobywającego się z lufy, gazowa amunicja natomiast wyrzuca z lufy kryształki drażniącej substancji, które w odległości od 1,5 do 3,5 m od lufy rozkładają się w gazową chmurę;
- d) urządzenia rażące prądem elektrycznym – pałki, pistolety oraz innego typu urządzenia posiadające wysokie napięcie prądu przy jednoczesnym niskim jego natężeniu⁴.

Innego podziału broni palnej można dokonać, przyjmując kryterium cech taktyczno-konstrukcyjnych:

- pistolet – broń używana do celów samoobrony oraz strzelania na niewielkiej odległości (do 50 m);
- rewolwer – wykorzystywany w tym samym celu co pistolet; w przeciwieństwie do pistoletu rewolwer nie posiada magazynka tylko bęben o pojemności 5–8 sztuk amunicji, który znajduje się w linii osi lufy;
- pistolet maszynowy – służy do strzelania z odległości do 200 m, jest bronią automatyczną i samoczynną;
- karabinek – wykorzystywany do strzelania na dystansie do 600 m;
- karabin – jest bronią o zasięgu 1000 m;
- karabin maszynowy – jest to broń automatyczna samoczynna;
- karabin snajperski – jest bronią powtarzalną, nieautomatyczną bądź samopowtarzalną, automatyczną o zasięgu do 2000 m;
- granatnik – umożliwia wystrzeliwanie granatu na znaczącą odległość oraz przestrzeliwanie ponad ścianami;

---

⁴ J. Kasprzak, B. Młodziejowski, W. Kasprzak, *Kryminalistyka. Zarys wykładu*, Warszawa 2015, s. 132–133.

- ♦ granatnik przeciwpancerny – wykorzystywany do pokonywania m.in. fortyfikacji w odległości do 500 m;
- ♦ strzelba – broń jednolufowa bądź kilkulufowa z gładkim przewodem, o zasięgu 50 m;
- ♦ pistolet sygnałowy – broń złożona z jednej bądź kilku luf, ładowana od przodu po złamaniu oraz odchyleniu lufy⁵.

Zagadnienia bezpieczeństwa w prowadzeniu zajęć i treningów strzeleckich

Bezpieczne posługiwanie się bronią palną to najważniejszy element w procesie szkolenia. Każdy błąd w postępowaniu z bronią lub nieodpowiedzialne zachowanie użytkownika broni, prowadzące do wypadku, może skutkować utratą zdrowia lub życia, dlatego należy ją traktować z należytą ostrożnością. Ogólne przepisy bezpieczeństwa w strzelectwie sportowym sformułowane zostały w rozporządzeniu Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z 15 marca 2000 r. w sprawie wzorcowego regulaminu strzelnic z późniejszymi zmianami. Natomiast zasady bezpieczeństwa w strzelectwie bojowym czyli takim, które ma przygotować uprawnionych do użycia broni w skrajnie ekstremalnych i trudnych warunkach, doprecyzowują akty prawne wydane przez szefów odpowiednich służb mundurowych. Niemniej jednak prawie we wszystkich przepisach z zakresu bezpiecznego posługiwania się bronią pozostaje wspólny mianownik, tj. traktowanie każdej broni jako naładowanej, sprawnej oraz gotowej do oddania strzału z zastrzeżeniem niecelowania jej w stronę ludzi. Wyjątkiem jest prowadzenie treningu bezstrzałowego lub treningu z użyciem amunicji szkolnej lub barwiącej, które mają na celu stworzenie symulacji szkoleniowych zbliżonych do realiów użycia broni palnej. Powyższe odstępstwo zostało określone m.in. w instrukcji w sprawie organizacji i zasad policyjnych strzelań z broni palnej. Należy zaznaczyć, że koniecznością przystąpienia do takiego treningu jest obowiązkowe sprawdzenie, czy broń jest w pełni rozładowana z amunicji ostrej, ponieważ ze względu

---

⁵ Kwatery Główna Drużyn Strzeleckich „Strzelec”, *Broń i amunicja. Klasyfikacja i budowa broni i amunicji strzeleckiej. Materiał szkoleniowy nr 01/2005*, s. 2–8.

na rutynę działań zbyt często dochodzi do wypadków. Jeden z ostatnich miał miejsce w maju 2019 r. na strzelnicy policyjnej, gdzie instruktor postrzelił jednym strzałem dwóch kursantów podczas demonstracji ćwiczenia z broni krótkiej marki Glock. Pomimo dość ciężkich obrażeń na szczęście obaj przeżyli, choć można podejrzewać, iż uraz pozostanie do końca życia. Rozsądne byłoby zatem, aby za każdym razem dokonywać podwójnej kontroli broni: przez instruktora lub użytkownika oraz przez inną osobę uczestniczącą w treningu. Ponadto dodatkową rolą instruktora powinna być organizacja i dopilnowanie, aby nikt podczas treningu bezstrzałowego nie posiadał amunicji bojowej przechowywanej w ładownicach, kieszeniach lub innych schowkach w umundurowaniu bądź ubraniu. Wykluczy to ewentualną pomyłkę uczestnika szkolenia, która może skutkować utratą życia lub zdrowia.

Użycie i wykorzystanie broni palnej przez służby mundurowe

O tym, jakie służby mundurowe są uprawnione do użycia lub wykorzystania broni palnej, zostało zdefiniowane w ustawie o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej z 24 maja 2013 r. Uprawnionymi do jej posiadania zatem są:

- funkcjonariusze Agencji Bezpieczeństwa Wewnętrznego;
- funkcjonariusze Agencji Wywiadu;
- funkcjonariusze Służby Ochrony Państwa;
- funkcjonariusze Służby Celno-Skarbowej;
- funkcjonariusze Centralnego Biura Antykorupcyjnego;
- strażnicy Państwowej Straży Łowieckiej;
- strażnicy Państwowej Straży Rybackiej;
- funkcjonariusze Policji;
- funkcjonariusze i żołnierze Służby Kontrwywiadu Wojskowego;
- funkcjonariusze Służby Więziennej;
- funkcjonariusze i żołnierze Służby Wywiadu Wojskowego;
- strażnicy straży gminnych (miejskich);
- funkcjonariusze Straży Granicznej;
- strażnicy Straży Leśnej;
- funkcjonariusze Straży Marszałkowskiej;

- ♦ funkcjonariusze Straży Ochrony Kolei;
- ♦ funkcjonariusze Straży Parku;
- ♦ żołnierze Żandarmerii Wojskowej lub wojskowych organów porządkowych;
- ♦ pracownicy ochrony uprawnieni do użycia lub wykorzystania broni palnej na podstawie przepisów ustawy z 22 sierpnia 1997 r. o ochronie osób i mienia;
- ♦ inspektorzy Inspekcji Transportu Drogowego.

Ustawa o środkach przymusu bezpośredniego i broni palnej definiuje również, czym jest użycie broni palnej, a czym wykorzystanie. Poprzez użycie broni palnej należy rozumieć oddanie strzału w kierunku osoby z wykorzystaniem amunicji penetracyjnej, natomiast poprzez wykorzystanie broni palnej należy rozumieć zastosowanie broni palnej z wykorzystaniem amunicji penetracyjnej w kierunku zwierzęcia, przedmiotu lub w innym kierunku niestwarzającym zagrożenia dla osoby. Ustawa ta definiuje również przypadki, w jakich służby mundurowe mogą użyć lub wykorzystać broń palną. Należy zaznaczyć, że każda ze służb ma zróżnicowany katalog przypadków użycia broni palnej, pewne jest jednak to, iż broni palnej powinno używać się jako środka ostatecznego.

Celem walki z wykorzystaniem broni palnej jest jej natychmiastowe użycie w dowolnej sytuacji taktycznej oraz w każdych warunkach. System bojowy wyszkolenia strzeleckiego charakteryzują trzy cechy: szybkość, skuteczność oraz bezpieczeństwo. Broń palna może być wykorzystywana do walki na niewielkim dystansie⁶.

Skuteczne strzelanie w znacznym stopniu uwarunkowane jest od przyjęcia właściwej postawy strzeleckiej, umożliwiającej oddawanie celnych strzałów, które są wynikiem statyki bądź powtarzalności wykonywanych czynności. Statyka wywodzi się z ułożenia ciała, które powinno znajdować się w stanie spoczynku. Powinno wykorzystywać się minimalną ilość mięśni do utrzymania prawidłowej postawy (spięte mięśnie wykonują ruchy destabilizujące postawę). Strzelectwo bojowe, które wymaga dużej dawki ruchu, ma wiele cech łączących się ze strzelectwem statycznym. Czynniki, które wpływają na precyzyjność oddawania strzałów w strzelectwie sportowym, warunkują

---

⁶ S. Nowak, *Broń krótka. Strzelanie bojowe i sportowe z pistoletu*, Warszawa 2016, s. 153.

skuteczność szybkiego strzelania. Postawa do walki (gotowości) winna być rozluźniona. Spięte mięśnie przed wykonaniem odpowiedniego działania muszą w pierwszej kolejności się rozluźnić, by napiąć właściwe mięśnie do zrealizowania danego zadania⁷.

Broń należy trzymać we właściwy sposób, by osiągnąć pożądane efekty w skuteczności strzelania. Ważna jest siła przykładana do trzymania broni oraz sposób chwytu. Znaczenie w chwycie broni ma także anatomia dłoni, która może sprawiać, że jeden rodzaj broni lepiej dopasowuje się do dłoni niż inny, ponieważ broń palna różni się między sobą chwytem. Prawidłowe trzymanie broni umożliwia celne oddanie strzału oraz skuteczną samoobronę⁸.

Bojowy chwyt broni charakteryzuje się mocnym trzymaniem broni. Taki rodzaj chwytu umożliwia skuteczne i celne strzelanie oraz wykorzystanie broni w walce wręcz. Pewny chwyt broni dodatkowo utrudnia próbę jej zaboru. Trzymanie broni oburącz polega na uzupełnieniu trzymania drugą ręką – palce słabszej ręki obejmują palce mocniejszej dłoni. Chwyt do strzelania dynamicznego polega na ułożeniu kciuków w równoległy sposób w stosunku do osi lufy (kciuki wskazują na cel), skutkuje to polepszeniem świadomości kierunku broni oraz ułatwia jej stabilizację w pionowej płaszczyźnie. Silniejsza ręka odpowiada za osadzenie broni, które daje możliwość szybkiej pracy na języku spustowym⁹.

Właściwe przemieszczenie się z bronią jest istotną częścią zwiększającą skuteczność prowadzenia ognia w czasie działań bojowych. Chodzenie z bronią jest manewrem dopuszczającym jednocześnie strzelanie oraz poruszanie się. Prawidłowy chód z bronią składa się z kilku elementów:

- Podczas poruszania się do przodu w pierwszej kolejności na podłożu stawia się piętę, natomiast przy chodzie do tyłu – palce.
- Nie należy przemieszczać się bokiem ani krzyżować nóg w razie konieczności oddania strzału w bok i utrzymywać prawidłową postawę górnej partii ciała.
- Obie stopy powinny opierać się o podłoże podczas strzelania¹⁰.

⁷ M. Leaf, *Strzelectwo bojowe*, Warszawa 2016, s. 109–110.

⁸ Ibidem, s. 113–116.

⁹ Ibidem, s. 118.

¹⁰ *Podręcznik strzelectwa bojowego. Dokument wewnętrzny FIA*, 2014, s. 26.

Postawa „do walki” jest postawą posiadającą naturalne ułożenie barków, broń trzymana jest pod kątem w stosunku do osi lufy (ciężka kamizelka kuloodporna uniemożliwia pełne wyprostowanie rąk w łokciach). Z kolei postawa przybierana do strzelania dynamicznego i precyzyjnego cechuje się ściąganiem ramion do siebie w maksymalnym stopniu i utrzymywaniu postawy, w której przedramiona razem z osią lufy tworzą jedną linię. Łokcie w niewielkim stopniu wykręca się w górę, aby usztywnić chwyt broni. Każda postawa wymusza inny sposób trzymania broni, przez co niemożliwe staje się ukształtowanie pamięci mięśniowej. W postawie bojowej oś lufy nie może być przedłużeniem linii ramion, ponieważ odpowiednie ustawienie przyrządów celowniczych byłoby wynikiem zgięcia nadgarstka, co z kolei skutkowałoby brakiem powtarzalności przy długotrwałym spięciu mięśni przedramion. Dodatkowo takie trzymanie broni będzie powodować przechylenie głowy w kierunku linii celowania oraz napięcie mięśni karku¹¹. Prawidłowo przyjęta postawa strzelecka gwarantuje skuteczne posługiwanie się bronią palną. Przyjęcie odpowiedniej postawy strzeleckiej zależne jest od otoczenia, w którym przeprowadza się działania¹².

Zadaniem instruktora prowadzącego szkolenie strzeleckie jest nauczanie osób posiadających broń oraz uczestniczących w strzelaniu prawidłowego posługiwanie się bronią, dopilnowanie przejrzenia broni oraz wypięcia magazynków przed przystąpieniem do ćwiczeń. Uczestnicy szkolenia w bezwzględny sposób muszą przestrzegać zasad bezpieczeństwa oraz wykonywać polecenia wydawane przez instruktora. Osoby odbywające trening samodzielnie rozpoznają i usuwają zacięcie. W przypadku braku wiedzy na temat usunięcia zacięcia ich obowiązkiem jest poinformowanie o tym prowadzącego ćwiczenia¹³.

Bardzo ważnym elementem w procesie szkolenia jest to, aby przed każdym strzelaniem przeprowadzić trening bezstrzałowy, który ma na celu wyrobienie pamięci mięśniowej strzelca. Podczas treningu bezstrzałowego z broni palnej ćwiczy się składowe, które wpływają na poprawność, szybkość i celność strzału, tj. kolejne elementy decydujące o bezpieczeństwie, poprawności wykonywanych ćwiczeń i całego procesu szkoleniowego są następujące.

---

¹¹ M. Leaf, op. cit., s. 120–121.

¹² *Podręcznik strzelectwa bojowego...*, s. 15.

¹³ A. Idzikowski, *Szkolenie strzeleckie. Bezpieczeństwo – charakterystyka zagadnień*, Legionowo 2014, s. 16–23.

Prawidłowe ułożenie sprzętu (tzw. szpeju) – polega na kontroli jego ułożenia na sylwetce ciała. Sprzęt powinien być ułożony w taki sposób, aby nie przeszkadzał w wykonywaniu czynności służbowych. Kamizelka kuloodporna lub taktyczna powinna ściśle przylegać do ciała, wszystkie dodatkowe panele powinny być przypięte w taki sposób, aby podczas przemieszczenia się lub biegu nie powodowały odpięcia się czy też zahaczenia o inne przedmioty. W przypadku broni krótkiej kabura powinna być ułożona po silnej stronie ręki na odpowiedniej wysokości, tj. w taki sposób, aby podczas konieczności jej dobycia nie przełamywać sylwetki ciała. Ładownice na magazynki układa się po stronie przeciwnej do kabury, w taki sposób, aby można było dokonać jak najszybszej wymiany.

Dobycie i przeładowanie broni – ćwiczenie polega na jak najszybszym dobieciu broni z kabury (w przypadku broni krótkiej) przy jednoczesnym jej przeładowaniu, tj. wprowadzeniu naboju do komory nabojowej. Przy dobieciu zwraca się uwagę na to, aby broń została uchwycona w dłoni w pełni, bez konieczności jej poprawy. Zaleca się dwa sposoby przeładowania. Pierwszy sposób polega na uchwyceniu zamka nachwytem ręki wspomagającej na wysokości biodra, ręka silniejsza w tym samym czasie pcha jednostkę broni w kierunku celu. Drugi sposób polega na dobieciu jednostki broni na wysokość klatki piersiowej, ręka wspomagająca wykonuje te same czynności co przy sposobie pierwszym.

Do podstawowych postaw strzeleckich należy zaliczyć:

- Postawę frontálną (bojową), która jest postawą walki, zwartą i agresywną. Obręcz barkowa oraz biodrowa są skierowane w stronę zagrożenia prostopadle oraz w niewielkim stopniu za słabszą ręką w stronę celu. Stopy są ułożone równolegle do siebie. Środek ciężkości ciała umiejscowiony jest między stopami, a ciężar ciała powinien być rozłożony równomiernie na obie stopy. Nogi powinny być lekko ugięte w kolanach. Postawa frontalna pozwala na sprawne przemieszczanie się w każdym kierunku¹⁴.
- Postawę półfrontálną, charakteryzującą się ustawieniem ciała pod większym kątem do zagrożenia oraz bardziej wydatnym ugięciem rąk niż w przypadku postawy bojowej. W tej postawie broń znajduje się

---

¹⁴ M. Leaf, op. cit., s. 137.

bliżej ciała (daje to możliwość łatwiejszego ustawienia przyrządów celowniczych oraz szybszego przekładania broni w kierunku większej liczby celów). Postawę tę przybiera się podczas konieczności przejścia przez drzwi, pokonywania załomu ściany bądź walki w średnim dystansie oraz podczas złożonych sytuacji taktycznych¹⁵.

- Postawę kłęzącą, przyjmowaną w sytuacji oddawania strzałów zza osłony, ale również podczas taktycznego sprawdzania pomieszczenia. Noga, na której opiera się ciężar ciała, umiejscowiona jest przy krawędzi osłony. Noga wykroczna w postawie kłężącej wysokiej jest równoważnią dla pochylonego ciała¹⁶.
- Postawę kłęzącą frontálną niską stosowaną podczas działań w otwartej przestrzeni, ponieważ minimalizuje powierzchnię ciała narażoną na trafienie. Postawa ta ułatwia pracę partnerowi znajdującemu się za uprawnionym przybierającym tę postawę. Technikę tę wykorzystuje się do obserwacji stałego celu z zachowaniem dużego dystansu, ponieważ manewrowanie bronią jest utrudnione¹⁷.
- Postawę kłęzącą półfrontálną niską, którą cechuje ustawienie tułowia pod kątem 45 stopni w stronę celu. Biodra ustawione są pod kątem chroniącym kroczę (tętnicę pachwinową)¹⁸.
- Postawę leżącą boczną, minimalizującą ryzyko postrzelenia poprzez zasłonięcie tułowia oraz głowy. Polega ona na leżeniu na boku z podkurczonymi nogami oraz niewielkim uniesieniu ciała pozwalającym na oddawanie strzałów znad nóg. Nogi leżą równolegle w stosunku do podłoża. Drugą wersją postawy leżącej bocznej jest postawa, w której głowa skierowana jest w stronę zagrożenia. Ten typ postawy leżącej bocznej umożliwia strzelanie oburącz. Nogi są wyprostowane w zgięciach kolanowych pod kątem prostym oraz rozsunięte celem ustabilizowania pozycji¹⁹.
- Postawę leżącą na plecach, charakteryzującą się rozstawieniem nóg, które nie pełnią osłony dla uniesionego tułowia (możliwe jest także

---

¹⁵ Ibidem, s. 143.

¹⁶ Ibidem, s. 166.

¹⁷ Ibidem, s. 170–171.

¹⁸ Ibidem, s. 173.

¹⁹ Ibidem, s. 181.

skrzyżowanie nóg – wtedy chronione są tętnice udowe). W tej pozycji uprawniony leży na plecach z nogami skierowanymi w stronę zagrożenia, które nadają stabilizację postawie. Ręce są wyprostowane, ułożone pomiędzy udami²⁰.

- Postawę leżącą na brzuchu, występującą w dwóch wersjach. Przy broni długiej strzelec opiera się na łokciach i jest to postawa bardziej stabilna, jednak utrudnia oddawanie strzału. Przy broni krótkiej ręce pozostają uniesione, obręcz barkowa ukierunkowana jest w stronę celu, jak to się ma w przypadku postawy frontalnej.

Instruktor prowadzący szkolenie strzeleckie w trakcie treningu powinien zwracać uwagę na to, aby wszystkie czynności zostały wykonywane prawidłowo przez każdego ćwiczącego. Samo strzelanie z amunicji ostrej jest tylko dopełnieniem umiejętności nabytych podczas realizacji treningów bezstrzałowych. Stosowanie powyższych zasad przy realizacji treningu ma ogromne znaczenie dla procesu prawidłowego kształtowania strzelca, jego nawyków oraz pamięci mięśniowej.

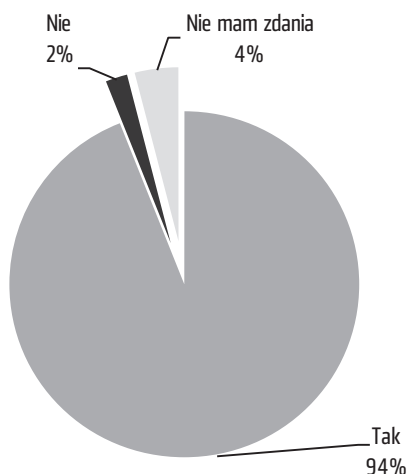
Ważnym elementem w procesie szkolenia jest organizacja symulacji treningowych, gdzie uczestnicy mają za zadanie sprostać wyzwaniu, które może mieć odzwierciedlenie w realnym zagrożeniu. Ćwiczenia takie przeprowadza się na specjalnie przygotowanym torze, a także w budynku zwanym *Killing House*. Autor jako wielokrotny uczestnik i sędzia na zawodach taktycznych służb mundurowych pn. *Tactical Prison Rescue* oraz „Paramedyk” jest przekonany do prowadzenia tego typu szkolenia, przede wszystkim ze względu na możliwość przygotowania służb na wypadek przeciwdziałania zagrożeniom mogącym wystąpić na terenie Rzeczypospolitej Polskiej. Zawodnicy w sposób bardzo zbliżony do realnego mogą przećwiczyć takie sytuacje, jak np. odbicie zakładnika czy odparcie napadu na konwoj. Stres związany z tym, iż są oceniani przez sędziów, tworzy dodatkową trudność, ale też i mobilizuje do działań. Uczestnicy mają możliwość przeprowadzenia analizy popełnionych błędów, co ułatwia ich eliminację. Przekłada się to również na poczucie bezpieczeństwa uprawnionych, im pewniej się czują, tym sprawniej i bardziej profesjonalnie będą realizować czynności ochronne w przypadku wystąpienia zagrożenia, gdzie koniecznością będzie użycie broni palnej.

---

²⁰ Ibidem, s. 182.

Autor artykułu przeprowadził badania, którym objętych zostało 50 funkcjonariuszy Służby Więziennej. Wśród respondentów było 47 mężczyzn (94% badanych) oraz 3 kobiety (6% respondentów); 30 respondentów, czyli 60% ogółu badanych znajduje się w przedziale wiekowym pomiędzy 31 a 39 rokiem życia, natomiast swój wiek w przedziale 18–30 lat określiło 7 badanych (14%); 27 badanych, co daje 54% ogólnej liczby respondentów, pozostawało w służbie powyżej 10 lat. Spośród badanych 66% osób pełniło służbę w dziale ochrony.

Pierwszym pytaniem zadany respondentom w ankiecie było pytanie o ocenę przydatności treningu strzeleckiego w służbie. Respondentom dano 3 możliwości odpowiedzi: tak, nie mam zdania oraz nie. Odpowiadając, 94% respondentów stwierdziło, że trening strzelecki jest przydatny w pełnieniu obowiązków służbowych, 4% badanych osób nie miało zdania na ten temat, a tylko 2% uznało treningi strzeleckie za nieprzydatne (rys. 1).

Rysunek 1. Procentowe odpowiedzi badanych na temat przydatności treningu strzeleckiego w Służbie Więziennej

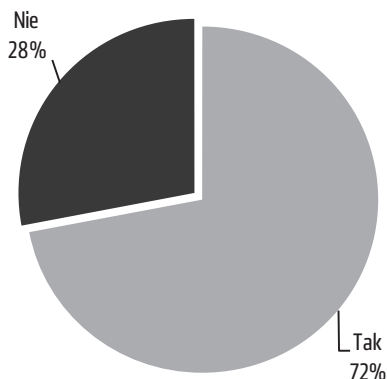
Źródło: badania własne.

Respondentów poproszono również o uzasadnienie swojej odpowiedzi. Najczęściej pojawiały się odpowiedzi takie jak:

- posiadanie broni podczas pełnienia służby wymaga umiejętności posługiwania się nią;

- Służba Więzienna posiada status uzbrojonej jednostki, co jednoznacznie wymaga doskonalenia umiejętności posługiwania się bronią;
- treningi strzeleckie zapewniają bezpieczeństwo, pozwalają nabyć samoświadomość obsługi broni, uczą opanowania oraz dyscypliny;
- broń jest narzędziem pracy, co wymaga doskonałych umiejętności jej obsługi oraz umiejętności jej wykorzystania w stresującej sytuacji;
- każdy funkcjonariusz może wziąć udział w konwoju, co nakłada na niego obowiązek umiejętności posługiwania się bronią palną.

W kolejnym pytaniu zapytano badanych, czy trening strzelecki powinien być realizowany dla funkcjonariuszy wszystkich działów pracujących w Służbie Więziennej. Wyniki prezentowały się następująco.

Rysunek 2. Udzielane odpowiedzi na pytanie o konieczność przeprowadzenia szkolenia strzeleckiego dla funkcjonariuszy wszystkich działów Służby Więziennej
Źródło: badania własne.

Jak wynika z wykresu, zdecydowana większość odpowiedziała w sposób twierdzący na pytanie. Najczęstsze uzasadnienia odpowiedzi dla zapytania o dostępności treningów dla całej formacji Służby Więziennej brzmiały:

- brak praktyki strzeleckiej w bezpośredni sposób wpływa na bezpieczeństwo w razie zagrożenia jednostki;
- zwiększenie ogólnej sprawności oraz wszechstronnego przygotowania formacji na możliwość wystąpienia niebezpieczeństwa w jednostce;

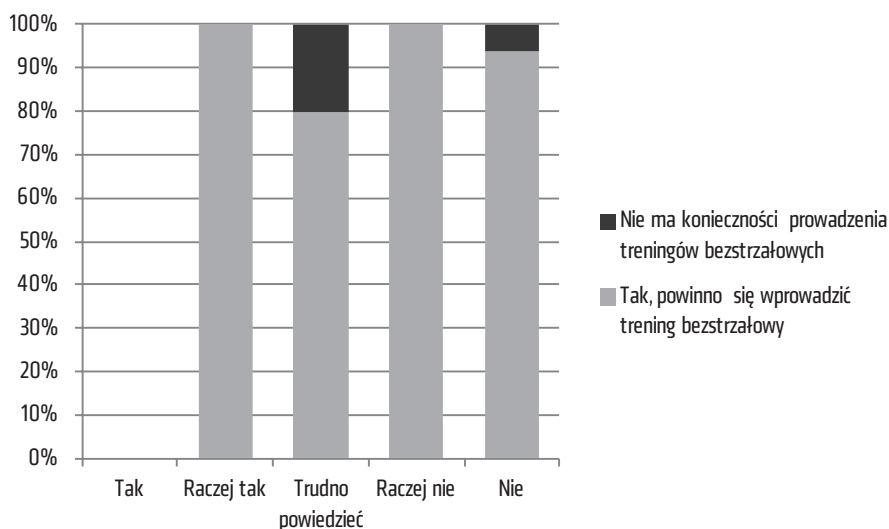

- konieczność współpracy wszystkich działów podczas pojawienia się zagrożenia, przez co każdy funkcjonariusz Służby Więziennej powinien posiadać obycie z bronią palną;
- obowiązek podjęcia reakcji na łamanie prawa, co wynika ze specyfiki służby.

Ankietowanych funkcjonariuszy poproszono w kolejnym pytaniu o ocenę liczby przeprowadzanych treningów strzeleckich. W tym pytaniu umieszczono 5 możliwych opcji odpowiedzi:

- Tak
- Raczej tak
- Trudno powiedzieć
- Raczej nie
- Nie

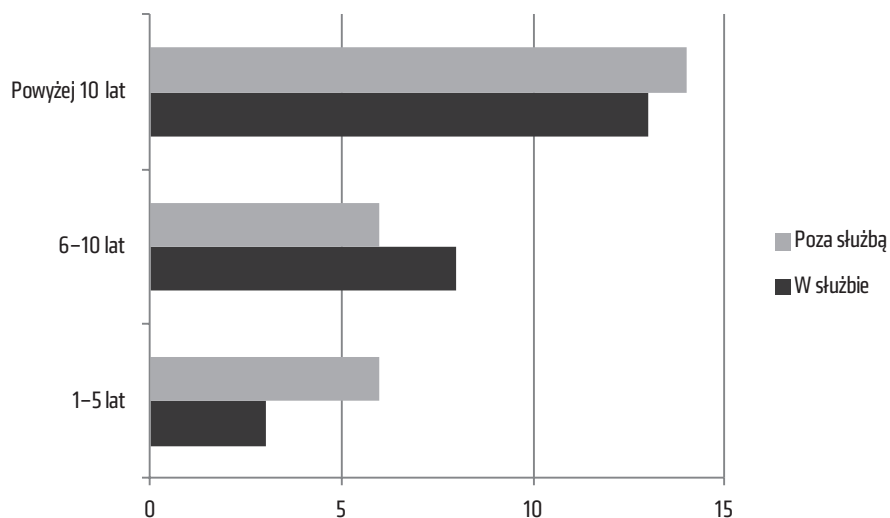
Zdecydowana większość, bo aż 68% badanych, stwierdziła, że liczba szkoleń jest niewystarczająca, a 20% respondentów, że raczej niewystarczająca. Pytanie zestawiono z propozycją wprowadzenia treningu bezstrzałowego do programu szkolenia funkcjonariuszy Służby Więziennej; 94% ankietowanych poparło propozycję.

Rysunek 3. Zestawienie wyników odpowiedzi dotyczących liczby przeprowadzanych treningów z propozycją wprowadzenia treningu bezstrzałowego

Źródło: badania własne.

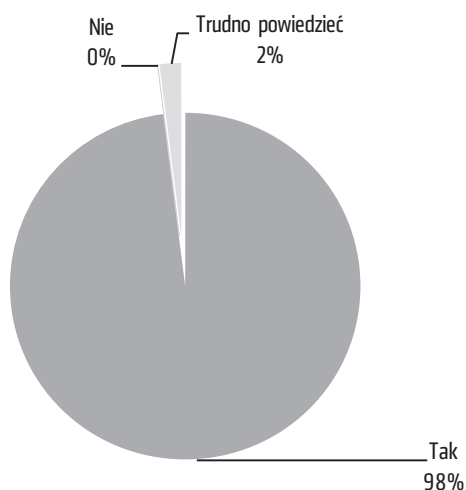
Następnym pytaniem, na które badani udzielili odpowiedzi, dotyczyło miejsca odbycia ostatniego treningu strzeleckiego. Zauważalne jest, że większość funkcjonariuszy (52%) odbyła treningi strzeleckie na służbie. Natomiast niewiele mniej badanych, bo 48% funkcjonariuszy, odbywa dodatkowe treningi doskonalące umiejętności strzeleckie poza służbą, we własnym zakresie. Wyniki zestawiono z okresem pełnienia służby (rys. 4). Można łatwo wywnioskować, że wraz ze wzrostem stażu wzrasta liczba funkcjonariuszy ćwiczących umiejętności strzelania oraz obsługi broni dodatkowo poza służbą.

Rysunek 4. Miejsce odbycia ostatniego szkolenia strzeleckiego zestawione razem ze stażem zawodowym

Źródło: badania własne.

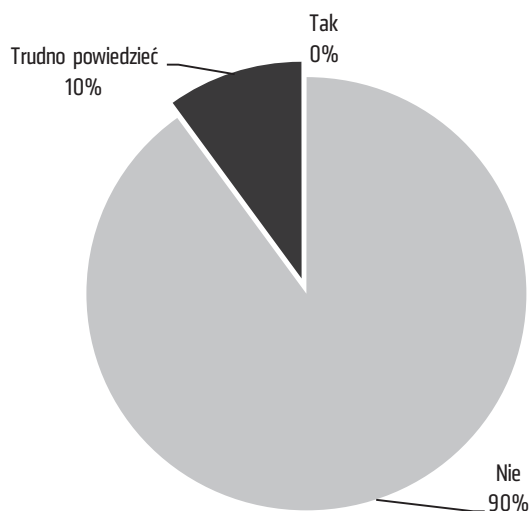
Ankietowanych funkcjonariuszy zapytano też, czy obecna ilość amunicji przeznaczanej do treningu strzeleckiego jest wystarczająca do podtrzymania umiejętności celnego strzelania przez funkcjonariuszy. Zdecydowana większość badanych (98%) odpowiedziała, że obecna ilość amunicji jest niewystarczająca.

Rysunek 5. Odpowiedzi na pytania o powiązanie ilości amunicji przeznaczonej do celów ćwiczebnych z podtrzymaniem precyzji strzelania

Źródło: badania własne.

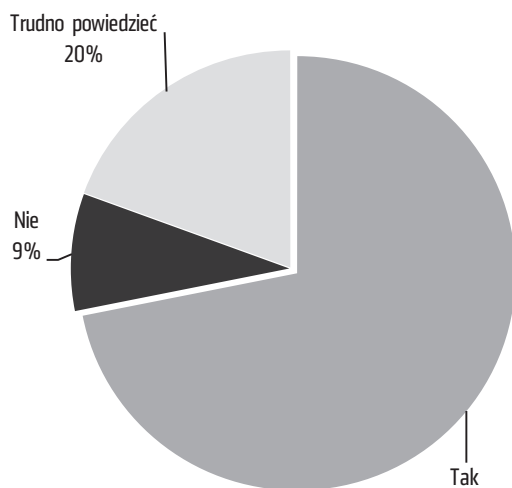
Kolejne pytanie dotyczyło wpływu ilości przeznaczonej amunicji do ćwiczeń na możliwość wycwiczenia samoświadomości badanych funkcjonariuszy podczas działań z bronią. W tym przypadku większość badanych odpowiedziała przecząco; 45 respondentów zaznaczyło, że ilość amunicji jest za mała na wycwiczenie i podtrzymanie ważnych elementów pamięci mięśniowej w pracy z bronią.

Rysunek 6. Wpływ ilości wystrzelwanej amunicji podczas ćwiczeń na wypracowanie świadomości obsługi broni

Źródło: badania własne.

W dalszej części ankiety zapytano badanych, czy ich zdaniem powiększenie liczby treningów strzeleckich wpłynie na szybkość reakcji w razie zauważenia zagrożenia. Spośród ogółu respondentów 74% uważa, że liczba treningów wpływa na skrócenie szybkości reakcji na zagrożenie. Wiąże się to z wycwiczeniem pamięci mięśniowej oraz działaniem odruchowym, naturalnym.

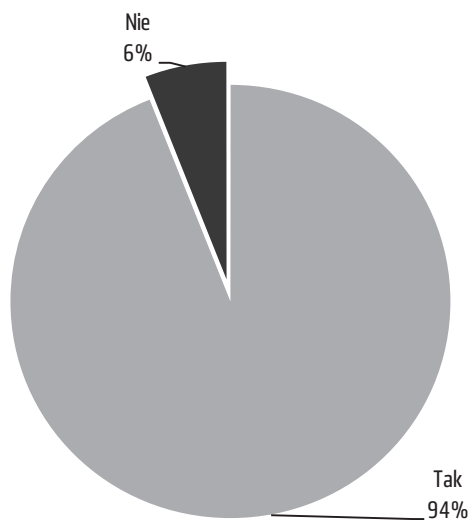

Rysunek 7. Odpowiedzi na pytania dotyczące zwiększenia liczby treningów strzeleckich jako metody skrócenia czasu potrzebnego funkcjonariuszowi na reakcję

Źródło: badania własne.

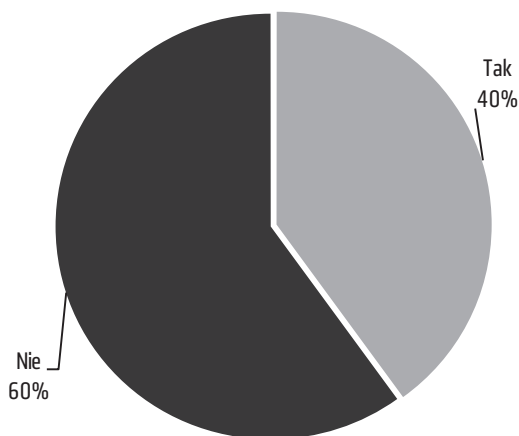
Patrząc w sposób całościowy na pytania dotyczące ilości amunicji przeznaczanej na trening funkcjonariuszy Służby Więziennej, można zauważyć, że zwiększenie liczby treningów strzeleckich poprawi umiejętności precyzyjnego oddawania strzałów w sytuacji stresującej, umożliwi wyćwiczenie oraz utrzymanie wysokiego poziomu świadomości pracy z bronią oraz w znacznym stopniu skróci czas potrzebny na zareagowanie funkcjonariusza na łamanie przepisów prawa.

Następna seria pytań dotyczyła poczucia bezpieczeństwa funkcjonariuszy. Pierwsze pytanie odnosiło się do kwestii posiadania broni palnej w trakcie pełnienia służby. Wyniki są jednoznaczne: 94% funkcjonariuszy odczuwa większe bezpieczeństwo, posiadając przy sobie broń w czasie pełnienia służby (rys. 8).

Rysunek 8. Obrazowe przedstawienie wyników pytania dotyczącego poczucia bezpieczeństwa w trakcie pełnienia obowiązków służbowych z bronią
Źródło: badania własne.

Ankietowanych zapytano również o możliwość utworzenia stanowiska strzelca wyborowego w Służbie Więziennej, 60% badanych było przeciwnych utworzeniu tego rodzaju stanowiska.

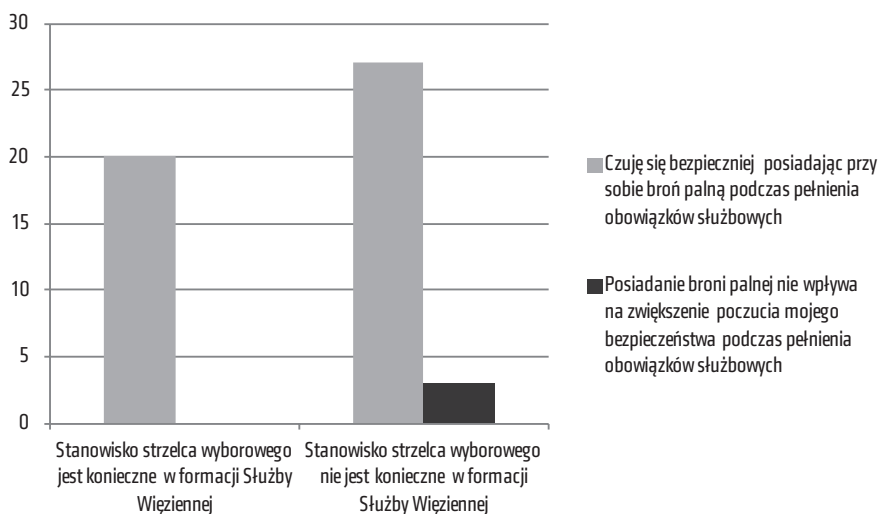

Rysunek 9. Problem utworzenia stanowiska strzelca wyborowego w Służbie Więziennej
Źródło: badania własne.

Uzasadnieniem negatywnej odpowiedzi na pytanie był brak przesłanek natury formalno-prawnej oraz to, że zabezpieczenia techniczno-ochronne wynikające ze specyfiki służby wykluczają użycie strzelca wyborowego (74%). Wskazywano też brak potrzeby wykorzystania strzelca wyborowego w codziennych działaniach Służby Więziennej (38%).

Pozytywna odpowiedź była motywowana ułatwieniem odbicia zakładnika w przypadku zaistnienia takiego niebezpieczeństwa, podniesieniem poziomu bezpieczeństwa jednostki penitencjarnej. Dodatkowo strzelec wyborowy mógłby czuwać nad bezpieczeństwem funkcjonariuszy podczas wykonywania działań o dużym stopniu ryzyka.

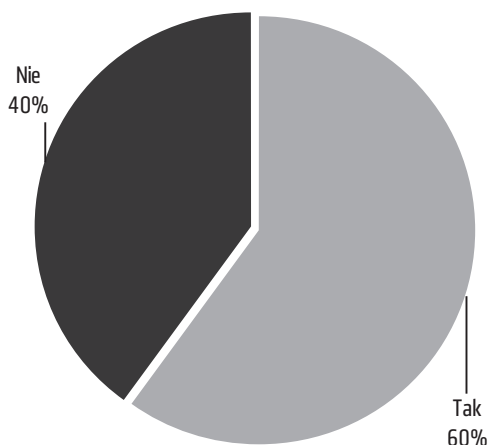
Porównano wyniki odpowiedzi obu pytań i zauważono, że 100% funkcjonariuszy, którzy nie czują się pewniej, posiadając broń palną podczas pracy z osobami osadzonymi, nie wykazuje również potrzeby utworzenia stanowiska strzelca wyborowego (rys. 10).

Rysunek 10. Poczucie bezpieczeństwa funkcjonariuszy Służby Więziennej podczas wykonywania obowiązków z bronią w kontekście konieczności utworzenia stanowiska strzelcy wyborowego

Źródło: badania własne.

Ostatnie pytanie zamieszczone w ankiecie dotyczyło poszerzenia dostępu do broni palnej w Polsce – 60% respondentów opowiedziało się za ułatwieniem dostępu.

Rysunek 11. Procentowy sposób przedstawienia wyników na pytanie dotyczące ułatwienia dostępu do broni palnej w Polsce

Źródło: badania własne.

W uzasadnieniu pozytywnych odpowiedzi najczęściej respondentów wskazywało, że broń w rękach praworządnego obywatela zwiększa poziom bezpieczeństwa, umożliwia obronę własną, szczególnie w kontekście współczesnych zagrożeń (głównie chodzi o wszelkiego rodzaju zamachy – broń palna skutecznie odstrasza potencjalnego agresora). Odpowiedzi negatywne uzasadniano możliwością nadużywania broni.

Wyniki przeprowadzonych badań potwierdziły zorganizowane w maju 2019 r. przez Wyższą Szkołę Kryminologii i Penitencjarystyki w Warszawie VI ogólnopolskie zawody i warsztaty ratownictwa taktycznego dla służb mundurowych pn. *Tactical Prison Rescue*, w których autor wziął udział jako sędzia strzelecki. Uczestnikami zawodów byli żołnierze Wojska Polskiego i innych formacji mundurowych, takich jak: Policja, Służba Więzienna, Służba Ochrony Państwa, Straż Graniczna i Centralne Biuro Antykorupcyjne, połączeni w dwunastoosobowe zespoły.

Autor podczas zmagañ zawodników zauważył bardzo zróżnicowany poziom wyszkolenia przedstawicieli poszczególnych służb mundurowych. Po zakończonych zmaganiach przeprowadził wywiad z zawodnikami. W wywiadzie wykorzystano pytania bardzo zbliżone do tych z kwestionariusza ankiety skierowanej do funkcjonariuszy Służby Więziennej. Na pytanie, czy liczba treningów strzeleckich i amunicji wykorzystywanej do tego celu jest wystarczająca, zdecydowana większość zawodników stwierdziła, że nie jest. Na zadane pytanie „Czy doskonalisz swoje umiejętności strzeleckie poza służbą?” zdecydowana większość funkcjonariuszy lepszego zespołu stwierdziła, że tak, natomiast funkcjonariusze zespołu, którzy wypadli gorzej, stwierdzili, że nie doskonalą takich umiejętności poza służbą. Uzasadniając swoją odpowiedź, twierdzili, że jest to spowodowane brakiem czasu bądź tym, że to w interesie służby powinno być zapewnienie im odpowiedniego wyszkolenia.

Zakończenie

W artykule przedstawiono podstawy szkolenia strzeleckiego, jakie każdy uprawniony powinien nie tylko znać, ale i cyklicznie doskonalić. Analizując programy szkolenia strzeleckiego powstałe m.in. na podstawie decyzji Komendanta Głównego Policji w sprawie szkolenia strzeleckiego czy zarządzenia Dyrektora Generalnego Służby Więziennej w tej samej sprawie, śmiało można zauważyć, że zarówno liczba zajęć strzeleckich, jak i ilość amunicji przypadającej na jednego uprawnionego nie są zbyt duże. Średnia roczna przypadającego na jednego szkolonego często nie przekracza 100 sztuk amunicji. Dla porównania, zawodowy strzelec sportowy trenuje od trzech do nawet pięciu razy w tygodniu, wykorzystując w tym czasie taką samą bądź nawet większą ilość amunicji. Konieczność użycia broni w służbie czy pracy przez uprawnionych to zdecydowanie stresowe przeżycie, często bowiem ma się zaledwie ułamki sekund na podjęcie prawidłowej decyzji, od której zależy życie człowieka, dlatego też autor pragnie zaznaczyć, jak ważne jest szkolenie w powyższej kwestii. Przeprowadzone badania utwierdzają w przekonaniu, że osoba uprawniona, jeśli odpowiednio i cyklicznie się doskonali, czuje się dużo pewniej przy wykonywaniu obowiązków służbowych.

Bibliografia

- Uniwersalny słownik języka polskiego*, t.1: A–J, Warszawa 2003.
- Idzikowski A., *Szkolenie strzeleckie. Bezpieczeństwo – charakterystyka zagadnień*, Legionowo 2014.
- Kasprzak J., Młodziejowski B., Kasprzak W., *Kryminalistyka. Zarys wykładu*, Warszawa 2015.
- Kwatera Główna Drużyn Strzeleckich „Strzelec”, *Broń i amunicja. Klasyfikacja i budowa broni i amunicji strzeleckiej. Materiał szkoleniowy nr 01/2005*.
- Kwiatkowska-Wójcikiewicz V., Stęпка L., *Broń. Problematyka prawna i kryminalistyczna*, Toruń 2013.
- Leaf M., *Strzelectwo bojowe*, Warszawa 2016.
- Nowak S., *Broń krótka. Strzelanie bojowe i sportowe z pistoletu*, Warszawa 2016.
- Podręcznik strzelectwa bojowego*, Dokument wewnętrzny FIA, 2014.
- Rybicki P. i in., *Podstawowe zasady użytkowania broni palnej krótkiej*, Słupsk 2008.
- Ustawa z 21 maja 1999 r. o broni i amunicji (Dz.U. 2012, poz. 576).

Publikacja wpisuje się w rozwijany współcześnie nurt badań nad bezpieczeństwem z uwzględnieniem właściwej mu wielowymiarowości i interdyscyplinarności. Należy podkreślić, że zawarte w książce ustalenia, będące wynikiem wieloletnich badań oraz znajomości już ogłoszonych drukiem dociekań środowiska naukowego, mogą stanowić argument w debacie na temat budowania zintegrowanego systemu bezpieczeństwa narodowego. Przedstawione studium nie wyczerpuje tematu, pozwala jednakże na sformułowanie kierunków dalszych badań, które jawią się jako ważne w tworzeniu bezpieczeństwa narodowego Polski – ze szczególnym uwzględnieniem bezpieczeństwa publicznego – w oparciu o wiedzę wygenerowaną w dyskursie o zagrożeniach bezpieczeństwa obywateli oraz dóbr narodowych.

ZE WSTĘPU

